

Літаратура і Мастацтва

№ 14 (3008)
4 красавіка 1980 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

НЯСТОМНАМУ ЗМАГАРУ ЗА МІР

Уручэнне Ленінскай прэміі Генеральнаму сакратару ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжневу

За кнігі «Малая зямля», «Адраджэнне», «Цаліна», за нястомную барацьбу за мір Генеральнаму сакратару ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжневу прысуджана Ленінская прэмія. 31 сакавіка ў Крамлі адбыўся ўрачысты сход прадстаўнікоў працоўных Масквы, прысвечаны ўручэнню гэтай прэміі Леаніду Ільічу Брэжневу.

працяглымі — апладысментамі сустралі таварышаў Л. І. Брэжнева, В. В. Грышына, А. А. Грамыку, А. П. Кірыленку, А. М. Касыгіна, А. Я. Пельшу, М. А. Ціханаву, Д. Ф. Усцінава, К. У. Чарненку, М. С. Гарбачова, П. Н. Дземічава, В. В. Кузняцова, І. В. Капітонава, У. І. Далгіх, М. В. Зімяніна.

У прэзідыуме разам з імі — старшыня Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры пры Саўеце Міністраў СССР Г. М. Маркаў, намеснікі старшыні камітэта, члены прэзідыума камітэта, вядомыя дзеячы літаратуры і мастацтва.

Урачысты сход адкрыў Г. М. Маркаў.

У Свядлоўскай зале — члены і кандыдаты ў члены ЦК КПСС, члены Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС, прадстаўнікі партыйных, савецкіх і грамадскіх арганізацый, дзеячы навукі і культуры, перадавікі вытворчасці.

Удзельнікі сходу бурнымі,

Выступленне таварыша Г. М. МАРКАВА

Дарагія таварышы! Выход у свет кнігі таварыша Леаніда Ільіча Брэжнева «Малая зямля», «Адраджэнне» і «Цаліна» з'явіўся ў духоўным жыцці савецкага грамадства падзеяй велізарнага значэння. Мільёны чытачоў у нашай краіне, мільёны людзей у замежных краінах успрынялі гэтыя кнігі як палымяную, праўдзівую аповесць аб гераічных подзвігах савецкага народа ў важнейшыя перыяды яго гісторыі.

Адзначаныя даверлівасцю тону, прастатой і шчырасцю апавядання кнігі Леаніда Ільіча абагульнілі гіганцкі вопыт партыі і народа, вывелі з гэтага вопыту натхняючыя мудрыя ўрокі для сённяшніх дзён — дзён камуністычнага будаўніцтва, новага этапа барацьбы за мір, разрадку міжнароднай напружанасці і супрацоўніцтва народаў.

Пранікліва і праўдзіва раскрываючы патрыятызм савецкіх людзей, іх глыбокі інтэрнацыяналізм, паказваючы вытокі гераізму народа, зорка і дак-

ладна ацэньваючы дзейнасць цэлых калектываў працоўных і асобных таварышаў, Леанід Ільіч пераканаўча, аб'ёмна, на жывых прыкладах адлюстравуе усебаковую арганізатарскую дзейнасць партыі, рысы ленінскага падыходу да самых складаных праблем, сутнасць ленінскага стылю работы.

Кнігі «Малая зямля», «Адраджэнне», «Цаліна» адыгралі значную ролю ў мабілізацыі ўсіх сіл партыі і народа на паслядоўную барацьбу за выкананне гістарычных рашэнняў XXV з'езда КПСС, пастаноў і ўказанняў Пленумаў ЦК КПСС у выхаванні савецкіх людзей у камуністычным духу. На канферэнцыях чытачоў, якія праводзіліся ў нашай краіне ўсюды, кнігі таварыша Брэжнева называліся «навукай перамагання».

Можна смела сказаць, што па папулярнасці, па ўплыву на чытальніцкія масы, на іх свядомасць кнігі Леаніда Ільіча не маюць сабе роўных. [Апладысменты].

(Заканчэнне на стар. 2).

У час уручэння.

Белфота ТАСС—БЕЛТА.

Прамова таварыша Л. І. БРЭЖНЕВА

Дарагія таварышы! Перш за ўсё дазвольце выказаць глыбокую падзяку Камітэту па Ленінскіх прэміях за высокую ўзнагароду, якая мне прысуджана. Дзякую таксама таварышам, якія выступілі сёння, за сказаныя імі добрыя словы. [Апладысменты].

Гэта Ленінская прэмія — літаратурная. Я, як вы ведаеце, не літаратар, а партыйны работнік. Але, як кожны камуніст, лічу сябе мабілізаваным партыйнай прапагандай, бачу свой абавязак у тым, каб актыўна ўдзельнічаць у рабоце нашага друку.

У. І. Ленін вучыў партыйных работнікаў пастаянна адточваць сваё пера, дапамагаць «пісаць гісторыю сучаснасці» — і пісаць так, каб гэта прыносіла

пасільную дапамогу практычнай справе партыі і рабочага класа. І я пісаў, як умеў, у заводскіх шматтыражках, у франтавых газетах, выступаў у абласных, рэспубліканскіх, цэнтральных выданнях, імкнуўся дапамагчы гэтым нашай агульнай партыйнай справе. І потым вось адважыўся нарэшце неяк сабраць разам думкі аб тым, што прыйшлося перажыць.

Менш за ўсё мне хацелася, каб кнігі «Малая зямля», «Адраджэнне», «Цаліна» ўспрымаўся як мемуарныя творы. Праліся як мемуарныя запіскі, цуючы над сваімі запіскамі, думаю я не аб сабе — і нават, бадай, не столькі аб мінулым, колькі аб тым, чым вопыт мінулага можа быць карысны людзям сёння.

У жыцці мне прыйшлося па-

бачыць усякае. Вырас я ў рабочым асяроддзі, працаваў пачаў у заводскім калектыве, і заўсёды буду з удзячнасцю ўспамінаць гэты час. Давялося мне таксама працаваць і ў вёсцы, пазнаць сялянскае жыццё і працу земляроба. Ну, а з воінамі нашай доблеснай арміі прайшоў у адзіным страі не адну тысячу кіламетраў. [Працяглыя апладысменты].

І ўсё гэта навучыла мяне высока цаніць і глыбока паважаць працоўнага савецкага чалавека — яго сціпласць і цяпенне, настойлівасць у працы і адвагу ў баі, дабрату да людзей і беззапветную адданасць вялікай ленінскай справе — справе шчасця народа.

Мяне выхавала наша ленінская партыя. Усё сваё свядо-

мае жыццё я знаходжуся ў страі камуністаў. Таму і пісаў перш за ўсё аб іх — аб актыўных барацьбітах, аб іх ідэйнай перакананасці, духоўнай прыгажосці.

Вядома, прыемна, што кнігі «Малая зямля», «Адраджэнне», «Цаліна» атрымалі прызнанне ў чытачоў у нашай краіне і за рубяжом. Карыстаючыся выпадкам, хачу падзякаваць усім, хто напісаў мне аб сваіх уражаннях ад кнігі. Я ўдзячны партыйным камітэтам, творчым і іншым грамадскім арганізацыям, якія правялі іх абмеркаванне. Удзячны нашым літаратарам за добрыя водгукі. Сардэчнае дзякуй маім старым таварышам па фронце, па мірных спра-

вах, якія таксама адгукнуліся на гэтыя работы.

Час ляціць хутка, яго не спыніш. Гэта накладвае на нас асаблівую адказнасць за падрастаючае пакаленне. Сустрэкаючыся з маладымі рабочымі, калгаснікамі, студэнтамі, воінамі Узброеных Сіл, я часам думаю аб тым, што падзеі, у сутнасці не такія ўжо далёкія, для іх — легендарныя.

У сталы ўзрост уступілі і тыя, хто не толькі Вялікую Айчынную вайну, але і цаліную эпопею можа ўбачыць толькі ў кіно.

Моладзь нашых дзён таксама праходзіць на практыцы навуку камуністычнага будаўніцтва. Яна авалодвае ёю на небывалых па размаху ўдарных будаўніцтвах (Заканчэнне на стар. 2).

НЯСТОМНАМУ ЗМАГАРУ ЗА МІР

Прамова таварыша Л. І. БРЭЖНЕВА

(Заканчэнне. Пачаток на стар. 1).

доўлях, на пракладцы ўжо легендарнага БАМа, асвойваючы кладоўкі Сібіры і багаці Нечарназем'я, рухаючы наперад навуку і тэхніку.

Але юнакам і дзяўчатам неабходна далучацца і да вытокаў фарміравання сацыялістычных грамадскіх адносін. Яны павінны добра ўяўляць сабе, як ствараўся гіганцкі эканамічны і духоўны патэнцыял дзяржавы. Усведамленне пераемнасці нашых спраў дапамагае лепш зразумець і задачы сённяшняга дня, і справы, якія чакаюць наш народ заўтра.

Таму добра, што ў выхаванні падрастаючага пакалення актыўна ўдзельнічаюць ветэраны — ударнікі першых пяцігодкаў, байцы Вялікай Айчыннай, героі пасляваеннага адраджэння. Дзякуй ім за іх вялікую патрыятычную работу, яна вельмі патрэбная і карысная. **[Працяглыя апладысменты].**

У многіх пісьмах, атрыманых мною ад чытачоў, выказваецца пажаданне, каб аўтар прадоўжыў свае ўспаміны. Што на гэта адказаць?

Перадаць усё каштоўнае са свайго вопыту новым пакаленням мы, я лічу, абавязаны. Аб гэтым я працягваю думаць, і калі выкраю час, калі змагу, то запісці прадоўжкі. **[Апладысменты].** Лічыце, што ўзнагароду, уручаную мне сёння, я

разглядаю і як наказ на будучыню.

І зноў думка вяртаецца да ленінскіх слоў аб задачах партыйнай публіцыстыкі — пісаць аб сучаснасці так, каб прамым сваім прыносіць пасільную дапамогу практычнай справе нашай партыі, нашага народа. Гэта ж і цяпер галоўная задача нашай публіцыстыкі, нашай масавай прапаганды, усёй ідэяна-выхаваўчай работы партыі. А ў больш шырокім плане — і нашай мастацкай літаратуры і мастацтва наогул.

Урывацца ў практычнае жыццё, дапамагчы народу ясна зразумець сэнс гэтага жыцця і напрамак яго плыні, дапамагчы ребіць гэта жыццё лепшым, больш правільным, святлейшым, багацейшым не толькі матэрыяльна, але і духоўна — што можа быць важнейшым і больш высакародным? З такой меркай падыходзіць партыя да ідэалагічнай работы ва ўсіх яе формах. З такой меркай падыходзіць і я да свайго скромнага ўкладу ў гэту вялікую справу.

Чым далей мы рухаемся па шляху камуністычнага будаўніцтва, чым мацнейшай становіцца наша эканоміка і больш забяспечаным жыццё людзей, тым большае значэнне набываюць задачы грамадска-палітычнага, культурнага, маральнага, эстэтычнага выхавання людзей. Разрыву ў матэрыяль-

ным і духоўным развіцці дапускаць нельга, гэта пагражала б многімі бедамі.

І чым больш адукаванымі становяцца савецкія людзі, чым шырэйшы круг іх ведаў, тым большае значэнне набываюць узровень, якасць ідэалагічнай работы.

Самы страшны вораг тут, памойму, — бяздушны і бяздумны фармалізм, схільнасць да шаблонаў і слоўнай траскатні. Самае неабходнае — надаць усёй выхаваўчай, інфармацыйнай, прапагандысцкай рабоце на ўсіх ступенях і напрамках жыцця, творчы характар.

Мне некалькі разоў прыходзілася гаварыць аб гэтым. Неабходна ўзяць за правіла гаварыць з людзьмі проста і даходлівай мовай, шчыра і па-дзелавому. Пара адмовіцца ад пышных слоў, казёншчыны і механічных паўтарэнняў. Трэба прывыкнуць пісаць, укладваючы ў кожную фразу ўласную жытую думку, уласныя пачуцці.

Здавалася б, бясспрэчная справа, — а як нялёгка гэтага дабіцца!

Па пытаннях паляпшэння ідэалагічнай, палітыка-выхаваўчай работы Цэнтральны Камітэт партыі, як вы ведаеце, прыняў мінулай вясной спецыяльную разгорнутую пастанову, а ўвосень была праведзена вялікая Усесяюзная нарада работнікаў ідэалагічнага фронту.

Нямала ўжо зроблена для ажыццяўлення прынятых рашэнняў. Аднак было б, напэўна, памылкай лічыць, што зроблена дастаткова. Заспакойвацца тут ніяк не прыходзіцца. Трэба будзе яшчэ правесці велізарную і настойлівую работу літаральна па ўсіх напрамках, узказаных у пастанове ЦК, каб ідэалагічная работа была сапраўды ўзнята на новы ўзровень і адпавядала патрабаванням часу і запатрабаваным савецкіх людзей.

Таварышы! Наша краіна ўступіла ў завяршальны год дзесятай пяцігодкі. Гэта год актыўнай падрыхтоўкі да XXVI з'езда партыі, які вызначыць стратэгію нашага далейшага руху па шляху камуністычнага будаўніцтва. Гэта таксама год 110-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна, і ленінскі юбілей надае новы імпульс усёй рабоце партыі і народа. У нас на ўзбраенні багацейшай рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай традыцыі. Але мы штодзённа набіраем і новага вопыту.

Мы ўсведамляем тое, што ў цэлым 80-я гады, якія ўжо адлічваюць свае першыя месяцы, — гэта гады вырашэння разнастайных і складаных пытанняў далейшага развіцця нашай эканомікі, навуцы і культуры, грамадскіх адносін. У нас ёсць усё для таго, каб

справіцца з гэтымі задачамі, каб збавіцца ад недахопаў і зрабіць жыццё народа яшчэ лепшым. Вынік будзе залежаць ад нас саміх, ад мільёнаў працоўнікоў на заводах, палях, фермах, у навуковых лабараторыях і органах кіравання. Вынік будзе залежаць ад дысцыпліны, добрасумленнасці і стараннасці кожнага савецкага чалавека на тым участку, дзе ён працуе. Іншага шляху да поспеху няма.

Уся гісторыя нашай партыі — гэта служэнне інтарэсам працоўнага народа. Сэнс усёй дзейнасці камуністаў — барацьба за шчасце працоўных. І, вядома, абарона іх правоў і свабод, замацаваных у нашай Канстытуцыі. Усё вынабыты вопыт, міжнароднае становішча, «кое складаецца, асабліва факты апошняга часу, абавязваюць нас трымаць парох сухім, быць настойлівым і паслядоўным у адстаіванні справы міру, помніць аб сваёй гістарычнай адказнасці за лёс Радзімы і ўсяго чалавецтва.

Са свайго боку буду і ў далейшым рабіць усё, што ад мяне залежыць, каб паспяхова ажыццяўлялася ленінская палітыка нашай партыі — палітыка няўхільнага павышэння ўзроўню жыцця народа, забеспячэння міру і бяспекі краіны, будаўніцтва камуністычнай будучыні.

Дзеля гэтага варта жыць і змагацца, дзеля гэтага можна не шкадаваць ні часу, ні сіл. **[Бурныя, працяглыя апладысменты. Усе ўстаюць].**

(Заканчэнне. Пачаток на стар. 1).

Сакрэт такога найвышэйшага ўздзеяння друкаванага слова заключаны ў страснай камуністычнай перакананасці аўтара, у надзвычайнай сіле яго роздумаў і довадаў, у гарачым асабістым дацэнненні да адлюстраванага матэрыялу. У кнігах таварыша Брэжнева кожнае слова сагрэта крывёй яго сэрца — сэрца воіна і будаўніка, азорана святлом яго думкі — думкі камуніста-леніна, стваральніка і тварца народнага шчасця. **[Апладысменты].** І ў «Малой зямлі», і ў «Адраджэнні», і ў «Цаліна» — галоўны герой — народ і партыя. Але справа партыі і народа — гэта і справа аўтара кнігі, справа ўсяго яго жыцця. Іменна па волі народа і партыі ён пастаўлены на пярэдні край барацьбы, іменна яму, знаходзячыся ў эпіцэнтры падзеяў, даручана высокая права кіраваць масамі людзей, накіроўваць іх дзеянні, іх энергію па правільнаму шляху, упэўнена вёсць тама перамогі камунізму. Вось таму са старонак кнігі Леаніда Ільіча ярка і рэльефна паўстае і яго высакародны вобраз — вобраз вялікага сына свайго народа, нястомнага змагара за мір і працітанне народаў, вернага прадаўжальніка неўміручай справы Леніна. **[Працяглыя апладысменты].**

Мільёны і мільёны людзей не толькі ў Савецкім Саюзе, але і ў іншых краінах планеты выказалі таварышу Леаніду Ільічу Брэжневу словы шчырай сардэчнай удзячнасці за яго кнігі «Малая зямля», «Адраджэнне», «Цаліна», якія іх духоўна ўзбагацілі і ўзвысілі, натхнілі на новыя подзвігі ў імя перамогі сацыялізму і камунізму, дэмакратыі і свабоды, інтэрнацыянальнага брацтва.

Камітэт па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры, аднадушна прысудзіўшы таварышу Леаніду Ільічу Брэжневу Ленінскую прэмію, выканаў волю многіх працоў-

ных калектываў, многіх тысяч працоўных, якія прыслалі свае прапановы аб прысуджэнні яму гэтай ганаровай узнагароды. **[Апладысменты].**

Дазвольце зачытаць пастанову ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР «Аб прысуджэнні Генеральнаму сакратару ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР т. Брэжневу Л. І. Ленінскай прэміі»:

«Цэнтральны Камітэт КПСС і Савет Міністраў СССР, разгледзеўшы прапанову Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры пры Савеце Міністраў СССР аб прысуджэнні Генеральнаму сакратару ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР т. Брэжневу Л. І. Ленінскай прэміі за кнігі «Малая зямля», «Адраджэнне» і «Цаліна», пастанаўляюць:

Прысудзіць таварышу Брэжневу Леаніду Ільічу Ленінскую прэмію за кнігі «Малая зямля», «Адраджэнне» і «Цаліна», за нястомную барацьбу за мір». **[Працяглыя апладысменты].**

Дарагія таварышы! Дазвольце ад імя Камітэта па прэміях, ад імя ўсіх прысутных у гэтай зале, ад імя ўсіх чытачоў горача, ад ўсяго сэрца павіншаваць дарагога Леаніда Ільіча з ганаровай узнагародай, пажадаць яму добрага здароўя, шчасця, новых поспехаў у яго тытанічнай дзейнасці на карысць нашай Радзімы. **[Бурныя апладысменты].**

Пад бурныя апладысменты ўдзельнікі сходу Г. М. Маркаў уручыў Л. І. Брэжневу дыплом і знак лаўрэата Ленінскай прэміі. Прысутныя стаячы, гарачымі працяглымі апладысментамі віталі таварыша Л. І. Брэжнева.

Слова атрымлівае ўдзельнік баёў на Малой зямлі, былы намеснік начальніка паліт-аддзела 18-й арміі, палкоўнік у адстаўцы С. С. Пахомаў.

Выступленне таварыша С. С. ПАХОМАВА

Дарагія таварышы, сябры! Мне, аднапалчаніну Леаніда Ільіча, чалавеку, прайшоўшаму побач з ім амаль усе гады вайны ў дзеючай арміі, вельмі прыемна ўдзельнічаць сёння ў ўрачыстай, незабыўнай падзеі ўручэння Леаніду Ільічу Ленінскай прэміі за яго выдатныя кнігі «Малая зямля», «Адраджэнне», «Цаліна». **[Апладысменты].**

Я бязмерна рады ад усёй душы асабіста ад сябе, ад імя ўсіх малазямельцаў, ветэранаў слаўнай 18-й арміі і ўсіх Узброеных Сіл краіны горача павіншаваць Вас, наш дарагі Леанід Ільіч, з гэтай высокай і заслужанай узнагародай. **[Апладысменты].**

Кнігі Леаніда Ільіча — гэта выключныя творы. Яны неацэнныя па шырыні буйных жыццёвых абагульненняў, па глыбінні палітычных вывадаў — гэта кнігі аб мінулым, сучасным і будучыні. Са старонак кнігі Леаніда Ільіча гаворыць само жыццё. Перад намі, малазямельцамі, перад усімі ўдзельнікамі вайны як жывыя паўстаюць карціны цяжкай, ратнай працы, якой было напоўнена баявое

жыццё салдата. Леанід Ільіч з вялікай любоўю апісвае ў сваіх кнігах многа людзей і іх подзвігі, але можа гаворыць аб сабе. Гэта адна з характэрных рыс яго характару. Мы, ветэраны арміі, добра ведаем і хочам яшчэ і яшчэ раз падкрэсліць, што ва ўсім, што зроблена гераічнымі абаронцамі Малой зямлі, велізарная заслуга асабіста Леаніда Ільіча Брэжнева. **[Апладысменты].**

Будучы ўжо тады вопытным, глыбока партыйным чалавекам, храбрым, мужным палітычным кіраўніком, Леанід Ільіч заўсёды быў у гущыні мас, заўсёды на пярэднім краі ўзнімаў, натхняў на бой, на подзвігі. Да голасу Леаніда Ільіча ў нас у арміі прыслухоўваліся літаральна ўсе — ад радавога байца да камандарца. Разам з ім мы выстаялі і перамаглі. І кніга «Малая зямля» — гэта выдатны помнік савецкаму салдату, уражальны расказ аб подзвігу народа-героя, народа-пераможцы, які вызваліў свет ад фашызму. Мы, ветэраны вайны, добра ведаючы, чаго каштуе вайна, якой дарагой цаной дасталася нам перамога, разам з усім са-

вецім народам аднадушна і непадзельна падтрымліваем барацьбу нашай партыі за мір ва ўсім свеце, якую яна так настойліва і паслядоўна вядзе пад мудрым кіраўніцтвам Цэнтральнага Камітэта, Палітбюро і асабіста Леаніда Ільіча Брэжнева. **[Працяглыя апладысменты].**

Савецкі народ упэўнены, што ідэі міру і міжнароднага супрацоўніцтва перамогуць. А мы ўсе, савецкія людзі, будзем нястомна прэцаваць над тым, каб поўнасьцю выканаць задачы, пастаўленыя партыяй і асабіста Вамі, Леанід Ільіч. Задачы па далейшаму ўмацаванню эканамічнай, палітычнай і абароннай магутнасці нашай Радзімы — апоры міру ва ўсім свеце. **[Апладысменты].**

Дарагі Леанід Ільіч! Горача і сардэчна віншуем Вас з уручэннем Ленінскай прэміі і ад усёй душы жадаем Вам моцнага здароўя, невычарпальна творчых сіл, новых поспехаў у Вашай вельмі цяжкай, плённай і нястомнай дзейнасці на карысць нашага народа, у імя камунізму! **[Працяглыя апладысменты].**

На трыбуне — Герой Сацыялістычнай Працы, брыгадзір трактарна-палыводчай брыгады саўгаса «Шуйскі» Атбасарскага раёна Цалінаградскай вобласці М. Е. Доўжыка.

Выступленне таварыша М. Е. ДОЎЖЫКА

Дарагі Леанід Ільіч! Паважаныя таварышы!

Мне выпаў высокі гонар ад імя ветэранаў цаліны, тых, хто пракладаў першую баразну і хто на ўсё жыццё застаўся верным вялікай цалінай справе, вітаць і павіншаваць сёння выдатнага палітычнага і дзяржаўнага дзеяча сучаснасці, стратэга і арганізатара гераічнай цалінай эпапеі таварыша Леаніда Ільіча Брэжнева з уручэннем яму высокай узнагароды Радзімы — Ленінскай прэ-

міі. **[Апладысменты].**

Вашы выдатныя кнігі «Малая зямля», «Адраджэнне» і «Цаліна» сталі для ўсіх нас мудрымі падручнікамі жыцця. У іх савецкія людзі зноў і зноў чэрпаюць велізарнае натхненне, якое кліча на вялікія справы і здзяйсненні, усяляе ўпэўненасць у перамозе.

Ветэраны цаліны, якім давалося працаваць разам з Леанідам Ільічам, справядліва адзначаюць, што наўрад ці знойдзеца такі цаліны саўгас, дзе

б не пабываў у тыя гады таварыш Брэжнеў. Гэтыя сустрэчы — у полі ля ДТ-54, у саўгаснай сталовай, у новым, толькі што пабудаваным клубе, у кабінце сакратара райкома — захаваліся на ўсё жыццё. З велізарным душэўным хваляваннем перацалінікі раскажваюць аб тым слаўным часе сваім дзеям і ўнукам.

Цаліна асвоена, цаліна нарошчвае свой патэнцыял, яна упэўнена працуе на камунізм. Славу тыя казахстанскія мільярды становяцца цяпер не выключным асобным, найбольш спрыяльным гадоў, а хутчэй нашай звычайнай рабочай нормай.

І сёння Леанід Ільіч велізарную ўвагу ўдзяляе цаліне, усебаковаму росквіту савецкага Казахстана, які ідзе ў брацкай сям'і народаў насустрач свайму 60-годдзю. Мы, казахстанцы, гэта добра ведаем, заўсёды помнім і высока цэнім.

За ўсё гэта, за шчасце жыцця на такой зямлі, жыццё пад мірным небам і натхнёна будаваць камунізм, мы, савецкія людзі, бязмежна ўдзячныя роднай Камуністычнай партыі, яе Цэнтральнаму Камітэту, прадаўжальніку вялікай ленінскай

справы, дарагому і любімаму Леаніду Ільічу Брэжневу. [Апладысменты].

Велізарнае, сардэчнае дзякуй Вам, Леанід Ільіч! Прыміце самыя гарачыя віншаванні і самыя лепшыя пажаданні моцнага здароўя і доўгіх гадоў жыцця ад усіх казахстанцаў, ад усіх пакаленняў асвоенай цаліны. [Працяглыя апладысменты].

Выступае лаўрэат Ленінскай прэміі, віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук СССР акадэмік Ю. А. Аўчыннікаў.

Выступленне таварыша Ю. А. Аўчыннікава

Дарагі Леанід Ільіч! Дарагія таварышы! Выход у свет трылогіі Леаніда Ільіча Брэжнева «Малая зямля», «Адраджэнне», «Цаліна» стаў важнай падзеяй у жыцці нашай краіны і ўсяго прагрэсіўнага чалавецтва. У іх адлюстраваны шматгранны вопыт бальшавіка ленінскага тыпу, выдатнага палітычнага і дзяржаўнага дзеяча нашай эпохі.

Працы і выступленні таварыша Л. І. Брэжнева — узор марксісцка-ленінскай дыялектыкі нашых дзён, навукова абгрунтаванага даследавання глыбінных працэсаў савецкага грамадства, яркае ўсталяванне камуністычных ідэй. У кнігах яго трылогіі выключна ёміста адлюстраваны важнейшыя этапы будаўніцтва сацыялізму, з велізарнай любоўю паказаны наш савецкі ўклад жыцця, наш савецкі чалавек.

«Малая зямля» — гэта гімн стойкасці і беззапаветнаму героізму савецкага воіна. Фактычна «Малая зямля» — гэта глыбокае філасофска-псіхала-

гічнае даследаванне савецкага характару, якое развівае ленінскія прынцыпы кіраўніцтва народнымі масамі ў самыя крытчныя моманты гісторыі. У «Адраджэнні» бачыць велізарную арганізатарскую работу Камуністычнай партыі па ўмацаванню магутнасці нашай краіны, выразна ўяўляеш вытокі таго ленінскага стылю работы, той навукі кіравання і гаспадарання, якія вызначаюць партыйнае, дзяржаўнае, усё грамадскае жыццё нашай краіны ў апошнія гады. У «Цаліне» рэальна адчуваеш сілу навуковага прадбачання партыі, яе велізарную працу па ўздыму сельскай гаспадаркі, па стварэнню багацейшай жытніцы нашай краіны. «Цаліна» — яскравае сведчанне неацэннага асабістага ўкладу Леаніда Ільіча ў працоўку сучаснай аграрнай палітыкі, гэта — спрасаваныя ў важкім цалінным коласе дасягненні самай перадавой навуковай думкі.

Ад імя ўсіх савецкіх вучоных, ад Акадэміі навук СССР сардэчна віншую Вас, дарагі

Леанід Ільіч, з заслужанай ўзнагародай Радзімы. [Апладысменты]. Вашы кнігі ёсць і заўсёды будуць магутным стымулам і натхняючым фактарам прагрэсу нашай вялікай Радзімы, энцыклапедыяй жывога

вопыту народа, заўсёды будуць вучыць і дапамагаць у ажыццяўленні велічных планаў партыі. Мы горача жадаем Вам здароўя, шчасця і новых поспехаў у Вашай творчай працы на карысць савецкага народа, у

імя міру на зямлі. [Працяглыя апладысменты].

На трыбуне — Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай прэміі паэт Э. Б. Межэлайціс.

Выступленне таварыша Э. Б. МЕЖЭЛАЙЦІСА

Глыбокапаважаны Леанід Ільіч!

Дазвольце ад усяго сэрца павіншаваць Вас з гэтага прыемнага Вам і ўсім нам выпадку — з уручэннем Ленінскай прэміі за выдатную Вашу трылогію. Званне лаўрэата прэміі імя вялікага Леніна, гэтага самага чалавечнага з людзей, Вы заслужылі за ленінскія адносіны да чалавека, якія так ярка праявіліся ў Вашай праслаўленай трылогіі. Я гавару тут як Ваш чытач, камуніст і, вядома, як прафесіянальнае пісьменнік. Дваццаць гадоў у сваёй творчай лабараторыі я працую над тэмай чалавека. Гэта нялёгкае тэма. Іншы раз сутыкаешся з такімі праблемамі і такімі складанасцямі, што не ведаеш, ці зможаш іх у сваёй творчасці вырашыць і пераадолець. І калі становіцца вельмі цяжка і складана, шукаеш цвёрдых апор і такіх арыенціраў і кніг, якія дапамаглі б табе пераадолець творчыя цяжкасці і ўмацавалі ў табе любоў да чалавека. І вельмі прыемна бывае, калі ў жыцці іх знаходзіш.

Такое пачуццё мяне суправаджала, калі я чытаў Вашу, дарагі Леанід Ільіч, трылогію. Прашу паверыць: я быў вельмі ўважлівым Вашым чытачом. Ваша любоў да чалавека, да простага савецкага чалавека — воіна, рабочага, хлебараба, глыбокая Ваша вера ў чалавека, цяпло Вашага сэрца, якім прасякнута Ваша слова, выса-

кародны гуманізм Вашых кніг, Ваша чалавечнасць умацавалі мяне, усялілі новыя сілы, упэўненасць і жаданне прадоўжыць творчую работу над тэмай чалавека.

Дзякуй Вам за гэту ўсім нам так патрэбную дапамогу. Мне здаецца — лягчэй за ўсё чалавека ненавідзець і пагарджаць ім. Намнога цяжэй яго любіць. І за ўсё цяжэй — мадэліраваць новага чалавека. Вы, Леанід Ільіч, выбралі іменна гэты, самы цяжкі шлях. Дзякуй Вам за гэтую прынцыповую пазіцыю камуніста, наватара, гуманіста. Мы разам з Вамі ў гэтай гуманістычнай барацьбе за чалавека, у рэвалюцыйнай барацьбе за новага савецкага чалавека.

Ваша нястомная партыйная і дзяржаўная дзейнасць, Ваша мудрае, гуманнае, баявое слова сустрэла глыбокі водгук у сэрцах працоўных, пісьменнікаў, мастакоў і нашай рэспублікі. Гэты год для нашай рэспублікі асаблівы: мы будзем адзначаць 40-годдзе Савецкай Літвы. На вачах майго пакалення нарадзілася новая — сацыялістычная Літва, мы разам з сынамі і дочкамі ўсіх савецкіх народаў абаранялі яе ад ворагаў, усе мы разам будавалі яе светлую будучыню, усе мы разам радуемся яе вялікім поспехам. У гэтым годзе на нашым янтарным берэзе Балтыкі будзе радаснае, вялікае, гістарычнае свята.

Дазвольце, паважаны Леанід Ільіч, яшчэ раз сардэчна па-

віншаваць Вас з вялікім літаратурным поспехам, пажадаць Вам шчасця, моцнага здароўя, падзякаваць за клопаты аб працвітанні ўсёй нашай вялікай Радзімы і запрасіць на юбілейнае свята нашай рэспублікі. Даўно вядома літоўскае гасціннасць. Вы будзеце на гэтай гасціннай зямлі самым дарагім і жаданым нашым гошцем. [Працяглыя апладысменты].

Слова атрымлівае лаўрэат Ленінскай прэміі, Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжнеў.

Удзельнікі ўрачыстага сходу ўстаюць і працяглай авацыяй вітаюць таварыша Л. І. Брэжнева.

(Прамова таварыша Л. І. Брэжнева друкуецца на 1-й старонцы).

У заключэнне ўрачыстага сходу Г. М. Маркаў сказаў:

Дарагі Леанід Ільіч, вялікае дзякуй Вам за добрыя пачуцці і натхняючыя словы, выказаныя сёння ў гэтай зале. Няма ніякага сумнення, што савецкія пісьменнікі і журналісты, мастакі і музыканты, майстры кіно, тэлебачання, тэатра, архітэктуры, як і раней, заўсёды і ўсюды будуць разам з народам, разам з роднай Камуністычнай партыяй, аддадуць усе свае сілы ажыццяўленню яе планаў і прадвызначэнняў.

Ён пажадаў Леаніду Ільічу і далей таксама высока і ўпэўнена несці ленінскі перамога-носны сцяг — сцяг міру і камунізму.

ТАСС.

З ІМЕМ ЛЕНІНА Ў СЭРЦЫ

У Доме літаратара адбыўся адкрыты партыйны сход Саюза пісьменнікаў Беларусі. Даклад «Жыццё, працаваць, змагацца па-ленінску» па-камуністычнаму» зрабіў сакратар партбюро СП БССР Яўген Каршукоў.

Сёння савецкія людзі, падкрэслівалася ў дакладзе, заваяваюць усё новае і новае рубяжы ў мірнай стваральнай працы, вялікімі дасягненнямі ў эканоміцы і культуры рыхтуюцца адзначаць 110-ю гадавіну з дня нараджэння У. І. Леніна. Дзейсна і плённа працуюць у гэтыя дні і літаратары рэспублікі. Увесь вопыт, уся гісторыя беларускай савецкай літаратуры найлепшым чынам пацвярджаюць ленінскія палажэнні аб высокай партыйнасці нашай літаратуры, аб яе верным служэнні свайму народу.

У нашай літаратуры адно з цэнтральных месцаў займае ленінская тэма. Надзённымі былі пошукі беларускіх пісьменнікаў у стварэнні вобраза Леніна ў 20-я гады, актуальнымі яны засталіся і зараз. Характэрна, што заўсёды ленінская тэма неразрыўная з тэмай сацыялістычнай Радзімы, партыі, народа. Паэтычную Ленініяну ўпрыгожваюць творы Якуба Коласа, Пётруся Броўкі, Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Пятра

Глебкі, Пімена Панчанкі, Максіма Лужаніна, Анатоля Вялюгіна, Кастуся Кірзенкі, Генадзя Бураўкіна, Анатоля Вярцінскага, Рыгора Барадуліна, Еўдакіі Лось і многіх іншых.

Паспяхова распрацоўваецца ленінская тэма і ў прозе. Гэта творы Івана Шамякіна, Ільі Гурскага, Рамана Сабаленкі, Паўла Ткачова, Васіля Хомчанкі, Леаніда Дайнекі... Амаль кожны пісьменнік дакрануўся ў сваёй творчасці да гэтай вялікай тэмы.

Беларуская літаратурная Ленініяна працягваецца. Так, Іван Шамякін працуе над сваім новым раманам, які ўзнаўляе падзеі, што цесна пераплятаюцца з жыццём беларускага народа, бо адбыліся яны на беларускай зямлі. Аўтар паказвае барацьбу бальшавікоў на чале з Леніным за мірны дагавор з Германіяй.

За апошнія гады з'явіліся цікавыя дакументальныя творы аб жыцці правадыра, якія разнабакова расказваюць нам аб захапляючых маштабах яго дзейнасці.

На сходзе выступілі Анатоль Вярцінскі, Леанід Левановіч, Леанід Дайнека, Павел Ткачоў, Яфім Садоўскі, Аляксей Слесарэнка.

ПАКАЗВАЮЦЬ НАСТАЎНІКІ

Лепшыя настаўніцкія калектывы мастацкай самадзейнасці з'ехаліся ў Добрушу на свой раённы агляд, прысвечаны юбілею У. І. Леніна. Самадзейныя артысты паказалі разнастайную і шматжанравую праграму, многія нумары якой заваявалі прызнанне глядачоў.

Цікавую літаратурна-музычную кампазіцыю выканаў калектыву другой сярэдняй школы горада Добруша, якому журы прысудзіла першае месца. Другое падзялілі настаўнікі пятай школы Добруша і Кругавец-Ка-

лінінскай васьмігодкі. На трыцім месцы — самадзейныя артысты школы № 1 горада Добруша.

ГУЧАЦЬ ПАЛІТЫЧНЫЯ ПЕСНІ

Шматлікія самадзейныя вальныя - інструментальныя ансамблі, вальныя калектывы, індывідуальныя выканаўцы, якія прадстаўлялі калектывы цэхаў і аддзелаў Мінскага трактарнага завода, прынялі ўдзел у заводскім конкурсе палітычнай песні. Ён быў арганізаваны камітэтам камсамола і заводскім клубам інтэрнацыянальнай дружбы і прысвечаны 110-й гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна і 35-й гадавіне Перамогі над гітлераўскай Германіяй.

Аўтарытэтнае журы вызначыла пераможцаў.

ПІСЬМЕННІЦКІЯ СУСТРЭЧЫ

У клубе вытворчага аб'яднання «Беларуская кераміка» ў Радашковічах адбыўся вялікі літаратурны вечар, прысвечаны 110-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

На вечары крытык Уладзімір Гніламедаў зрабіў даклад на тэму «Жывыя рысы Ільіча»; перад прысутнымі выступілі на-

родны паэт рэспублікі Максім Танк, паэты Мікола Аўрамчык і Пятрусь Макаль, а таксама артысты мінскіх тэатраў.

110-й гадавіне з дня нараджэння Ільіча быў прысвечаны вечар, які прайшоў у бібліятэцы Палаца культуры Мінскага трактарнага завода. Бібліятэка

СЛОВА ПАЭЗІІ

«Слаўся ў вяках, Леніні» — так называўся прысвечаны 110-й гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна конкурс чытальнікаў, у якім прынялі ўдзел многія аматары мастацкага слова, працаўнікі вытворчасці, служб і аддзелаў Аршанскага ордэна Леніна льнокамбіната, навучэнцы ГПТВ тэкстыльшчыкаў. У праграме іх выступленняў прагучалі творы сучаснай беларускай паэзіі пра любімага правадыра.

Яго пераможцамі журы аднадушна прызнала работніцу бельна-аддзелачнай вытворчасці Тамару Латман і інжынера першай прадзільнай вытворчасці Аляксандра Кузьмянкова.

М. ПАНИМАШАНКА.

УСЁ ПРА МУЗЫКУ

У гасцінай Дома работнікаў мастацтваў адбылася сустрэча беларускіх кампазітараў з тэатральнай грамадскасцю горада Мінска, прысвечаная 110-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Кампазітары І. Лучанок, У. Дарохін, А. Сонін, Л. Захлеўны расказалі пра тое, над чым працуюць, падзяліліся творчымі планами. Пра ролю музыкі ў жыцці чалавека, яе ўздзеянне на фарміраванне характару, поглядаў асобы гаварылі народныя артысты СССР Л. Рахленка і З. Стома.

Удзельнікі сустрэчы расказалі пра адносіны У. І. Леніна да музыкі, пра яе значэнне ў жыцці сям'і Ульянавых і асабіста Уладзіміра Ільіча. Потым у выкананні народнага артыста БССР В. Чарнабаева, заслужанай артысткі рэспублікі Т. Міянсаравай, артыстан В. Цішынай і Н. Казловай прагучалі новыя творы беларускіх кампазітараў, многія з якіх прысвечаны У. І. Леніну.

Гарадскі конкурс выканаўцаў камсамольскай песні адбыўся ў Барысаве. Конкурс ставіў сваёй мэтай не толькі прапаганду камсамольска - маладзёжнай песні, але і выяўленне таленавітых маладых выканаўцаў, папаўненне канцэртнай рэпертуару лепшымі творами аб Радзіме, Леніне, партыі, камсамоле, героіцы савецкага народа. Прысвечаны конкурс 110-й гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна і 35-годдзю гістарычнай

Перамогі савецкага народа над фашызмам.

Добрае выканаўчае і сцэнічнае майстэрства паказалі харавыя калектывы папярова-лесакімічнага завода і медыцынскага вучылішча, вальныя групы Дома культуры «Камунар», заводаў імя Дзяржынскага і пластымасавых вырабаў, палітэхнікума, тэатры і шостага сярэдняга школ горада.

Сярод спевакоў-салістаў леп-

шым прызнаны ўдзельнік ансамбля Дома культуры імя М. Горькага Мікалай Каптур, Наталля Дзядок з дрэвапрацоўчага камбіната і Ларыса Зарэмба — удзельніца мастацкага калектыву гарадскога Дома культуры. Самай змястоўнай і цікавай праграмай у цэлым прызнана работа творчага калектыву папярова-лесакімічнага завода.

П. БАРОДКА.

ПАМЯЦЦЮ СЕЙБИТА І САЛДАТА

Ад першага вершаванага радка да суровай і мужнай «песні, што на крыні стаяла», пранёс сваё адметнае і высокае слова паэт ваеннага пакалення Аляксей Пысін. Яго паэзія, суровая і светлая, спагадлівая і мудрая, на працягу ўжо чатырох дзесяцігоддзяў прыходзіць да людзей, прымушае мацней біцца сэрцы, хвалюе незагойнай памяццю аб мінулым і перажытым. З высокіх маральных пазіцый свайго пакалення глядзіць паэт у будучыню. Давярліва і шчыра душа селяніна-сейбіта і шчымліва, параненая сотнямі дарагіх страт паміж салдата-франтавіка — яны нераздельна жывуць у вершах А. Пысіна, ва ўсёй яго творчасці, робяць яе адметнай і воеасаблівай.

Лаўрэату Дзяржаўнай прэміі БССР імя Янкі Купалы паэту Аляксею Пысіну 22 сакавіка споўнілася шасцьдзесят. Вечар, прысвечаны юбілею паэта, у Доме літаратара адкрыў і вёў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі паэт Анатоль Вярцінскі.

Віншавальныя адрасы сакратарыята Саюза пісьменнікаў СССР і праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі ўручыў юбіляру народны паэт Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэміі Максім Танк.

Шчырыя словы любві і захаплення паэзіяй Аляксея Пысіна сказалі яго сябры, калегі па перу Мікола Аўрамчык і Васіль Быкаў, Генадзь Бураўкін і Аляксей Зарыцкі, Рыгор Бардулін і Яўгенія Янішчыц. Паэты прачыталі вершы, прысвечаныя юбіляру. Са сваімі перакладамі вершаў Аляксея Пысіна на рускую мову выступіў перад прысутнымі паэт Браніслаў Спрычан.

Хлебаробы роднай Магілёўшчыны, як знак самай высокай любві і пашаны, паднеслі паэту каравай.

Цікавую і змястоўную кампазіцыю па творах Аляксея Пысіна падарылі глядачам землякі паэта — артысты Краснапольскага літаратурнага тэатра «Ранак». Вершы юбіляра прагучалі ў выкананні народнай артысткі Беларусі М. Захарэвіч і заслужаных артыстаў рэспублікі Р. Маленчанка і Т. Нікалаевай.

З новымі творамі перад прысутнымі выступіў Аляксей Пысін.

Х. ЛЯЛКО.

АБУДЖАЎ НАРОД НА СВІТАННІ

Паэт-дэмакрат, пачынальнік крытычнага рэалізму ў беларускай літаратуры, Францішак Багушэвіч быў адным з самых яркіх прадстаўнікоў інтэлігентнага свайго часу, верыў у шчаслівы заўтрашні дзень роднага краю. І не толькі верыў, а і сам змагаўся за яго, прымаючы актыўны ўдзел у паўстанні 1863 года. А яшчэ пісаў творы — вершы, аповяданні, публіцыстыку, у якіх паказваў беспрасветнае, цяжкае і забітае жыццё працоўнага люду, спадзяваўся, што яго песню пачуць.

Спадзяванні слаўнага сына беларускага народа спраўдзіліся. Сёння яго творы ўвайшлі ў актыўны набытак роднай літаратуры, іх чытаюць і перачытваюць усё новыя і новыя пакаленні людзей. Сведчанне гэтаму — перавыданне спадчыны песняра, увага да ягонай творчасці.

У гэтыя дні ў рэспубліцы праходзіць урачыстасці, якія прысвечаны 140-годдзю з дня нараджэння Ф. Багушэвіча. У бібліятэках арганізаваны выставкі яго кніг, у клубах адбываюцца вечары, у школах праходзяць ранішкі.

Прыхільнікі таленту народнага песняра сабраліся ў мінулыя пятыню ў Доме літаратара. Пра творчасць Ф. Багушэвіча, яго жыццё гаварылі Алег Лойка, Адам Мальдзіс, Уладзімір Содаць, ахоўнік сядзібы паэта Міхась Ляпеха. У выкананні артыстаў гучалі творы Ф. Багушэвіча, народныя беларускія песні.

СЕЛЬСКІЯ КУЛЬТУРНЫЯ ЦЭНТРЫ

Дом культуры, два яго філіялы, тры бібліятэкі, некалькі чырвоных куткоў уваходзяць у састаў цэнтралізаванай клубнай сістэмы Квасоўскага сельсавета Гродзенскага раёна. Пераход на такую форму кіравання, а таксама комплекснае планаванне дазволілі гэтым установам культуры паўней задавальняць рознабаковыя інтарэсы насельніцтва. Тут дзейнічаюць добрыя агіткалектыў, народны хор, вакальна-інструментальны ансамбль, шматлікія самадзейныя гурткі, дзіцячы лялечны тэатр, музычна-мастацкая гасціная, дзе арганізуюцца сустрэчы з кампазітарамі, паэтамі, народнымі ўмелцамі.

З работай устаноў культуры сельсавета пазнаёміліся ўдзельнікі завершанага ў Гродне рэспубліканскага семінара-нарады работнікаў культуры, які быў прысвечаны пытанням цэнтралізацыі і комплекснага падыходу да камуністычнага выхавання працоўных. З дакладам выступіў міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч.

Удзельнікі семінара-нарады абмяніліся вопытам работы, азнаёміліся з дзейнасцю сельскіх культурных комплексаў у калгасах «Прагрэс» Гродзенскага і імя А. М. Баранецкага Бераставіцкага раёнаў, прысутнічалі на канцэрце калектываў мастацкай самадзейнасці, тэматычных вечары, іншых масавых мерапрыемствах.

БЕЛТА.

ШЧАСЛІВЫ ЛЁС «ПАЎЛІНКА»

Падарунак «Паўлінцы» ад радашковіцкіх ганчароў.

Такім даўгалеццем і нязменным поспехам карыстаюцца нямногія сцэнічныя творы: у тысячны раз паказу класічную камедыю Янкі Купалы «Паўлінка». Анадэмнічны тэатр, які носіць імя вялікага песняра. Упершыню пастаўлены ў Томску незадоўга да вызвалення Беларусі ад фашысцкіх акупантаў, гэты спектакль аб'ездзіў усю краіну. Купалаўцы па традыцыі адкрываюць ім кожны свой сезон.

На юбілейным спектаклі ганчаровыя месцы былі адведзены даўнім сябрам тэатра — землякам Купалы — хлебаробам Маладзечанскага раёна, родным і супрацоўнікам Літаратурнага музея вялікага песняра, мінскім транктарбудульнікам. У тысячным спектаклі разам з аднымі з першых выканаўцаў — народным артыстам СССР Здзіславам Стомам і народнай артысткай рэспублікі Галінай

Макаравай выступілі прадстаўнікі сярэдняга і маладога пакалення купалаўцаў. У галоўнай ролі глядачы убачылі Алу Доўгу.

Як вядома, купалаўская п'еса — у дзвюх дзелях. На гэты раз была і трэцяя, не менш яркая і хвалюючая: яна, як бурная веснавая паводка, разлілася па зале і сцэне. Яе хвалі паднялі з крэслаў народную артыстку БССР Веру Мікалаеву Пола, іншых ветэранаў беларускага мастацтва. І як сімвал даўгалецця «Паўлінкі», пад шквал апладысмантаў артыстаў і глядачоў, закружылася па сцэне маленькая дзяўчынка ў беларускім нацыянальным касцюме з ручніком, на якім чырванела лічба-пакаданне — «2000». Юбілейны спектакль ператварыўся ў сапраўднае свята купалаўскай паэзіі, свята тэатра, які носіць імя песняра. БЕЛТА.

РАЗМОВА ПРА МУЗЫКУ

На працягу плыці дзён маладыя кампазітары Чэхаславакіі і Савецкага Саюза абмяркоўвалі ў Мінску свае магчымасці, свой канцэртны ўклад, сваю ролю ў стварэнні сацыялістычнай музычнай культуры. У сталіцы Савецкай Беларусі чэхаславацкія кампазітары Ігар Дыбак, Войцэх Майжыш, Сільвія Бодарова, Міхал Кошт, Іозеф Адам, Францішак Поул сустрэліся з савецкімі калегамі з многіх саюзных рэспублік. Былі праслуханы шматлікія творы ўдзельнікаў сустрэчы ў запісе з наступным абмеркаваннем іх, чэхаславацкія і савецкія кампазітары прынялі ўдзел у сумесным канцэрце камернай музыкі, выказалі свае погляды, думкі на творчай дыскусіі.

— За гэтыя дні, — гаворыць

адназны сакратар Саюза кампазітараў рэспублікі Уладзімір Дарошкін, — мы пазнаёмілі сваіх калег з братамі краіны з арганізацыяй нашага творчага саюза, расказалі пра тую вялікую увагу, якая надаецца ў нас маладым творчым сілам. Думаецца, такія кантакты не толькі пашыраюць сяброўскія сувязі, даляглад маладых кампазітараў, не толькі даюць магчымасць пазнаёміцца з творчасцю калег з братаў краіны, але і спрыяюць павышэнню прафесійнага майстэрства кампазітараў, фарміраванню іх грамадскай сталасці.

На здымку: група маладых кампазітараў з братаў рэспублік і Чэхаславакіі ў Мінску на плошчы У. І. Леніна. Фота Ул. КРУКА.

НАМ ПІШУЦЬ

У МІНСКІМ КІНАТЭАТРА «ПАРТЫЗАН» праводзіцца шэраг мерапрыемстваў па дастойнай сустрэчы 110-й гадавіны з дня нараджэння У. І. Леніна.

Перад пачаткам сеансаў у фаякіна тэатра дэманструюцца фільмы пра вялікага правадзіра. Сакавіцкая праграма ўключала тэматычныя кінастужкі «Ленін у творах савецкіх мастакоў», «Лыч у Лондане», «Вечна жывы», «Адзін дзень з бясмерця».

На сцэндзе «У. І. Ленін» пра слаўны юбілей расказваюць плакаты і фотаздымкі з тэматычнай інфармацыяй.

В. АСТРЫНСКІ.

НА ГЭТЫ РАЗ СОТНІ ТЭКСТЫЛЬШЧЫКАў прыйшлі ў Палац культуры Аршанскага ордэна Леніна льнокамбіната на музычную маладзёжную праграму «Выклікаем на біс». На сцэне выступалі вядучыя калектывы мастацкай самадзейнасці камбіната — ансамбль «Сіні лён», танцавальная група ансамбля «Белая Русь», самадзейныя артысты студыі бальнага танца «Спектр», удала дэбютавалі новы ансамбль народных інструментаў, якім кіруе Т. Кухарава. Самадзейныя артысты парадавалі работнікаў камбіната цікавай і змястоўнай эстраднай праграмай.

М. ПАНИМАШЧАНКА.

У АДДЗЕЛЕ МАСТАЦТВА ВІЦЕБСКАГА АБЛАСНОГА КРАЯЗНАУЧАГА МУЗЕЯ экспануецца персанальная выстаўна мастака з Наваполацка Вітара Лун'янава, прысвечаная яго 40-годдзю і 15-годдзю творчай дзейнасці.

Звыш 50 акаварэлей-пейзажаў, нацюрмортаў, партрэтаў, відаў розных гарадоў прадстаўлены ў экспазіцыі. Паспехам у наведвальніцкай карыстаюцца работы «Восені залатая», «Першыя крокі на зямлі», «Бабулі і ўнукі», «Грыбы» і іншыя.

А. АРСЕНЬЕУ.

ЯШЧЭ І ПАУГОДА НЕ СПОЎНІЛАСЯ САМАДЗЕЙНАМУ КАЛЕНТЫВУ ВЕСКІ ВЕРАСНІЦА, які стаў спадарожнікам Тураўскага народнага ансамбля танца «Прыліццэ», але і за гэты кароткі тэрмін ён паспее заваяваць любві і прызнанне глядачоў.

У яго рэпертуары побач з сучаснымі танцамі значнае месца займаюць старадаўнія беларускія народныя танцы — «Верасніцкія вербачкі», «Ойра», «Палеская гулянка»... З поспехам выканаў гэты самадзейны калектыв беларускую маладзёжную польку на заключным канцэрце абласнога агляду сельскай мастацкай самадзейнасці. Журы прадставіла яму ганаровае права выступіць на заключным рэспубліканскім канцэрце самадзейных сельскіх мастацкіх калектываў.

А. СУЛКОУСКАЯ.

СПАЧУВАННІ У СУВЯЗІ СА СМЕРЦЮ ПЕТРУСА БРОЎКІ

Журботная вестна аб смерці народнага паэта БССР, члена Цэнтральнага Камітэта КПБ, дэпутата Вярхоўнага Савета БССР, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўнай прэміі, акадэміка Акадэміі навук БССР, сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, галоўнага рэдактара Беларускай Савецкай Эцыклапедыі выклікала глыбокі смутак у сэрцах савецкіх людзей. У адрас ЦК КПБ, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, Савета Міністраў БССР, Саюза пісьменнікаў БССР, сямі памёршага паступаюць шматлікія тэлеграмы з выразным глыбокага спачування з прычыны цяжкай утраты беларускага народа, савецкай літаратуры.

На імя ЦК Кампартыі Беларусі паступіла тэлеграма сакратара ЦК КП Грузіі Э. Шварднадзе, у якой гаворыцца: «З глыбокім болем успрыняў вестку аб смерці выдатнага савецкага пісьменніка,

дэпутата Вярхоўнага Савета СССР, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўнай прэміі, сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Пятра Усцінавіча Броўкі. Творчасць праслаўленага сына беларускага народа, блізкага і зразумела мільёнам савецкіх людзей, карыстаецца асаблівай любвію і павагай у нас у рэспубліцы. Глыбока смутнем разам з вамі з прычыны гэтай цяжкай утраты. Светлая памяць аб Пятру Усцінавічу Броўку назаўсёды захаваецца ў нашых сэрцах».

Смаленскі абласны камітэт КПСС выказвае глыбокае спачуванне ў сувязі са смерцю выдатнага паэта, Героя Сацыялістычнай Працы, дэпутата Вярхоўнага Савета СССР, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўнай прэміі, народнага паэта Беларусі, акадэміка АН БССР Пятра Усцінавіча Броўкі, — павадаміляе на адрас ЦК Кампартыі Беларусі сакратар Смаленскага

абнома КПСС І. Кліменна. — Працоўныя нашай вобласці ведалі Пятра Усцінавіча як выдатнага чалавека, палымнага патрыята, інтэрнацыяналіста, патхніага мастака сацыялістычнага грамадства. Яго глыбока грамадзянскую пазіцыю высока цэняць і любяць на Смаленшчыне. Памяць аб Пятру Усцінавічу Броўку, верным сыне Камуністычнай партыі, чалавеку вялікай душы і абаяння назаўсёды захаваецца ў сэрцах смалян.

У тэлеграме, падпісанай сакратаром Тувінскага абнома КПСС Г. Шыршыным, Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета Тувінскай АССР М. Мендуме, Старшынёй Савета Міністраў Тувінскай АССР Ч. Андарам, якая паступіла ў адрас Саюза пісьменнікаў БССР, гаворыцца:

«Дарагія таварышы, прыміце глыбокае спачуванне ў сувязі са смерцю выдатнага пісьменніка і грамадскага дзеяча Пятра Усцінавіча Броўкі. Працоўныя Тувінскай АССР захоўваюць самыя цёплыя ўспаміны аб выдатным сустрэчце, які наведваў нашу рэспубліку, сустрэчце з ім. Напісаны паэтам у тыя дні твор «Брацтва» стаў адным з самых папулярных і любімых у нашым народзе. У памяці працоўнай Тувы назаўсёды застаецца светлы вобраз тварца неуміручых духоўных каштоўнасцей шматнацыянальнага савецкага народа».

Тэлеграмы з выразным спачуваннем

паступілі ад Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры пры Саўеце Міністраў СССР, ад Савецкага камітэта абароны міру, ад лётчынаў-наснаўтаў СССР, ад Генеральнага консульства ГДР у Мінску, ад Міністэрства замежных спраў БССР, ад Дзяржкамвыда СССР, ад Мазырскага райкома КПБ і райвыканкома, ад пісьменніцкіх арганізацый Азербайджана, Арменіі, Грузіі, Казахстану, Латвіі, Ленінграда, Літвы, Малдавіі, РСФСР, Таджыкістана, Украіны, Узбекістана, Эстоніі, ад калектыву наваполацкага вытворчага аб'яднання «Палімір», ад выдавецтваў «Советский писатель», «Молодая гвардия», ад рэдакцыі часопіса «Нева», ад рэдакцыі газеты «Звезда», ад студэнтаў і выкладчыкаў Мінскага педінстытута імя А. М. Горькага, ад Мазырскага педінстытута імя Н. К. Крупскай, ад рэктарата, парткома і мясцовага Мінскай ВПШ, ад рэдакцыі паліцкай аб'яднанай газеты «Сцяг камунізму» і бюро літаратурнага аб'яднання, ад Наваполацкага гарадскога клуба творчай моладзі і іншых арганізацый і устаноў.

Тэлеграмы з выразным глыбокага смутку прыслалі пісьменнікі І. Абашыдзе, М. Бажан, М. Камісарова, К. Куліеў, Д. Кугульцінаў, М. Нагнібеда, Л. Абухава, І. Бурсаў і іншыя.

Яўгенія ЯНІШЧЫЦ

Хата салдаткі

То молада, то зелена світае,
Фіраначку душы прыпадзімі!
А ў хаце той кагосьці не хапае,
Хоць свет паўсюль заселены людзьмі.
Жывецца хаце, як любой жывецца.
Сасновым сценам рана йшчэ на знос.
Тут побліз рэчка Ясельдай завецца
Умуражэў за ёю сенакос.
Вядзецца ў хаце, як, відаць, і ў іншых:
Да хлеба ёсць. (І чым яшчэ грашыць!)
Тут кожны год цвітуць старыя вішні,
Каб спелым сокам смагу наталіць.
Так молада, так зелена світае,—
Хоць ты пупышкай з ясеня пішы!
А ў хаце той кагосьці не хапае,
О, толькі не!—не мёртвай цішыні.

Настаўнікам маім

У маладосці свой запеў сардэчны,
Свая журба і радасці свае.
Ды ці не вамі кожны з нас прасячаны,
Старэйшыя дарадчыкі мае?
За цёплаю усмешкаю сяброўскай
Як разгадаць, што быў нялёгкім дзень?
Так мог хіба што прывячаць Твардоўскі
Нясмелую і юную з надзей.
Яны ж ляцяць, гадоў няўмольных сходкі,
Кручасты іх і катаржны працяг.
...Як галубы, сівеюць аднагодкі
На самай чуйнай лініі жыцця.
Надзеі квет і чорны пыл гаркоты,
І часу для спачыну нестася.
Яны ж з той самай баявой пяхоты—
Любімыя настаўнікі мае.

Жывая зямля

Лепей бы куля ўвайшла,
Лепей развезца ў дыме.
Роўна калона ішла.
Іх закапалі жывымі.
Гліна ляцела, што град.
Груд трамбавалі боты.
Пекна гармонік іграў
Вилюдка-ідыёта.
А ў ідыёта права—
Золата за вантробы.
На кожным пальцы па тры
Пярэцкікі вышэйшае пробы.
Не, не, не адваляцца пальцы
І рукі не засмыляць.
У ашалелым танцы
Варочалася зямля.
...Калючая і мяккая,

Дыхаеш як апасля?
Сын магілу шукае,
Маці дзяцей гукае—
Варочеецца зямля.

Пахаванне Шырмы

Не адпяванне—лесу калыханне
І шум паспелых жытніх каласоў,
І Вашае высокае дыханне
У Дзяржаўным хоры родных галасоў.
Паклон Вам, і слязу, і аратаю,
Вандроўніку нястомнае хады.
Ад Свіслачы да сіняга Дунаю
Крыляюць спеўна мужныя гады.
Таму між самых слаўных абеліскаў,
Не з каменю, не з гонкага камля—
З дуброў і песень зладзіла калыску
Вам наша неўміручая Зямля.

І калі звычайным кругам
Замыкаецца шаша,
І калі з любімым другам
На разрыў ідзе душа,
І разрыў — журба драпежна
Па скразному слыху б'е—
Адмаўляю незалежнасць,
Прыналежна Табел!

Вясновае

Захлёбваўся пенны вал,
Выходзячы з берагоў.
Забітая напавал,
Крычала чыяся любоў.
Накочваўся крыгалом
На астраўкі нямыя.
Нат раўчкі малыя
Спяшалі, — сабе ж на злом!

Свет шумеў навіной,
Птушка вясну вітала.
А як застаацца адной —
Доля яшчэ не спазнала.

На сумежжы з вясной гэтай белай завеі
не выстаць.
Пачынаецца дзесь імжастых і хліпкіх
адліг.

Адыходзім
па чыстаму снегу ўрачыстаму,
Па глыбокаму снегу бясонняў маіх.
Дай, зару запыню! Хай ласкавай
усмешкай абудзіцца
Адзінотны, заклёты трывогай пакой
На світальныя сны, на апошнія дні,
што не збудуцца
Між табою і мной.

Мінулы вецер,
лістапад. І вы.

На выпадковую сустрэчу
Невыпадковым быў той дзень.
Як найсвятлейшая з падзей —
І гэтая была дарэчы!
Ды я няўмелаю, няблізкай,
Непрыхарошанай была.
Лісты сухія рваў вятрыска,
А ці шукаў майго цяпла?
А ці прасіў крапліну шчасця,
Праменьчык дрогкага святла?
А я сваю любоў ашчадна
Якому д'яблу берагла?
Чакаць, што прыйдзеце з адказам—
Як на пялёстках варажыць.
...О, я баялася, што разам
Пасля—ніколі нам не быць!

СУЗОР'Е
ТАЛЕНТАЎ
НАРОДНЫХ

У той ціхі сакавіцкі вечар
сцена нашага праслаўленага
тэатра оперы і балета расквіт-
нела яркім сузор'ем народных
талентаў — сюды з усіх кут-
коў Беларусі з'ехалася 1400
спевакоў, танцораў, музыкан-
таў, каб прыняць удзел у зак-
лючным канцэрце Рэспублі-
канскага агляду-конкурсу сель-
скай мастацкай самадзейнасці,
прысвечанага 110-й гадавіне з
дня нараджэння У. І. Леніна.
Амаль цэлы год ішоў гэ-
ты сапраўды ўсенародны аг-
ляд мастацкай творчасці сель-
скіх працаўнікоў, у якім пры-
няло ўдзел каля 66 тысяч чала-
век.
І як тут не нагадаць словы
Ільіча: «Нідзе народныя масы
не зацікаўлены так сапраўднай
культурай, як у нас». Гэта было
сказана правядыром на пачат-

ку шляху, якім прайшла наша
краіна. Сёння мы добра ве-
даем, што нідзе ў свеце не
створана такіх умоў, як у нас,
для развіцця культуры, культу-
ры для мільёнаў і мільёнаў
простых працаўнікоў.

Звыш шасці тысяч клубаў,
сельскіх дамоў культуры, сотні
музычных школ да паслуг
сельскіх жыхароў рэспублікі.
Жывёлаводы і механізатары,
паляводы і настаўнікі, аграно-
мы і інжынеры пасля працоў-
нага дня прыходзяць сюды:
спяваць у хоры, іграць
у аркестры, танцаваць, авало-
дваць драматычным мастац-
вам.

І вось лепшыя з лепшых, тыя,
хто перамог у шматлікіх ад-
борачных конкурсах, прыехалі
ў сталіцу рэспублікі, каб пра-
дэманстраваць сваё ўменне,
сваю мастацкую сталасць.

Кажуць, што песня — душа
народа. Пра гэта думалася на
працягу ўсяго канцэрта. Так,
былі і выдатныя выступленні
музыкантаў, танцораў, дэкла-
матараў, але ўладарыла ўсё ж
тут песня, народная песня.

Харавое мастацтва мае на
Беларусі даўнія традыцыі, і як
хораша, што традыцыі гэтыя
развіваюцца, што харавыя ка-
лектываў у нас з кожным годам

Хор калгаса «Светлы шлях» Маладзечанскага раёна.

усё больш, што расце іх выка-
наўчае майстэрства.

Бурнымі апладысмантамі ў-
нагародзіла зала выступленне
самабытнай вакальнай групы
сясцёр Каневіч з калгаса
«Праўда» Воранаўскага раёна,
якая надзвычай напеўна выка-
нала беларускую народную
песню «На вясельека прыбра-
ліся».

Хораша прагучала ў выбранан-
ні народнага фальклорнага
ансамбля калгаса «Сцяг Каст-
рычніка» Бярэзінскага раёна
беларуская народная песня
«Цераз сад вінаград...», артыс-
тычна «падала» народную жар-
тоўную песню «Добры вечар»
вакальная група калгаса «Новы
шлях» Кобрынскага раёна.

Шырока былі прадстаўлены
на канцэрце і песні сучасных
беларускіх кампазітараў Ю. Се-
мянякі, І. Лучанка, І. Кузняцо-
ва, А. Граса. Па-свойму, на-
прыклад, прагучала ў выканан-
ні хору калгаса «Светлы
шлях» Маладзечанскага раёна
вядомая песня Ігара Лучанка
на верш Я. Купалы «Спадчы-
на», якая выконваецца прафе-
сійнымі калектывамі і да якой
падабраць свой «ключык» бы-
ло, відаць, нялёгка.

Вялікі поспех выпаў і на до-
лю вакалістаў. Літаральна зача-
рвала прыемным голасам,
шчырасцю, лірызмам вучаніца
Пакалюбіцкай сярэдняй школы
Гомельскага раёна Алена Пі-
цельмахава, якая ў суправа-
джэнні сімфанічнага аркестра
тэатра праспявала «Казаскі
вальс» Л. Хамідзі. Добрыя ва-
кальныя дадзеныя, пачуццё
стылю, умненне перадаць дра-
матычнае напружанне твора
прэдэманстраваў у песні
Ю. Саульскага «дуць батальё-
ны» старшы інжынер Капыль-
скага аб'яднання «Сельгастэх-

ніка» Віліус Бранявіцкі.

Аздобілі канцэрт музыкі і
танцоры. Асабліва парадавалі
музычныя сямейныя калекты-
вы, у прыватнасці, трыо Ваку-
лічаў (бацька і два сыны) з
калгаса імя Кутузава Кобрын-
скага раёна і сямейны ан-
самбль Малышаў з Краснянска-
га СДК Гомельскага раёна.

Надоўга запомняцца гляда-
чам «Вясковыя кадрылі» ў вы-
кананні этнаграфічных танца-
вальных калектываў калгасаў
«Маяк» Карэліцкага раёна,
«Шлях Леніна» Ельскага раёна,
«40 год Кастрычніка» Луні-
нецкага раёна. З сапраўдным
блескам выканалі беларускі на-
родны танец «Ойра» танцаваль-
ны калектыў калгаса «Савец-
кая Беларусь» Камянецкага
раёна, вакальна-харэаграфіч-
ную кампазіцыю «Лявоніха» —
ансамбль песні і танца калгаса
імя Гастэлы Мінскага раёна,
польскія народныя танцы «Кур-
пёўскія» — танцавальны калек-
тыў калгаса «Рассвет» Пружан-
скага раёна.

Трэба сказаць, што наогул
вельмі добрае ўражанне на
канцэрце зрабілі ансамблі пес-
ні і танца. Тут варта падкрэ-
сліць у першую чаргу арганіч-
ную ўзаемазвязь дзвюх муз,
сінтэз абодвух жанраў, што дае
ў выніку мастацкую карціну.
Гэта тычыцца і згаданых ужо
гастэлаўскіх артыстаў, і калек-
тыву калгаса «Прагрэс» Гро-
дзенскага раёна, які паказаў
музычна-харэаграфічную кам-
пазіцыю «Залатыя каласы», і
некаторых іншых калектываў.

Радуе, што ў гэтым вельмі
адказным канцэрце прынялі
шырокі ўдзел дзеці. Прычым,
яны паказалі свае таленты ва
ўсіх жанрах. Напрыклад, звод-
ны духавы аркестр, які пад кі-
раўніцтвам народнага артыста

БССР Б. Пенчука вельмі эма-
цыянальна выканаў песню
А. Пахутавай «І зноў працяг-
ваецца бой», ледзьве не на па-
лавіну складаўся з падлеткаў.
Дзеці таксама танцавалі, ігралі
на народных музычных інстру-
ментах. Значыць, там, дзе яны
жывуць, дбаюць пра эстэтыч-
нае выхаванне моладзі.

Гаворачы пра канцэрт, нель-
га не сказаць і пра яго ўдалае
мастацкае афармленне. Ады-
ралі тут сваю ролю і няблага
аформлены «інтэр'ер» сцэны, і,
вядома, касцюмы.

І яшчэ. Некаторыя музычныя
і харэаграфічныя творы выкон-
валіся на канцэрце сумесна не-
калькімі калектывамі з розных
раёнаў рэспублікі. Не зазіраю-
шы ў праграмку, здагадацца
пра гэта было б вельмі цяжка:
настолькі арганічнай, цэласнай
выглядала мастацкая тканіна,
скажам, тых жа «Вясковых кад-
рыляў» ці «Дударыкаў», пе-
сень, выкананых зводным хо-
рам.

Сваім поспехам канцэрт у
многім абавязаны галоўнаму
дырыжору — народнаму ар-
тысту СССР Я. Вашчаку, галоў-
наму хормайстру — заслужа-
наму работніку культуры БССР
С. Дробышу, галоўнаму балет-
майстру — лаўрэату Дзяржаў-
най прэміі СССР Г. Маёраву,
галоўнаму рэжысёру — заслу-
жанаму дзеячу культуры БССР
І. Тарану.

На святачным закрыцці Рэ-
спубліканскага агляду сельскай
мастацкай самадзейнасці пры-
сутнічалі таварышы А. Н. Аксе-
наў, У. І. Бровікаў, В. А. Гвоз-
дзеў, М. І. Дземянцей, А. Т.
Кузьмін, У. А. Мікуліч, У. Ф.
Міцкевіч, Н. Л. Сняжкова, на-
меснікі Старшыні Савета Міні-
страў БССР Д. А. Данілаў, Г. Г.
Каваленка. М. ЗАМСКІ.

Ансамбль народных інструментаў саўгаса «Будслаўскі» Мядзельскага раёна.

«Вясковыя кадрылі».

Фота Ул. КРУКА.

І СНУЕ ПАНЯЦЦЕ, катэгорыя: «ваенны пісьменнік», «пісьменнік ваеннай тэмы». Падобнае вызначэнне, вядома, звужае, але і падкрэслівае пафас творчасці таго або іншага аўтара. Ну, а крытык «ваенны» (з тымі ж агаворкамі аб умоўнасці тэрміну) — гэтакае мажліва? Існуе? Так, — мажліва і існуе. Менавіта пра такога крытыка хачу сказаць некалькі слоў. Вышла новая кніжка Лазара Лазарава, і, зразумела, кніжка гэтая, як і ўсё ў Л. Лазарава, — пра ваенную літаратуру, пра даўнюю любоў крытыка — пра Васіля Быкава.

Любоў крытыка да пісьменніцкай творчасці, да літаратуры — як гэта шмат, аказваецца! Ці не ў гэтым прырода сапраўднага таленту крытыка? Таленту, які лічыцца рэдкасцю. Сцвярджаюць нават, што ён радзей сустракаецца, чым, напрыклад, талент «празаіка» ці «паэтычны». Радзей — а ці не таму, што бескарыслівая любоў да творчасці сабрата ў літаратуры — не самае распаўсюджанае пачуццё? Празаікі, паэты — пытанне асобнае. Але вось калі і ў крытыках гэтага мала ці зусім няма — любові да чужой творчасці, — тады страчваецца сэнс, пладаносная аснова самой дзейнасці крытыка. Калі няма таленту любові да літаратуры, а толькі прэтэнзіі — сёння яны адкрыта дэкларуюцца! — падмяняць сабой мастацкую літаратуру, недарэчнае саперніцтва, нядоўгая канкурэнцыя — як гэта сумна!

Славячы «неістоваго» Вісарыёна, ці ўсведмаляем мы, ці помнім, што гэта была апантанасць любові да літаратуры, адданасць яе інтарэсам да рэшты? А ўжо з гэтага выцякала, нараджалася бескампраміснасць, а дзе трэба — і жорсткасць.

Але нам знаёмая і другога роду «апантанасць», іншая крытыка, якая гучна абвясчае: «Мастацкая літаратура? Ах, так, мастацкая — няхай сабе, няхай існуе, але нас гэта не датычыцца. Для нас яна толькі зачэпка, выпадак выказання...». Юрый Трыфанаў на старонках «Вопросов литературы» весела дзеліцца ўражаннямі аб сустрэчах, зусім не вяслых, з гэтакімі крытыкамі.

«Самавыражэнне і самасцвярджэнне — чаго б гэта ні наштавала! Крытык адразу прэтэндуе на вечнасць. Але часцей за ўсё вечнасць не дасягаецца і прадмет скаржоны. Мне, як «прадмету», даводзілася трапляць у такія пераплёты. Я павяжаю ганарлівага памкненні крытыкаў, якія імкнуцца стаць уладарамі дум, сказаць сваё слова, стварыць канцэпцыю, але хачу, каб і мяне паважалі: каб не скаржалі маё слова, маю канцэпцыю. А то даводзілася чуць: «Так, я меў намер выказацца, і я выказаўся! Ваша кніга аназлася выдатным апірышчам. Яна з'явілася дарэчы. Я ёй удзячны». — «Але вы ж абсалютна не зразумелі! Вы няправільна трактуеце...» — «А гэта няважна». — «Як гэта няважна? Аб чым вы напісалі артыкул?» — «Мой артыкул не пра

вашу кнігу — гэтак жа, як ваша кніга не пра мой артыкул». («Вопросы литературы», 1979, № 12, стар. 292).

Што, хіба ў сённяшніх крытыкаў меней гэтай якасці — разумення літаратуры, любові да літаратуры «як такой», — чым было 20 ці 40 гадоў назад? Ці, напрыклад, 80 гадоў назад... Здаецца, што справа не толькі ў гэтым. Хоць, магчыма, «тэхнічны век» і на некаторых крытыкаў паўплываў.

Але заўважаецца ў «халоднасці» гэтых крытыкаў і нейкая

кам апраўдваюць грэблівасць Талстога і пагарду Булгакава да самога слова — «крытыка». Перачытваеш артыкул за артыкулам у зборніку 1902 года — «Руская крытычная літаратура аб творах Л. Талстога», складзеным В. Зелінскім, — і вачам не хочацца верыць. Гэта пра Талстога — ужо аўтара «Вайны і міру»? Гэта, такое — пра «Анну Карэніну»? Сапраўды, як быццам саранча налятае на ўсё новае раздзелы «Анны Карэнінай», якія публікуюцца, і аб'ядае, абгрызае, па-

чуці павагі і любові да чужога таленту! Іменна так чытаецца новая кніжка Л. Лазарава — аб творчасці Васіля Быкава. Калі мы гаворым аб дасягненнях прозы «ваеннай», мы называем ці помнім імяны і творы Шолахава, Сіманава, Бакланава, Багамолава, Бондарава, Быкава, Аманьскава, Сёміна і інш. А калі пра «вясковую» — Шукшына, Абрамава, Залыгіна, Мележа, Мажаева, Бялова, Распуціна, Друцэ,

ва!» — «Не сказаў і не напісаў». Я пытаў і загады ведаў адказ (па ўласным вопыце). А ён адказаў і вінавата згаджаўся, што «ўжо такія мы ёсць...»
А ці павінна быць так?
Ці не ёсць гэта ўступка тым, іншым — каго якраз ананімнасць задавальняе? І ў мінулым і ў сённяшнім.
А бывае ж, здараецца, што імя, дзейнасць крытыка мы ставім (павінны былі б ставіць) у адзін рад з тым, што зрабілі выдатныя празаікі ці паэты для сцвярджэння або развіцця таго або іншага напрамку, якасці літаратуры.

ПА ПРАВУ ЛЮБОВІ

бравада. Халоднасць, але, так сказаць, прыныповае. «Ахалоданне пачуццяў», нават «развод» з літаратурай, але як быццам вымушаныя...

А ці не «бацькі», як гэта здаецца і ў «звычайных» сем'ях, ці не яны вінаваты ў раздоры і разладзе?

Якія яшчэ «бацькі»? А тыя самыя, што яблык і елі, а аскоміну дзесям пакінулі.

Ці лёгка, ці прыемна чытаць, як і што гаварылі і пакінулі на старонках пра крытыку і крытыкаў усё вялікія — ад Талстога і Чэхава да Маякоўскага і Булгакава? А калі яшчэ і іншыя літаратуры браць... Усё самае непрыемнае, што толькі можна сказаць аб той ці іншай прафесіі, сказана было менавіта аб крытыках. З грэблівасцю і агідай. І нават з біццём вокнаў — як, напрыклад, у «Майстры і Маргарыце» Булгакава...

Вельмі было цікава чытаць дванаццаты нумар «Вопросов литературы» за 1979 год — амаль цалкам прысвечаны крытыка і пісьменніцкім узаемаадносінам. Згода і мір, але не без іроніі і самаіроніі. Як бывае ў інтэлігентных сем'ях пасля шлюбаразводнага працэсу і нечаканага прымірэння. Публічна столькі нагаварылі ўсяго і ўсялякага, што цяпер даводзіцца з няёмкасцю і здзіўленнем адно аднаму ўсміхацца.

Ісціна заўсёды канкрэтная. Нават нязгодныя ў ідэях з Бялінскім (напрыклад, Ф. М. Дастаеўскі) пісалі пра яго з павагай, цэнячы бескарыслівасць, чэснасць крытыка і вольнасць — апантаную ўлюбённасць у літаратуру, трапяткое служэнне ёй.

Але ж імя ім легіён — і зусім іншым крытыкам, што праносіліся па літаратурных нівах, як статак сасяглых сланоў да вадапою...

Перада мною два зборнікі крытычных артыкулаў і выступленняў, якія не толькі дастаткова растлумачваюць, але чал-

кідаючы пасля сябе пустыню і жах перад механічнай работай сківіц... Чаго толькі ні пісалі, у чым ні папракалі Талстога — і якой разв'язнаю, хамскай мовай! — аўтары ўсіх гэтых «Ведомостей» і «Вестников», «Дона» і «Сына Отечества», усе гэтыя Скабічэўскія і Ткачыны!..

Вось тут і пачынаеш разумець, чаму ў Яснай Паляне пабойваліся з'яўлення газет і часопісаў, як «інфлюэнцыі» або заражэння страўніка, усяляк засцерагалі ад іх Льва Мікалаевіча. Ды ён і сам гадамі не браў у рукі газет і часопісаў з рэцензіямі і артыкуламі.

А гэта ўжо іншы час і іншы зборнік: «Другі пленум праўлення СП СССР па крытыцы. Сакавік 1935 г. Стэнаграфічная справаздача». («Гослитгиздат», М., 1935). У ім — сярод многіх знаёмых — і зусім ужо родныя імяны беларускіх крытыкаў. Каб яны ўсе былі жывыя і атрымалі сёння магчымасць сцерці або спаліць словы, якія так грозна (і палахліва) вымаўлялі ў розныя гады, думаю, што ахвотна і паспешліва зрабілі б гэта...

Радуе нас, крытыкаў, гэта ці засмучае, але ўсё тое, што мы гаворым, пішам — застаецца, спадарожнічае нам у жыцці. І тое, што нагаворана, напісана да нас пра крытыкаў, таксама нейкім чынам уплывае на адносіны да нашай прафесіі.

Вось некаторыя з нас цяпер як быццам пакрыўдзіліся і за непрыязнасць (гістарычную), пляціць «халоднасцю» да літаратуры (сучаснай).

Праўда, крытык зусім не абавязаны любіць усё, што называе сябе літаратурай. Ці мала што і як хацела б сябе называць! Крытык — гэта вышыня густы, патрабавальнасць, а не кампліментарнасць. Патрабавальнасць, але — паўтараем — па праву любові...

І як адпачываеш душой, калі чытаеш крытыку, крытыку без усіх гэтых комплексаў, простую і зразумелую па цнатлівым па-

Айтматава, Стральцова, Кудраўца і інш.

Ну, а крытыкаў імяны — тых, хто дапамог сцвердзіцца (ці, наадварот, актыўна перашкаджаў) той і гэтай літаратурам? Хто ж іх помніць, можа назваць? Не для ўслаўлення або ганьбавання, а дзеля справядлівасці. Ці хоць бы — для паўнаты карціны жыцця літаратуранага, працэсу літаратуранага.

Такая «гістарычная ананімнасць» дзейнасці крытыкі, крытыкаў зусім не дапамагае абуджэнню ў ўмацаванню пачуцця большай адказнасці за свае словы і дзеянні ў новых генеральных працаўнікоў гэтай прафесіі. Ва ўмовах бяспамятнасці можна пісаць што хочаш і ведаць загады, што слова тваё «кане». Крыўдна, можа быць, але затое зручна, — не ўсплыве, не каліне калі-небудзь у вока...

Зрэшты, час такой зручнай ананімнасці, здаецца, праходзіць. Сталі выходзіць праўдзівыя даследаванні аб літаратурным жыцці мінулых дзесяцігоддзяў — такія, як «Неістовыя ревнители» С. Шапукова, «Беларуская крытыка і літаратураўзнаўства 20—30-х гг.» М. Мушынскага і інш. Друкуюцца зборнікі артыкулаў саміх крытыкаў. Добра было б пры гэтым не надта шанаваць нашу, крытыкаў, рэпутацыю і самалюбства: што нагаварыў, напісаў — атрымоўвай! А то ж надчышчаем так, што не ўгадаеш, хто ёсць (а дакладней — быў) хто.

Але гэта — пра тых, пра тое, хто і што не ўпрыгожвае ні біяграфіі чалавека, ні гісторыю крытыкі.

Але ж і тое, што прыемна прыгадаць, пра што нагадаць радасна, не надта часта прыгадваем, нагадваем. Аднойчы расказваў пісьменнік, які нялёгка лёс быў у ягонай рэчы і як за яе заступаліся, самааддана і бескарысліва змагаўся малазнаёмыя людзі на самых розных узроўнях. «Ну і вы, канечне, нідзе і ніколі не казалі, не напісалі пра іх удзячнага сло-

Вывучаючы творчую спадчыну Канстанціна Сіманава апошніх дзесяцігоддзяў, мы абавязкова прыйдем да таго, што рабіў крытык Л. Лазараў у гэтыя ж гады, — для сцвярджэння новых ідэй і тэндэнцый у літаратуры аб Вялікай Айчыннай вайне. Праца, дзейнасць крытыка былі практычна неабходныя празаіку. Крытычнае слова Л. Лазарава нейкім чынам саўздальнічала і ў тым, што рабілі ў 50 — 60-я гады Бакланаў і Бондараў. Быкаў і Багамолаў, што робяць многія з нас сёння ў прозе.

Што збліжае працу гэтага крытыка і гэтых празаікаў, ставіць у адзін рад, дык гэта агульнасць зыходных творчых і маральных стымулаў. Не «самасцвярджэнне любові даною», прыкметнае Ю. Трыфанавым у аўтараў некаторых артыкулаў, і не недарэчнае саперніцтва, а пачуццё нясплачанага доўгу перад тымі, хто назаўсёды застаўся ў 1941—45-х гадах і перад патрабавальным паглядам якіх сорамна быць мітуслівым і хлуслівым. Адным словам, тых ж пачуцці і пабуджэнні, якія жывяць і сучасную ваенную прозу.

Вывучаючы і ацэньваючы празаіка Васіля Быкава, крытык Лазар Лазараў — аўтар кнігі, якую мы разглядаем, — па-першае, ведае пра вайну не менш, чым сам празаік, па-другое, ён бачыць у празаіку свайго сабрата па праўдзе і, па-трэцяе, ведае і кіруюцца абодвум ім зразумелым пачуццём: «Мы аднадумцы, нават сябры па агульнай справе, але мы жывём і дзейнічаем не самі па сабе, а яшчэ і ад імя тых, хто не вярнуўся і за кім большае права быць суддзёй нам абодвум і кожнаму паасобку».

Праўдай і лёсам тых судзіць, ацэньвае крытык зробленае Быкавым — гэта і надае вышнюю погляд, робіць любоў крытыка і строгай, і аб'ектыўнай.

«Каму налісьці давялося на фронце гэта перажыць ці хоць бы бачыць, ведае, як даводзіцца цяжкапараненым, якія пакуты даводзіцца ім пераносіць, нават налі ўсё складаецца ўдала. Дума аб гэтых нясцерпных пакутах выказаана і ў назве апавесці, і яна шматзначная, але першы і прамыя яе сэнс так — раскрываецца ў адным з апошніх раздзелаў: «Ці не сон гэта? Бывала ж колькі разоў у сне, што трапляў у рукі немцаў, якія нават спрабавалі мяне забіць. Але затым прачынаўся, і ўсё становілася на свае месцы. Можа, і цяпер будзе так? Вось толькі невы-

КРУТЫЯ ВЁРСТЫ ВАЙНЫ

Сучасная дакументальная проза з поспехам асвойвае жыццёвы, асабліва герачны матэрыял. Сведчанне таму і лепшыя кнігі серыі «Слава твая, Беларусь!», да

якіх цяпер трэба далучыць і апавесць Уладзіміра Ліпскага «Крутыя вёрсты» пра Героя Савецкага Саюза Зінаіду Тусналобава-Марчанка.

Кніга прываблівае ўвагу перш за ўсё выключна яркім і мужным характарам галоўнага героя, драматызмам яе незвычайнага лёсу. Як вядома, асобныя старонкі з герачнага жыцця гэтай жанчыны яшчэ раней узаўлялі друк, радыё. Чытаючы ж апавесць, неяк па-новаму, з

У. Ліпскі. Крутыя вёрсты. Дакументальная апавесць. Серыя «Слава твая, Беларусь!». Для старэйшага школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1980.

унутраным хваляваннем успрымаеш многае з раней пачутага.
Гвардыі старшыня медыцынскай службы камуніст Тусналобава за восем месяцаў вынесла з поля бою разам са зброй 123 параненых. Дзве баявыя ўзнагароды — ордэны Чырвонага Сцяга і Чырвонай Зоркі — адзначылі яе ратны подзвіг.
У лютым 1943 года ў баі за станцыю Гаршчэна на курскай зямлі Тусналобава была цяжка паранена. Гітлеравец-савецка пачаў азірацца біць жанчыну прыкладам аўтамата па галаве і твары. Зіна страціла прытомнасць. Знайшла яе праз колькі часу баявая сяброўка Маша Паўлава. Рукі, ногі, усё цела Тусналобавай прымерзлі да акрываўленага снегу...

Ваенныя медыкі зрабілі, здавалася, немагчымае, змагаючыся за яе жыццё. Восем складаных аперацый перанесла Тусналобава. Без рук і ног яна засталася жыць.
Моцнае ўражанне робяць эпізоды, напісаныя стрымана і праўдзіва: сустрэча маці з дваццацітрохгадовай дачкой у шпіталі (маці пасля гэтага адрэза пасіве-ла), першыя крокі Зіны на пратэзах, яе жаданне зноў навучыцца пісаць. Геройня не застаецца адзінокай са сваім горам, бо на цяжкім і крутым шляху да жыцця ёй шанцуе на сустрэчы з цудоўнымі людзьмі, такімі, як медыцынская сястра Маша Паўлава, ваенны хірург Мікалай Васільевіч Сакалоў, рабочыя Ленінска-Кузнецага і Полаца.

носны, нечалавечы боль. Такі не можа сасніцца. Там, я хачу памерці і не хачу ісці ў палон. Я не буду даваць ім ніякіх звестак. Я не хачу і не магу больш пакутаваць. Мне нават цяжка сказаць, дзе і што баліць. Боль самаўладна гаспадарыць ва ўсім маім целе. І я заздоршчу Юрну. Яму ўжо не баліць.

Так, мёртвым не баліць! Але іхні боль узятлі на сябе мы, ім вымяраем ступень праўды, якую гаворым ад імя жывых і мёртвых; мы гэта вынеслі з вайны і нам гэта несці—у памяці і ў літаратуры...

Усё гэта выяўна гучыць у тым, што піша празаік Быкаў. І ў тым, што піша крытык Лазараў. Кожны — у сваім жанры і ў меру свайго таленту. Але абодва — на бестэрміновай перадавай.

Вось што такое «ваенны крытык». І вось што такое — крытык, які піша па праву даведчанасці.

Кніга Л. Лазарава — выніковая. Выніковая не толькі ў тым сэнсе, што Л. Лазараў абагульніў і прывёў у сістэму ўласны шматгадовы крытычны ўдзел у творчым лёсе аднаго з самых чужоўных сучасных пісьменнікаў. Крытык паспрабаваў абагульніць вопыт усёй крытыкі «па Быкаву», вылучаючы і развіваючы плённае, з ягонага пункту погляду, і адсякаючы тое, што сябе жыло, адкінула самім часам. А галоўнае, што імкнуўся зрабіць, чаго дасягнуць хацеў аўтар манаграфіі — гэта ўбачыць, расцлумачыць, прааналізаваць багацце ўсёй «сістэмы» быкаўскіх аповесцей. У прозе ж Быкава ўсё звязана з усім, адно падсветлена другім.

«Ужо ў першых аповесцях Быкава, — піша Л. Лазараў, — выявілася адна істотная асаблівасць мастакоўскай індывідуальнасці аўтара. Адкрыўшы якую-небудзь з'яву, пісьменнік нярэдка і ў наступнай рэчы (а іншы раз у некалькіх творах) не выпускае яе з поля зроку, даследуе новыя варыянты, які быццам задаўшыся пытаннем: а што было б, калі б чалавек гэтага тыпу трапіў у іншую сітуацыю, а што было б, калі б у падобных абставінах аказаўся чалавек іншага складу, ці могуць іншыя прычыны прывесці да таго ж выніку... да т. п. У аснове сюжэта ў Быкава амаль заўсёды выпадак, а шукае ён заканамернасць. І каб упэўніцца ў правільнасці адкрытай ім сацыяльна-маральнай «тэарэмы», ён змяняе «умовы задачы».

Кнігу, як гэтая — пра ўсю «сістэму» аповесцей Быкава — напісаць мог і не Лазараў. Але каб напісаць з такім не толькі суперажываннем усяму, што самім Быкавым і яго героямі зведана, але і глыбокай дасведчанасцю — што яны спазналі, ведаюць, трэба мець за душой тое, што ёсць менавіта ў гэтага крытыка. Гэта значыць, быць «ваенным крытыкам», а што пад гэтым трэба разумець, ужо гаварылася.

Лазараў імкнуўся і, галоўнае, яму ўдалося гэта больш, чым каму-небудзь раней — вызначыць накірунак і сэнс творчай эвалюцыі Васіля Быкава. Каб гэтага дасягнуць, ён мабілізуе не толькі вялікае пачуццё любові да творчасці пісьменніка, але і скепсіс франтавіка, які таксама столькі ўсяго бачыў і ад столькіх ілюзій там вызваліўся, што вяр-

танія да якой бы там ні было «красівості», нават «лірычнай» (як у «Альпійскай баладзе», не даруе і Быкаву. Безагаворачная чэснасць перад праўдай вайны, якая і для празаіка і для крытыка — «сімвал веры», яна не ёсць толькі «ветэранскае», у мінулае звернутае пачуццё. З гэтай чэснасці нараджаецца, на яе абапіраецца і грамадзянскасць аповесцей «ваеннага празаіка» ў іх сучасным гучанні (гэта ж, як і артыкулаў «ваеннага крытыка»). Хоць можна і зваротную залежнасць выявіць, яна заўсёды існуе: чэсна бачыць і пісаць мінулае, вайну немагчыма, не будучы чэсным у поглядзе на сучаснасць. «Даводзячы абставіны да крытычнага пункту, а героя да катастрофы, — піша Лазараў з нагоды «Атакі з ходу», — Быкаў судзіць не толькі героя, але і абставіны, паколькі яны штурхаюць яго ў бок ад чалавечнасці».

Высока ацэньваючы гэтую аповесць Быкава — бадай што, адну з лепшых, — Лазараў аднак папракае мастака-Быкава ў тым, што той паціснуў франтавіка-Быкава, які, канечне ж, ведае, што «Ананьёў, заняўшы вышыню і чакаючы контратакі праціўніка, наладзіў бы сувязь з суседнім батальёнам» і г. д. Інакш кажучы, Быкаў дзеля мастацкай мэты паступіўся ўласным жа веданнем вайны і яе абставін. Гэта той выпадак, калі з Лазаравым не згаджаецца: тут ужо ў самім крытыку франтавік (і скрупулёзнае веданне абстаноўкі) чамусьці заглушае тонкага аналітыка і яго эстэтычнае пачуццё...

Але крытычныя заўвагі ў адрас Быкава (а іх у кнізе няма), шчыра скажам, — прыкмета добрая. Значыцца, вакол Быкава і яго творчасці атмасфера нармальна, і цяпер сапраўдная крытыка можа спакойна, без шкоды для пісьменніка, па-дзелавому разабрацца ў агульным нашым багаці — творчасці Васіля Быкава.

Ёсць у кнізе Лазарава адно вельмі важнае, прычыпова важнае выказванне. Ідучы ад яго, многае ўбачыш і ацэніш у Быкава ў сапраўдных маштабах. І далейшыя яго развіцця з гэтага пункту бачацца найлепшым чынам...

«Канечне, такога роду схільнасць Быкава да аднаго і таго ж тыпу героя тоіць у сабе небяспеку паўтарэння, — так пачынае сваю думку аўтар манаграфіі. — І калі пісьменніку да гэтай пары ўдавалася ішчэліва пазбягаць гэтай небяспекі, дык, па-першае, таму, што Быкаў імкнецца да ўсё больш паглыбленага даследавання маральнага свету свайго героя, які прасты і немудрагелісты толькі для павярхоўнага назіральніка, і, па-другое, таму, што праз гэты характар раскрываюцца некаторыя важныя рысы народнай вайны. Цікавае пісьменніка да падобнага роду персанажаў, якая не астывае на працягу доўгага працягла часу, — персанажаў, што нічым асабліва не вылучаюцца да расшуканай справы, не ўладваюцца ў трафарэтныя ўяўленні аб гераічным і негераічным, — па сутнасці, гэта цікавае да народнага характару ў яго самым масавым праўленні».

Вось чаму ў аповесцях Быкава, у цэнтры якіх які-небудзь эпізод і дзейнічае ўсяго некалькі чалавек, выразна адчу-

ваецца маштаб усенароднай вайны, у якой вырашаецца лёс радзімы, велізарнае напружанне гіганцкай бітвы не на жыццё, а на смерць. І сіла духу герояў Быкава, і ўласцівае ім пачуццё адназначнасці, і іх самаадданасць — за ўсім гэтым нязменна паўстае народ на вайне...

Рысы і праўда народнай вайны, маштабы усенароднай вайны, не толькі адлюстраваны ў прозе В. Быкава, але, як вельмі дакладна падкрэслівае Л. Лазараў, складаюць яе важнейшую, глыбінную сутнасць. І яе моц — дадам ад сябе.

Шмат і падрабязна пісалася аб маральным максімалізме, аб «пагранічных сітуацыях» і да т. п. — аб усім тым, што таксама складае сілу і адметнасць прозы Быкава. Піша пра гэта, па-свойму, з большай, чым раней, пранікнёнасцю ў глыбіню названых праблем, і аўтар манаграфіі.

Але я спынюся, затрымаюся на тых самых рысах, якія сых народнасці быкаўскай прозы, на якія звярнуў увагу і Л. Лазараў. Скажаць пра гэта больш падрабязна трэба тым больш, што сам пісьменнік пра самае заветнае гаварыць адкрыта як быццам саромеецца. І гэта ў той час, калі так модна клясціся і заклінаць словам «народнасць», «народны». Але, магчыма, таму і саромеецца...

Калісьці мне даводзілася адстойваць думку, што трагедыянасць быкаўскай прозы, якая некаторым крытыкам падалася нязвыклай, нават «залішняй» — таксама сведчанне народнасці. За ягонымі аповесцямі — край, народ, які столькі даведаўся пра вайну, што не можа не адчуваць па-асабліваму пагрозы і будучай...

Некрыклівая, але сапраўдная народнасць у самім пачуцці, адносінах да вайны і да ўсяго, што з ёй звязана, пачуццё праўды, прынесенае з фронту, але не ў меншай ступені ўвабранае з часу мірнага, з народнай памяці Беларусі-парызанкі — усё гэта жыве ў Быкаве і ягоных аповесцях на самым важным для мастака, на эмацыянальным узроўні. Іменна гэтае, засвоенае ад народа свайго адчуванне, дапамагае Быкаву заставацца гранічна праўдзівым нават там, дзе ён часосяці не спазнаў «уважлівікі», «асабіста». Іменна гэтым падтрымліваецца ўзр о в е н ь «парызанскі» яго аповесцей — гэтакі ж высокі, як і «франтавых». «Круглянскі мост», «Пайсці і не вярнуцца» і асабліва «Сотнікаў» вучаць праўдзе нават тых з пісьменнікаў, хто сам жыў, партызаніў у акупіраванай Беларусі і, здавалася б, ведае абставіны больш паўней, чым Быкаў.

«Воўчая зграя» — добры, але далёка не самы значны сярэд быкаўскіх аповесцей твор. І мяне ўразіла не тое, што ў ім ёсць, а якраз тое, чаго пазбегнуў аўтар — менавіта дзякуючы вельмі дакладнаму народнаму пачуццю, адчуванню праўдзінасці. Іншы пісьменнік мог спакусіцца: да чаго ж цікаўна разам з Леўчуком пазваніць у дзверы і ўвайсці ў пасляваенную кватэру

«немаўляці», каб зірнуць на яго — убачыць, як вырас выратаваны чалавечак, даведацца — кім і чым стаў!..

Тысячы варыянтаў і нечаканасцей падпілююць б рэальнага Леўчука ў рэальным жыцці. І столькі ж варыянтаў больш ці менш праўдзівых вабілі, клікалі самога аўтара. Быкаў не выбраў ніводнага: не расшыўся пераступіць парог. Як быццам асцерагаўся, што за тымі дзвярамі і вось гэтак можа яго чакаць...

У адной з палескіх вёсак, калі запісвалі ўцалелых ад карнікаў жыхароў, старая жанчына расказвала нам, як яна, з двойчы прастрэленай рукой... Не, няхай сама расказвае:

«А я за гэтак дзіця, за Сашку свайго, ды прыгарнула да сябе. Дык ён (немец. — А. А.) мяне — раз! — у руку раніў. І хацеў яшчэ раз, а Еўна ашчапілася за мяне... Ён хацеў у Еўку паласці, ды яшчэ раз мне ў руку. І сюды во. Дык у мяне рука апусцілася. І дзіця я пусціла. Пабегла малое. А я ўжо бачу, што хлопчык мой, Колька, — лязыць нежывы... А гэты, што малы быў, пабег разорнаю. Сашка. А ралля была высокая, дык яны і не пападалі ў гэтага хлопчыка. А кулі разрыўныя лязыць. А хлопчык усё роўна жыў, усё роўна бязьбыць разораюць...

Маленчык застаўся жывы, і цяпер жыве. У Гомелі... Такі пацанок — і застаўся жывы. Білі, так па ім білі, што, паверце, кулі разрыўныя — гараць!.. Я яшчэ чуствавала трохі, дык пазіраю і думаю: «Ну, усё!»

А яно, беднякнае, кацілася па гэтай баране. Ралля высокая, а яно малое...

Ой, што ўжо гэта! — гэта ж не вайна была, а проста так... Ну, той, што на фронце, ну, таго чалавеча заб'юць, — дык ён жа ваяваў, праўда? А дзіця тое беднае? Хлопчык, — ён жа, бедны, нідзе не быў. Таксама білі... Гэтае дзіця маленькае бязьбыць — за што ж яго? Яно ж маленькае, яно ж дзіця, яно ж кацілася, як тое яблычка... А яны — б'юць. Іскры сначучы!»

Гэта так гучала, так расказвалася, што мы і ў Гомелі пачалі шукаць працягу — сустрэчы з тым «Сашкам». Знайшлі вуліцу, дом, пазванілі ў дзверы. Адчыніла жанчына і на наша пытанне адказала пытаннем жа:

— А што? Можа, яго забілі ўжо?..

— ?!

— Хутчэй бы ўжо сябрукі яго прырэзалі ці што!..

Пусціла ў кватэру, і там праўсё тое ж, тое ж горка-азлобленае галашэнне: п'яніца, цягне з дому і прапірае дзіцячыя рэчы, дамоў вяртаецца збіты, б'ецца, дзяцей палюхае...

Так нам і трэба! Рассіропіліся, кінуліся, прыбеглі зазірнуць у «канец кнігі», але жыццё — гэта табе не кранальнае белетрыстыка, дзе з выратаваных немаўлят вырастаюць абавязкова вартага затрачаных на іх слёз і намаганняў грамадзяні і бацькі.

Зразумела, наш варыянт — зусім неабавязковы. Няхай нават выключны. Але ён таксама падпілюеўваў Леўчука (і Быкава) за дзвярамі...

Вось ужо два дзесяцігоддзі Васіль Быкаў адну за адной «расстаўляе» свае аповесці. Не шарэнгай, хоць яны і «ваенныя», не ў патыліцу, а хутчэй

— як партыю на шахматнай дошцы. Якая-небудзь з аповесцей — «ферзь», іншая — «слон» ці нават «пешка». Але каштоўнасць кожнай вызначаецца яшчэ і расстаноўкай «фігур». Сілавая лінія нябачна працягнулася ад кожнай да ўсіх і ад усіх — да кожнай.

Кніга Л. Лазарава прысвечана аналізу ўсёй «партыі» — як яна складвалася і ў што склалася. І які можа быць наступны «ход».

Сапраўды, які?

Мне ён бачыцца — у яшчэ большым завастрэнні ўсё тых жа народных пачаткаў быкаўскай прозы. Быкаў ніколі не стане распісваць, накішталіштвы ці перніка, нацыянальны характар. Проста пасаромеецца гэтым займацца, а не таму, што не змог бы. Але цікавае да народнага характару, да буйнага нацыянальнага тыпу з кожнай аповесцю ў яго ўзмацняецца, паглыбляецца: а што мы, хто мы ў гэтым вірлівым свеце? За што трымацца, ад чаго адмаўляцца, каб служыць даbru, святу, а не чаму-небудзь іншаму?

Здзіўляючае гэта ў ім — пастаянная свежасць, вастрыня эмацыянальнай памяці. Фарбы выцвітаюць не толькі на карцінах, але і ў кнігах — калі яны недастаткова трывалыя. А сакрэт літаратурнай трываласці і даўгавечнасці — перш за ўсё ў эмацыянальнай сіле творы. Быкаў адзін з тых пісьменнікаў, памяць якіх аб вайне і праз 20-30 гадоў, і пасля дзесятка аповесцей не выцвітае. А такіх вельмі нямнога. Крыўдныя фокусы ўмее вытвараць з намі час! Сам не заўважыш, як пачнеш пускаць белетрыстычныя караблікі па чалавечай крыві.

Няхай у нечым паўтараючыся, Быкаў умее пазбягаць самай вялікай небяспекі — гэта калі пісьменнік імітуе перажыванні і пачуцці сваіх ранейшых твораў. Там ён іх нанова перажывае, а тут сымтаваў — такое часцюком здараецца з тымі, што шмат пішуць. Быкаў жа ў кожнай новай свайой рэчы сапраўды нанова спазнае жар, пякельнасць і сцюжу вайны, бою, смерці, гатоўнасці да самаахвяравання. А з ім — і чытач.

Гэтая здольнасць у Быкаве як бы не падуладна ніякай амартызацыі — і гэта здзіўляе больш за ўсё! Але і гэтая здольнасць, а значыць і эмацыянальны патэнцыял быкаўскіх твораў можа ўзрастаць і ўзрастае, калі рэч народжана не толькі «прыроднай» эмацыянальнай памяццю і ўменнем — а гэта пры ім заўсёды, — але дзякуючы і таму яшчэ, што пісьменнік зноў рушыў некуды наперад, адышоў ад сябе ранейшага, адкрыў у свеце і ў сабе тое, чаго не было яму відаць, да чаго яшчэ не дацягваўся.

Такія кнігі, як манаграфія Л. Лазарава, напісаныя па праву дасведчанасці і любові, дапамагаюць і пісьменніку самога сябе бачыць наперадзе — у той рэчы, над якой ён працуе.

Хіба не так, Васіль Уладзіміравіч?

Алесь АДАМОВІЧ.

Пісаць пра чалавек на вайне і пра вайну ў жыцці чалавек наўрад ці магчыма без таго, каб не расказаць пра яго адносіны да жыцця. Гэтую думку згадваеш не раз, калі чытаеш аповесці У. Ліпскага. Жыццёвал пазіцыя Зінаіды Тусналобай-Марчанкі бескампрамісна ў разуменні свайго абавязку перад грамадствам, Радзімай. Гэтая акрэсленасць жыццёвай лініі дазволіла гераіні заняць месца побач з такімі легендарнымі сучаснікамі, як Аляксей Марэсьеў, Кірыла Арлоўскі, Арыядна Казей, Уладзіслаў Цітой.

Імя Зінаіды Тусналобай стала сімвалам стойкасці, гераізму, беззапаветнай адданасці Айчыне. У часы вайны яго можна было прачытаць на танках і са-

малётах, пачуць з вуснаў савецкіх салдат перад атакай. Зінаіда Міхайлаўна падняла не адну сотню цяжкапараненых салдат і афіцэраў са шпітальнага ложка.

Разам з тым, аповесць «Крутыя вёрсты» — гэта і кніга пра кананне беларускай дзяўчыны Зіны Тусналобай і украінскага афіцэра Іосіфа Марчанкі, якое вытрымала выпрабаванне агнём у гады вайны. Вельмі хораша пра гэта сказаў былы салдат Косця Усцінаў, якога Тусналобава некалі вынесла з поля бою. Ён адшукаў адрас свайой выратавальніцы і наведваў яе ў Полацку. «Зіна такая ж энергічная, якой была ў роце, — піша Усцінаў свайму сябру. — Яе сэрца перапоўнена дабрыйнёй. Яно такім і за-

сталася. Я быў бязмежна здзіўлены, калі даведаўся, што яна замукам, маці дваіх чужоўных дзяцей, робіць усё сама. Гэта ж не другі падзвіг!

Не мог я налюбавацца яе мужам Іосіфам Пятровічам. Такіх чужоўных мужчын — на мільён усюго адзін. Толькі сапраўднае, чыстае каханне не раз'яднала гэтых людзей. Калі пішу табе гэтак пісьмо, вельмі шкадую, што я не паэт...»

Хвалююцца напісаны і тыя старонкі, дзе расказваецца пра сённяшніх жыццё гонаравой грамадзянкі Полацка, члена гаркома партыі З. Тусналобай-Марчанка. Зінаіду Міхайлаўна часта запрашаюць на сустрэчы. І хто ведае, можа, слухаючы гэтую сціпую жанчыну, многія юнакі і

дзяўчаты ўпершыню пачынаюць усведамляць ісціну, што на шматлікіх пытаннях сучаснага дзяцей, робіць усё сама. Гэта ж не другі падзвіг!

Аповесць «Крутыя вёрсты» да вучыць даbru, уважлівым адносінам да людзей, вучыць суперажыванню чужога болю, чужой бядзе, павазе да чалавек. Кніга нясе ў сабе вялікі маральна-этычны зарад: дапамагае ў выхаванні намуністычнага ідэалу і грамадзянскага пачуццю маладога чалавек.

Іван РАЗАНУ.

НАЧАЛЬНИК РАЙСЕЛЬГАСУП-РАУЛЕННЯ Іван Віктаравіч Лазовік не знаходзіў сабе месца, усё валілася з рук. Яму не раз даводзілася гаварыць людзям не дужа прыемныя рэчы, куды больш непрыемныя, чым тое, што зараз трэба сказаць Кунцэвічу, і ніколі асабліва не цырымоніўся. Ён ведаў, што трэба іменна так, а не інакш, і сумленне было спакойным. Зараз такога спакою не было. Лазовік разумее, чаму няма спакою, і гэта садніла яшчэ больш...

Колісь пасля інстытута ён чатыры гады адпрацаваў у «Забор'і» аграрном. Праўда, гэта было даўно — гадоў пятнаццаць таму назад. Але і па сённяшні дзень, калі сам паспеў пастаршынітваваць, пабыць начальнікам райсельгасупраўлення, бы нічога і не змянілася між ім і Кунцэвічам. Іх адносіны наўрад ці можна назваць дружбаю, але і простым знаёмствам не назавеш таксама. Яны, пэўна, нагадваюць адносіны старога настаўніка і былога вучня, які ў нечым пайшоў далей за свайго настаўніка. Кунцэвіч на людзях трымаецца на «вы», што заўсёды бянтэжыць Лазовіка, разам з тым удзячны старому, бо і ў вочы і за вочы шмат хто, Радзевіч у тым ліку, называе іх адносіны «асобымі». Дзівакі людзі! Хіба ён вяртае, робіць хоць якія паслабкі Кунцэвічу? Мо якраз наадварот... Кунцэвіч і сам не хоча ніякіх скідак-паслабак і, калі быць аб'ектыўным, робіць для раёна больш, чым хто. Якія ж тут «асобія» адносіны?!

У кабінет зайшла начальнік планаво-фінансавага аддзела, немаладая хударлявая жанчына са стомленымі вачамі — Ну, як там, Святлана Васільеўна? — узрадавана спаткаў яе Лазовік. — Ці скоры? — Голас яго быў затрыможаны, умольны.

Жанчына моўчкі паклала на стол стос паперак, спісаных слупкамі лічбаў, графікамі, паглядзела спакойна.

— Падлічваем, Іван Віктаравіч. Вы ж самі ведаеце... — І таропка пайшла да дзвярэй.

Канечне, ён разумее, што планавікі робяць амаль немагчымае — на такія разлікі спатрэбіліся б тыдні два, ну, дзён дзесяць, а тут... Сядзелі ўсю ноч, людзі ледзь не з ног валіцца ад стомы... А што рабіць?! Адпачнуць потым. Да прыезду Кунцэвіча трэба, каб усё было гатова. Больш таго — трэба яшчэ паспець з разлікамі ў райком партыі...

Лазовік прагна накінуўся на прынесеныя паперкі, і для яго на нейкі час, апроч іх, перастала існаваць усё на свеце. Ён чытаў, нешта падкрэсліваючы, ставячы пыталнікі, клічнікі то чырвоным, то сінім алоўкам, і твар яго то праясняўся, то хмурнеў — было відаць, што ў разліках нешта не клеіцца, ці зрабілі не тое, чаго хацеў. І зноў, зноў звязваўся па селектару з планавікамі — прасіў удакладніць, «пракруціць» па іншых параметрах, даваў новыя заданні, умольваў паскорыць работу, разумеючы, што патрабуе немагчымае.

Прачытаўшы паперкі, адклаў іх убок і раптам адчуў, што страшэнна стомлены — то дзіва: таксама ўсю ноч не самкнуў вачэй. А жанчыны ў аддзеле... Ім яшчэ не так дасталося... І зноў востра адчуў віну сваю за гэты начны аўрал і, разам з тым, вялікую ўдзячнасць да гэтых жанчын, якія без нараканняў адгукнуліся на яго просьбу. Канечне, ён ніколі не дазволіў бы сабе, але ў яго не было іншага выйсця... Каб трохі ўздадэрыцца, забегаві трусцою па кабінете, замахаў рукамі — нешта нахшталт гімнастыкі, але хутка ўсё гэта абрыдла.

Не-е, і за якія гэта грахі прыдумалі яму такую кару! Хай клікаў бы Кунцэвіча і гаварыў усё сам Радзевіч! Ён першы сакратар, гэта, урэшце, яго ідэя — хай і даводзіў бы да канца! Ці даручылі б Чыжэўскай альбо Дзевяцёну. Быццам не ведаюць...

Гэтая думка прыходзіла не першы раз, але тут жа тухла, выцяглася іншай — больш разважлівай і разумнай. Яно, канечне, так: Чыжэўскай альбо Дзевяцёну было б зручней... Вядома, Чыжэўска спала б спакойна. Хто ёй Кунцэвіч? Кадр з няпоўнай сярэдняй адукацыяй, ад якога трэба збаўляцца як мага хутчэй. А Дзевяцёна — чалавек у раёне новы... Так што гэта і добра, што даручылі яму, Лазовіку. Хто, апроч яго, дакажа памылку?.. Не-е, гэта глупства, што ўстарэў Кунцэвіч! Ды паглядзелі б, якія кніжкі ў старога на паліцы! Не ўсякі аграром, заатэхнік, інжынер можа пахваліцца. І ў кожнай — паметкі, закладкі. Урэшце, хіба Кунцэвіч правальвае справу? Хіба ў яго горш, чым у іншых? Якраз наадварот. Не-е, мысць таго не можа, каб Радзевіч не адумаўся, каб яго не пераканалі разлікі!..

А калі не пераканаюць? Як сказаць старому? Вачэй не пазычыш...

Глянуў на гадзіннік: стрэлка набліжалася да адзінаццаці — вось-вось павінен з'явіцца Кунцэвіч, а разлікі яшчэ не гатовы. Падхапіўся з крэсла, нецярпліва захапіў па кабінете... Эх, каб можна было пачакаць хоць з дзёнкі! Толькі адзін дзёнкі! Не дасць Радзевіч...

Нехта няўмела паскрэбаўся ў дзверы — і ў Лазовіка апала сэрца: канечне ж, гэта Кунцэвіч... Адзін стары не можа ніяк прывыкнуць, што дзверы адчыняюцца не на сябе, а ад сябе, і кожны раз абавязкова паскрэбаецца, потым пабурчыць: рукі трэба паабіваць гэтакім майстрам...

Цяпер ён чамусьці прамзўчаў, быў заклапочаны, насцярожаны, і першае, што цюкнула Лазовіку: а ці не ведае ён пра ўсё?! Гэтая згадка і збянтэжыла, і ўзрадавала — адначасова, змусіла раптоўна замітусіцца, з незвычайнай ветлівай паслужлівасцю прапаноўваць старому крэсла. Але праз хвіліну схамя-

за парадак: гарыць план па раёне — знадзіліся да Кунцэвіча: здавай, Кунцэвіч, вырчай, Кунцэвіч! А ў якую капечку ўсё гэта вылятае Кунцэвічу — хто думае? Досыць! Кунцэвіч выканаў і перавыканаў, колькі мог, свой план, Кунцэвічу відней, калі і што прадаваць. Во, хай Сурміла свой план выконвае. А то як залезе на трыбуну — ого які зух, а цяперака...

Ён сачыў за Лазовікам сваімі хітрымі выцвілымі вачамі, рыхтаваўся энергічна прарэчыць, пратэставаць, разам з тым... памалу прывыкаў, што ў яго, мусіць, не хопіць ні настойлівасці, ні сумлення адмовіць Івану, калі той хораша папросіць. Плакалі, пэўна, твае бычкі, таварыш Кунцэвіч... Ну і халера з імі — трэба ж вырочаць... Мусіць, прыпякаў, калі прасяць. І начальства бывае нясоладка, дастаецца на арэхі, яшчэ як дастаецца...

— Ты мне, браце мой, зубы не загаборвай... Не круці, не пяляй, як заяц, прама кажы, што трэба...

Лазовік і сам разумее, што гуляць з

старшынскіх спраў, і гэта ўспрымалася спакойна, як належнае. Хвалявала адно: каму, у чые рукі перадаць сваю справу, сваю спадчыну, каб з панучым выканаваць абавязку ціха дажываць гады, адлічаныя няўмольным лёсам? Абы толькі ў калгасе з'яўляўся талковы малады спецыяліст, пачынаў па-асабліваму пільна прыглядацца да яго, узважаючы ўсё «за» і «супроць», і, калі на некага падаў выбар, прыбліжаў, вучыў, рабіў што мог, каб мацнелі ў палёце маладыя крылы. Але заўсёды здаралася так: ледзь ледзь спрабуе малады свае крылы, як знаходзяцца купцы-ганцы... Лазовік, Жылінскі, Сурмач, Яско і, нарэшце, Цярэшка, якога толькі летась забралі на «Светлы шлях»...

Прыгадалася, як не хацеў аддаваць Цярэшку, ваяваў да апошняга — бы душа чула. Угаварылі: маўляў, ёсць час, паспееш яшчэ падрыхтаваць сабе змену... Во як паспеў!.. Канечне ж, нізашто не аддаў бы Цярэшку, лепш сам пайшоў бы ў адстаўку, каб не думаў... А думаў: праз пару гадкоў мо з Апанасавага Ва-

Валянецін БЛАКІТ

Закончыў работу над новай аповецю «Шануй імя сваё». Гэта твор пра сучасную вёску з яе складанымі, часта супярэчлівымі сацыяльна-эканамічнымі і маральна-духоўнымі працэсамі. Праблемы духоўнай спадчыны,

адназначна перад мінулым і будучым хвалююць герояў гэтай аповесці.

Прапаную чытачам «Літаратуры і мастацтва» ўрывак з аповесці.

АУТАР.

нуўся, зразумеўшы, наколькі недарэчная гэтая яго ліслівая гасціннасць...

Кунцэвіч глянуў дапытліва, трохі насмешліва, хацеў нешта сказаць, але прамалчаў. Павагаўшыся, сеў на прапанаванае крэсла, па звычцы паклаўшы на калені свае цяжкія агрубелыя рукі. Яшчэ раз паглядзеў з тою ж пранізлівай дапытлівасцю, паблажліва падмігнуў, загадаваючы вачамі: то давай-давай, слушаю...

Было падобна, што, сапраўды, ён ведае, і зараз намерыўся выпрабаваць яго, Лазовіка. Івана Віктаравіча кінула ў пот... «Але адкуль мог даведацца стары? — свідравала думка. — Мо па тэлефоне сказаў Радзевіч ці Чыжэўскай? Маглі пазнаваць учора вечарам ці сёння зранку... Гэта і добра б было, каб стары пануў не ад яго...»

— Ну, то што там, Іван? — І Лазовік адчуў, што ў яго стала драцвець усярэдзіне. Было такое адчуванне, быццам вось-вось дзвядзецца ступіць у ледзяную ваду — аж дух займае.

Неабходна было нешта гаварыць, а патрэбныя словы прапалі, тыя ж, што круціліся бязладным роём, зараз здаваліся нетактоўнымі, недарэчнымі...

Маўчанне, між тым, рабілася няветлівым, нават гнятлівым.

Сабраўшыся з духам, нарэшце, Лазовік пачаў здалёк — пра дружнюю і раннюю вясну, незвычайна цёплую для савіка пагоду. Добра, што ёсць на свеце гэтая на ўсе выпадкі жыцця тэма-выручалачка!

Кунцэвіч сядзеў засяроджаны, для прыліку слухаў, а сам гадаў: якую ж задачку зараз падкінуць? Паклікалі, вядома, не для таго, каб пагаманіць пра вясну ды пагоду. Гэта толькі запевачка... А задачку, па ўсім відно, падкінуць няпростую: калі начальства пачынае паддобравацца, абыходжаць, як паненку, значыць, яму нечага ад цябе трэба, значыць, чакай непрыемнасцей... Во зараз падсуне яшчэ гектараў пяцьдзесят цукровых буракоў — і чухай патыліцу, круці-выкручвайся, паважаны таварыш Кунцэвіч. Здурэць можна — куды ўжо тыя буракі! І так, лічы, па гектары на бабу выходзіць. Не-е, ні-за-што! Ні гектара, ні соткі! Нізашто!.. Усё спланавана, кожны кавалачак зямлі на ўліку... А мо і не пра буракі будзе прасіць? Мо ў раёне зноў план па мясе не складваецца... Вырчай, вядома, прадавай бычкоў у лік другога квартала... А больш ты нічога не хацеў! Што гэта, зрэшты, браце мой,

Кунцэвічам у жмуркі. — несур'ёзная задачка, стары на метр у зямлю бачыць, аднак язык не паварочваўся сказаць... А мо пакуль што нічога не гаварыць? Папрасіць, каб зайшоў пад вечар... Тым часам будучы гатовы разлікі, пакажа іх Радзевічу, сабярэцца бюро — мо і патрэба адпадзе...

— Аляксеі Сцяпанавіч, давайце адкладзём гутарку да вечара...

— Ды не-е-е, браце мой! — запратэставаў Кунцэвіч. — У мяне часу няма бібікі біць, без дзела сноўдацца да вечара. Гавары ўжо, калі паклікаў...

Лазовік добра ведаў старога — сапраўды, чакаць не будзе да зэчара і ўвогуле не выйдзе нізашто з кабінета, пакуль не даведаецца.

— Аляксеі Сцяпанавіч... — і запнуўся, спалохаўшыся свайго голасу.

— Без цябе ведаю, што Аляксеі Сцяпанавіч! — нахмурыўся Кунцэвіч. — Кінь, браце мой, гэтыя свае дурныя заласкі — я табе не паненка якая... — Паглядзеў хітра. — Ды можаш ты, урэшце, сказаць па-чалавечы? — І падахвоціў: — Трэба — значыць, трэба...

Лазовік разумее, што ўхіліцца ці перанесці на потым сваю непрыемную размову ўжо немагчыма, і паніклым голасам сказаў:

— Тут плануецца аб'яднаць вас з «Гігантам»... — і, сам таго не жадаючы, схлусіў: — Але не ўсё яшчэ вырашана...

— І ўсяго толькі?! — здзівіўся Кунцэвіч. Адчувалася, да яго не адразу дайшоў сэнс гэтага аб'яднання, але не прайшло і некалькі секунд, як твар яго стаў змрачнець. — Аб'яднаць нас з Сурмілам, кажаш?..

Цяпер, калі было сказана галоўнае, Лазовік адчуў невялікую палётку.

— Калгасік у вас маленькі — усяго тры з паловай тысячы гектараў... Ды і «Гігант» — таксама... — зноў запнуўся, злавіўшы сабе на прыкрым: гаворыць чужымі словамі...

Кунцэвіч, сам не ведаючы чаго, устаў, потым зноў сеў, ледзь сунімаючы хвалюванне... Во як нечакана ўсё сталася, з горыччу думаў ён. Так нечакана... Хоць, калі разабрацца, якая тут нечаканасць? Позна ці рана, а ўсё роўна некалі мусіў наступіць час. У вёсцы спрадвечу было: бацька перадаваў гаспадарку ў сынавы рукі. Зараз, вядома, калгасы, дакладней — старшынскія пасады не перадаюць сынам у спадчыну, але ўсё роўна бярэцца нехта маладзейшы...

Па праўдзе кажучы, ён даўно падумаў пра свой непазбежны адыход ад

лодзькі толк будзе? Хоць наўрад ці з Валодзькі толк будзе — шалапунцты, халера — не ў бацьку ўдаўся. Шкада, што не ў Апанаса пайшоў... А мо каб ажаніць, паварыць пару гадкоў — глядзіш, і пасталеў бы, прапала б дзясцінства? Хто яго ведае... А кемлівы, як аграром, зямлю ведае і любіць. І, апроч усяго, — свой, гэта лепей, чым які заезджы...

І яшчэ была ў Аляксея Сцяпанавіча адна патаемная надзея — праз год канчае інстытут старэйшы сын Сцяпан. Вядома, каб заступіць Сцяпан — няёмка, няціпла, гэта толькі ў кіно бывае... Аднак хай пабыў бы нейкі час пад бацькавым наглядам, пацёрся сярод сваіх людзей...

Але, бадай, горай за ўсё было зараз, што адбылося гэтак знячэўку, зусім не так, як уяўлялася, як думалася. А думалася: прыедзе некалі ў райком і скажа: дарагія таварышы, пастаршынітваваў я нямаля, састарыўся, час і меру ведаць. Прашу на заслужаны адпачынак. Во, падрыхтаваў сабе змену, хай бярэцца ён, малады...

А сталася тое, чаго больш за ўсё баляўся — дачакаўся, што паклікалі і казалі: саступай, стары корч... Правароніў свой час, той момант... Гэтыя два гады, што засталіся да шасцідзесяці, завялі ў зман... І няма ні зменшчыка, ні ўрачыстасцей... Нічога няма. Усё забярэ з малатка нейкі Сурміла.

— А ці ўсё вы прадумалі? — насцярожана глянуў на Лазовіка. — Ці не дзвядзецца як зводзеця, так і разводзіць пасля? Як тады... Ты ж помніш...

Вядома, Лазовік добра памятае... Гэта нельга забыцца.

У самы разгар кукурузнага буму Кунцэвіч на нейкай раённай нарадзе з трыбуны асмеліўся сказаць такое, пра што не дазвалялася нават думаць: і не збіраюся чатырнаццаць працэнтаў зямлі ваймаць пад кукурузу, нізашто не стану заворваць канюшыну!

Гэта была немаведама якая дзёркасць. Лупцавалі на той нарадзе «злоснага антыкукурузніка», як сідарава казу. І ў дадатак да ўсяго праз тыдзень у раённай газеце надрукавалі фельетон, злы, разносны, абразлівы — на ўсю старонку. Ды яшчэ малюнкі. Асабліва адзін: стаіць Кунцэвіч і ён, Лазовік — галоўны аграром, — на каленях перад партрэтам Вільямса, на лысай галаве якога вяночак з канюшыны і цімафееўкі, бы німб у святога апостала, масіўная рама аздобленага гірляндамі з сырадэ-

лі і вікі, адзін, закаціўшы вочы, хрысціцца на гэты партрэт, другі — паклоны б'е. І падпіс: «Заборскія травяпольшчыкі». І сёння Лазовік беражэ тую газету, каб пад добры настрой пацешыць знаёмых. Аж за жываты бяруцца. І, праўда, смешна. Тады было не да смеху... Кунцэвіча прагналі са страгачом, нават брыгаду не даверылі, а яго, Лазовіка, як «травяпольшчыка-падпявалу», разжалавалі з галоўнага ў аграмы-насенняводзі. Да «Забора» далучылі да ручкі дабіты, але багаты кукурузнымі традыцыямі «Светлы шлях», кіраваць калгасам прыслалі намесніка старшыні райыканкома Баранава, чалавека гарадскога, але непакіснага кукурузніка, высокага класа аратара. Першае, што зрабіў новы старшыня, гэта запрасіў карэспандэнтаў, сабраў мітынг, сказаў палымяную прамову і тут жа загадаў трактарыстам заворваць канюшыну, якая ўжо бралася ў сцябло. Пад «каралеву палёў» Баранаў заняў аж дваццаць пяць працэнтаў пасяўных плошчаў, і гэта лічылася вялікай перамогай, небывалым дасягненнем, пра якое пісалі газеты, залічвалася радыё. Баранаў паспеў «вырасціць» па тысячы цэнтнераў «каралевы палёў» на гектары, зарабіць за гэты «рэкорд» ордэн, а напярэдні ад бяскорміцы пачаў падзеж жывёлы...

А потым... А потым быў кастрычнік, затым — сакавік пленумы ЦК...

Баранава паціху пераставілі на адзел культуры, калгас зноў падзялілі на два, паспісвалі даўгі. Успомнілі пра Кунцэвіча... І яго, Лазовіка, таксама вярнулі на старое месца. Праўда, ненадоўга — праз паўгода рэкамендавалі старшыню ў «Светлы шлях»...

— Не-е, Аляксеі Сцяпанавіч, цяпер нельга раўняцца... — энергічна запярэчыў Лазовік. — Што было — то з вадою сплыло...

— Яно, канечне, з вадою сплыло... — ахвотна згадзіўся Кунцэвіч. — Цяпер раўняцца нельга... Паразумнелі, да вёскі павярнуліся. Такага клопату, такога жыцця селянін зроду не меў — гэта факт, браце мой. Але і бесталкоўшчыны яшчэ — ой-ёй-ёй! Ну, скажы, чым ваш Сурміла лепшы за Баранава? — І, не дачакаўшыся адказу, цяжка ўздыхнуў: — Мо яшчэ і горшы... А крыўдна, Іван, што трапіць усё да Сурмілы. Зноў, лічы, кату пад хвост...

Лазовіку і самому было крыўдна і горка, але не пра гэта даручылі яму гаварыць з Кунцэвічам. Да-а-ручылі... Усміхнуўся кісла і адчуў, што на яго зноў нахадзіць нейкая няўтульная ўзрушанасць. Даручылі... А калі ён прычыпова не згодзен з тым, што яму даручылі? Чаму павінен маўчаць? Чаму павінен згаджацца? З якой гэта ласкі, урэшце, павінен крывіць душою?.. А што, уласна кажучы, ён можа зрабіць? Ёсць рашэнне бюро, ёсць партыйная дысцыпліна... Партыйная дысцыпліна... А калі бюро дапусціла відавочную памылку?.. Гэта ён так думае, а ты, хто гаварыў за рашэнне, інакш лічыць... І ён мусіць падначаліцца, прыняць думку большасці... Значыць, маўкліва падтрымаць памылку... А сумленне? Калі сумленне не хоча мірыцца? Мо яно, сумленне, і ёсць найважнейшая партыйная дысцыпліна. Мо партыйная дысцыпліна і ёсць — насуперак фармальнай большасці даказаць, прадухіліць памылку!.. Але ж учора нічога не даказаў... Гэта было ўчора, учора не быў гатовы, знячэўку не паспеў і падумаць як след... Чаму, зрэшты, такія пытанні рашаюцца знячэўку, без папярэдняга абдумвання?

— Аднаго не вазьму ўцяма: на якую трасцу спатрэбілася заварваць гэтую кашу, на вясну глядзячы? — нібы прачытаў яго думкі Кунцэвіч. — Гарыць ці што? Далі б з сярбою аходацца...

Лазовіка аж скаланула: менавіта гэта ён сам учора гаварыў на бюро! Ускочыў, як уджалены, нецярпліва захапіў сюды-туды, здавалася, забіўшыся пра Кунцэвіча... Ехаць у абком, думаў ён, а калі спатрэбіцца — у ЦК. Бюро райкома — не апошня інстанцыя. У абкоме рассудзяць, хто памыляецца...

Ён амаль пераканаў сябе, што трэба ехаць неадкладна, мо нават сёння, але неўзабаве заўважыў, як прабіваецца другі — цвярозы, разважлівы голас: не кіпаць, уваж усё спакойна. Падумаў, напрыклад, як успрыме такі дэмарш Радзевіч, іншыя члены бюро? Сам ведае, як...

Ну і хай сабе! Ісціна даражэй за ўсё!.. Значыць, ехаць спадцішка, бы скардзіцца?..

І нейкі агідненькі, азызлы страх стаў падмацаць з глыбіні душы, пакідаючы прыкры астой, і дзёркае, разумнае рашэнне, якім яно здавалася яшчэ хвіліну назад, пачынала блякнуць, губляць сваю разумнасць...

Не! Калі ехаць, то пагаварыўшы з Радзевічам. Мо, пагаварыўшы, і ехаць не

спатрэбіцца. Калі ехаць, то ехаць па-са-ліднаму, вычарпаўшы ўсе магчымасці на месцы...

«Чого гэта ён заскакаў дроздзіка? — здзіўся Кунцэвіч. — Пэўна, браце мой, сам бачыць, што не туды павярнулі аглоблі...» — Хацеў нешта сказаць, але стрымаўся: хай сабе падумае...

Лазовік па-ранейшаму таропка хадзіў сюды-туды па дывановай дарожцы. А што, калі ўчарашнія Радзевічавы аргументы аправаваць, праверыць на Кунцэвічу? Цікава, што скажа стары? Глядзіш — мо нешта спатрэбіцца для размовы ў райкоме...

Праўда, штосьці падсвядомае стрымлівала, супраціўлялася: нетактоўна, брыдка, але, павагаўшыся, перасіліў сябе:

— Аляксеі Сцяпанавіч, а це ні думаеце вы, што таму і трэба фарсіраваць аб'яднанне калгасаў, каб паспець управіцца да палых работ?

Менавіта гэта сказаў учора Радзевіч, калі яны з Антоненкам даказвалі, што аб'яднанне разладзіць палыхы работы, і зараз спадзяваўся, быў перакананы, што Кунцэвіч скажа прыкладна тое, што гаварылі яны з Антоненкам, а мо знойдзе нешта яшчэ больш разумнае, мудрае, як гэта заўсёды ўмею стары, аднак памыліўся.

Кунцэвіч няўцяма паціснуў плячамі, падумаў і разважліва сказаў:

— А мо яно і праўда: калі ўжо рабіць, то рабіць адразу, браце мой, без лішняй важданія. Як ты ні скрываў, а людзі ўсё роўна даведаюцца — шыла ў мяшку не ўтоіш... Сам ведаеш, якая будзе работа, калі ўсе наўкол пачнуць чакаць, як смерці...

— Вы так думаеце? — сумеўся Лазовік. — А што мне загадаеш думаць? — незадаволена буркнуў стары, даючы знаць, што такая размова яму не дужа падабаецца.

Лазовік знякавеў, збянтэжана сеў на месца, не ведаючы, як быць далей. Каб не маўчаць, вяла, трохі вінавата сказаў:

— А ўсё ж цеснавата на трох з паловай тысячах гектарах. Адзін комплекс...

— Цеснавата, кажаш? — ажывіўся Кунцэвіч. — Хм, гэта, мусіць, у Сурмілы боты замулялі... — Не ведаў, куды падзець рукі, паклаў на стол, нервова барабанячы пальцамі. — Хацеў бы паглядзець, як ён збіраецца ўправіцца з такой аграмадзінай... Гэта ж добрых пяць-дзесят вёрст з канца ў канец! Як гной вывезці ў такую далеч? Як тэхніку пазганяць, людзей на работу і з работы за блізка свет даставіць? Якая ж тут эканамічная выгода? Адны ўбыткі... Папомніш мяне, старога дурня: палыве гной і жыжка з таго комплексу ў раку, дальбог палыве! Мы з Цярэшчам мо і не далі б змарнавацца, каб быў той комплекс кааператыўны... Скажы, а чаго перадумалі будаваць яго кааператыўна? Думаеш, аддаць аднаму Сурмілу разумней?

І пра гэта гаварыў на бюро Лазовік, але ўчора ў яго не было разлікаў.

«Ды дзе ж тыя разлікі?! — схамянуўся ён. — Чаго яны марудзяць?» — Нецярпліва, трохі раздражнёна націснуў на кlawішу селектара:

— Святлана Васільеўна, ну што там у вас?

— Нясу, Іван Віктаравіч, — прахрыпела ў дынаміку.

Праз хвіліну яна зайшла ў кабінет і з палёгкаю сказала:

— Ну, вось, здаецца, і ўсё...

Лазовік амаль выхапіў у яе з рук паперы, заклапочана накінуўся на іх, праз хвіліну схамянуўся:

— Дзякуй, Святлана Васільеўна... Вялікі дзякуй вам усім. А цяпер ідзіце адпачываць.

— А мо яшчэ што спатрэбіцца? — няўпэўнена запыталася яна.

— Не, ідзіце адпачываць. Дзякуй, вы зрабілі ўсё, што маглі... — і паглыбіўся ў чытанне.

Кунцэвіч уважліва сачыў за ім, не ўсё яшчэ разумеючы, хацеў быў нешта запытацца, але не рашыўся замяніць — па ўсім відно, паперы важныя і, мусіць, маюць дачыненне...

Прагледзеўшы апошнюю старонку, Лазовік задумаўся, устаў з-за стала, узрушана сказаў:

— Аляксеі Сцяпанавіч, мне трэба ў райком. Тэрмінова... — І амаль загадаў: — А вы мяне пачакайце, абавязкова дачакайцеся! Спаткаемся праз гадзіны тры...

Кунцэвіч глянуў хітравата, і ў яго поглядзе было нешта большае, чым здзіўленне.

— Што ж, пачакаю... — ахвотна згадзіўся ён, і на твары мільганула ледзь прыкметная ўсмішка, аднак тут жа знікла, змянілася заклапочанасцю, мо нават трывогай. — А ці трэба, Іван? З-за мяне толькі сам непрыемнасцей нажывеш. Мне гэта, браце мой, ведаеш, а табе...

СЛОВА ПРА МАІХ СЯБРОЎ

Народнаму тэатру мінскага Палаца культуры

тэкстыльшчыкаў — 20 гадоў

Мяне заўсёды здзіўляюць рэцэнзенты, якія, паглядзеўшы спектакль народнага тэатра, расчучлена захапляюцца непазрэднасцю ігры самадзейных артыстаў. Непазрэднасць, лічаць яны, бадай, ці не галоўная асаблівасць аматарскага тэатра. Маўляў, калі яны, дык гэта ўжо дрэннае капіраванне прафесійнага мастацтва. Між іншым, працэсы, якія адбываюцца сёння ў народным тэатры, складаныя і шматгранныя. Ва ўсім разе, крытэрыі ацэнкі спектакляў ды і саміх выканаўцаў сталі больш высокімі. Пра народны тэатр сёння трэба гаварыць з мерай высокай патрабавальнасці, бо ён мае немалую аўдыторыю, і нам зусім неабавязкова, і нам зусім свайму гледачу, як яго выхоўвае. Пра ўсё гэта я думаю, калі прыходжу ў вельмі дарагі для мяне калектывы — народны тэатр мінскага Палаца культуры тэкстыльшчыкаў.

Калі вяртаюся дадому, адразу звано: «Як справы?». Кожны раз, калі бываю на рэпетыцыях у тэатры тэкстыльшчыкаў, думаю: як усё ж складана працаваць у самадзейнасці. Здавалася б, час ужо прывыкнуць, што кожная рэпетыцыя рыхтуе свае сюрпрызы, што папярэдня рэжысёрскія «нарыхтоўкі» раптам не даюць аддачы і ўсё трэба пачынаць спачатку, і пачынаеш хвалявацца і, чаго грахі ўтойваць — злавашца. І тут успомніш, што ты маеш справу з аматарамі, што ножны з іх прыйшоў сюды пасля цяжкага працоўнага дня, прыйшоў па загаду душы, з-за чыстай любові да мастацтва. За што ж на іх гневацца, за што лаяць? І адразу прасянешся да гэтых людзей вялікай павагай. Вось чаму кожную рэпетыцыю рэжысёр тут праводзіць так, каб яна была ў радасць артыстам, нейкім, хця і цяжкім, адкрыццём.

лентыву яшчэ адна задумваўся. Нейкі зварнуліся да мяне артысты-аматары з просьбай сыграць з імі ў гэтым спектаклі. Думаю, што наша агульная мара хутка ажыццявіцца. Гэта будзе вельмі цікавым і карысным супрацоўніцтвам і для мяне, і для маіх малодшых таварышаў на мастацтве.

Народны тэатр Палаца культуры тэкстыльшчыкаў ставіць на сваёй сцэне і творы сусветнай класікі, і п'есы беларускіх аўтараў. Адна з іх — «Альпійская балада» паводле апавесці Васіля Быкава. Я сказала б, што работа над спектаклем была для акцёраў пэўным рубяжом у іх творчым жыцці. Як самааддана яны працавалі! Якая цудоўная, яркая, эмацыянальная Таня Лысенка ў вобразе Джуліі! Ды і партнёр па спектаклі ў яе таксама дастойны: Мікалай Пазняк — адзін з вядучых артыстаў народнага тэатра. Ніякім было іграць спектакль, пабудаваны на

«Альпійская балада».

«Дом Бернарды Альбі». Фота В. ШЫНКАРЭНКІ.

Перагортваю свой дзёнік, першая старонка якога пазначана 1969 годам. Мае творчы сувязі з гэтым калектывам нарадзіліся менавіта тады. Наш Рускі драматычны тэатр імя М. Горькага занлочыў узаемазв'язкі дагавор з камвольным камбінатам. Мне, тагачаснаму сакратару партарганізацыі тэатра, хацелася, каб гэты дагавор быў не дзяржаўным мерапрыемствам, а сапраўды творчым і плённым саюзам паміж акцёрамі і рабочымі — тэкстыльшчыкамі. Шмат незабыўных сустрэч адбылося ў вытворчых цехах, рабочых інтэрнатах! Не адзін спектакль паназалі мы на сцэне Палаца культуры тэкстыльшчыкаў, і ножны потым з'явіліся сур'ёзным абмеркаваннем. Частымі гасцамі ў камвольшчыкаў былі нашы вядучыя артысты Аляксандра Клімава і Расіслаў Янкоўскі, Юры Ступанюк і Ільза Лакшанова, Юры Сідараў і Анатоль Кашкер, творчая моладзь тэатра. Але ж, бадай, самымі цікавымі, самымі прыхільнымі гледачамі на гэтых сустрэчах былі артысты самадзейнага тэатра Палаца культуры...

Што ж прыкметнага ў творчасці гэтага аматарскага тэатра? Я б сказала — гармонія развіцця. Гармонія, народная паслядоўна, настойліва, упартай працоўнай тэатрам галоўнай тэмы — аднанасці чалавека за самога сябе, за свой час. Выхаваная ў артыстаў-аматараў духоўнасць дазволіла ўскладніць творчыя задачы, і тэатр стаў звыртацца да ўсё больш складанай драматургіі.

Памятаю той святочны дзень, калі ўручала артыстам-аматарам пасведчаны аб прысваенні ім званняў артыстаў народнага тэатра. Было гэта ў 1976 годзе. Калектыву стаў «народным» пасля пастаноўкі п'есы «Сям'я» драматурга І. Папова. Ставіць спектакль пра сям'ю Ульянавых было і вялікім гонарам і вельмі адназначнай задачай, з якой тэатр справіўся. Асабліва ўдаўся тут вобраз Валодзі Ульянава, які паспяхова ўвасобіў на сцэне інжынер-наладчык Анатоль Бондар.

Было і шмат іншых творчых удач — «Раскіданае гняздо» Я. Купалы, «Не ўсё кату масленіца» А. Астроўскага, «Слуга двух панюў» К. Гальдоні, «Адважнае сэрца» І. Эвальда...

«Дом Бернарды Альбі» па п'есе Гарсія Лоркі... Гэты спектакль ужо з поспехам ідзе на сцэне самадзейнага тэатра тэкстыльшчыкаў. Шмат добрых слоў можна сказаць у адрас выканаўцы галоўнай ролі — Бернарды Альбі — ветэрана тэатра і камвольнага камбіната Валяціны Іосіфаўны Пецвай, якая стварыла яркі, па-свойму непаўторны вобраз. Але ж ёсць у ка-

нантрастах, дзе шмат разнастайных сэнсавых інтанацый, мізансцен, дзе на выканаўцаў кладзецца вялізная эмацыянальная нагрузка. Спецп'еса «Альпійская балада» (дарэчы, ніхто з аматараў яе яшчэ не ставіў) гаворыць аб тым, што калектыву здольны вырашаць складаны творчыя задачы.

Тэатр моцна стаіць на сваіх нагах. Але дбае ён і пра заўтрашні дзень, пра акцёрскую змену. Тут плённа працуе студыя, якая рыхтуе акцёрскія кадры для народнага тэатра. Я аднойчы прысутнічала ў час чарговага набору. Трэба сказаць, што абітурыенты праходзяць шэраг сур'ёзных творчых экзаменаў. Бяруць людзей здольных, і гэта зразумела — справа ідзе пра лёс тэатра, пра яго будучае. Студыя — гэта заняткі па акцёрскім майстэрстве, сцэнічным руху, па тэхніцы мовы, гэта музычная падрыхтоўка, вывучэнне асноў пластыкі...

Два гады назад у народны тэатр Палаца культуры тэкстыльшчыкаў прыйшоў працаваць заслужаны работнік культуры БССР, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Аляксандр Бялеў. Ён прынёс шмат чаго новага ў творчае жыццё тэатра. Гэта вельмі радуе. Бо сапраўды тэатр — гэта нясмыслены рух наперад, гэта нястомны пошук.

Г. АБУХОВІЧ, народная артыстка БССР.

ПАФАС ЖЫЦЦЕСЦВЯРДЖАЛЬНАГА МАСТАЦТВА

На тым тыдні грамадскасць адзначыла Міжнародны дзень тэатра. Ён прайшоў як агляд творчых сіл напярэдадні вялікіх дат — 110-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна і 35-годдзя Перамогі савецкага народа над нямецка-фашысцкай Германіяй. На афішах тэатраў рэспублікі — назвы твораў, што прасякнуты высокім напам патрыятычных пачуццяў і жыццесцвярджальным пафасам, дзе ясная і актыўная грамадзянская пазіцыя аўтара спалучаецца з жыццёвай праўдай і адметным мастацкім почыркам.

Пасля паказу на сцэне Рускага тэатра БССР імя М. Горкага «Рэвалюцыйнага эцюду» («Сінія коні на чырвонай траве») М. Шатрова гэты драматургічны твор пра адзін дзень жыцця У. І. Леніна ў 1920 годзе ставіць Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа і Брэсцкі імя Ленінскага камсамола Беларусі.

Новыя работы тэатраў выклікаюць цікавасць і шырока абмяркоўваюцца на сустрэчах актэраў і рэжысёраў з гледачамі. Беларускае тэатральнае аб'яднанне сумесна з грамадскімі арганізацыямі наладжвае агляды і калектыўныя аналізы крытыкамі асобных з'яў і агульных тэндэнцый сцэнічнага руху. Абагульняецца практыка ў распрацоўцы сучаснай тэматыкі і сцэнічнай Ленініяны, аналізу юцца пастаноўкі класічных п'ес і навінак драматургіі. У Гродне і Брэсце праведзены выязныя пасяджэнні прэзідыума праўлення БТА з удзелам крытыкаў-тэатразнаўцаў і творчых работнікаў сцэны, на якіх ішла гаворка аб знаходках і выдатках сёлетняга сезона.

Сталася так, што на гэтыя дні прыпала святкаванне тысяч-

нага паказу слаўтай купалаўскай камедыі «Паўлінка» на падмостках Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, пастаўленай заслужаным дзеячам мастацтваў БССР Л. Літвінавым.

Прыкметай ідэйна-творчай сталасці нашай сцэны з'яўляецца даўгаеце спектакляў. «Брэсцкая крэпасць» К. Губарэвіча, «Трыбунал» і «Зацюканы апостал» народнага пісьменніка Беларусі А. Макаёнка, «Апошняя інстанцыя» М. Матукоўскага, «Несцерка» В. Вольскага налічваюць сотні і сотні паказаў. Брэсцкі тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі больш як чвэрць стагоддзя захоўвае на афішы назву спектакля аб войнах крэпасці-героя, мужных абаронцаў якой у першыя ж дні Вялікай Айчыннай вайны праявілі бяспрыкладны гераізм і спынілі ворага, скаваўшы буйныя сілы наступаючых войск гітлераўскага вермахта. У спектаклях-ветэранах выступаюць вопытныя майстры сцэны і артысты маладых пакаленняў, адточваючы майстэрства, пераймаючы творчую эстафету ад настаўнікаў-папярэднікаў.

Найбольш удалыя выступленні дэбютаў і работы артыстычнай моладзі адзначаны сёлета спецыяльнымі прэміямі Беларускага тэатральнага аб'яднання. Працягваецца агляд творчых дасягненняў маладых артыстаў драмы, оперы, балета і музычнай камедыі.

Наперадзе — прэм'еры новых сцэнічных твораў аб рэвалюцыйнай перабудове свету, аб росквіце сацыялістычнага грамадства, аб патрыятычнай адданасці савецкіх людзей, аб нашай вернасці вялікім ідэалам Леніна.

ПРЭМ'ЕРЫ

Акадэмічны тэатр імя Януба Коласа пазнаёміў гледачоў з прэм'ерай спектакля «Дама з камеліямі» па п'есе А. Дзюма-сына (пераклад А. Жука). Рэжысура С. Артамонава, сцэнаграфія мастака А. Ціхановіча. Сярод выканаўцаў роляў — народны артыст БССР У. Куляшоў, заслужаны артысты БССР Г. Дубаў і Т. Кокштыс, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі С. Шульга.

На здымку: у ролях Армана Дзювала і Маргарыты Гацье артысты С. Шульга і Л. Цвяткова.

Фота С. КОХАНА.

ПРА Людмілу Кучарэнка мне даводзілася чуць неаднаразова. «Сапраўдны талент», — гаварылі ўсе, хто бачыў яе ў спектаклях Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра. У канцы мінулага года службовыя справы прывялі мяне ў горад на Нёмане. Тады ўпершыню я і пазнаёміўся з гераінямі Людмілы Пятроўны. Прайшло ўжо два месяцы пасля сустрэчы з яе Паўлінкай, Машай Зямцовай са спектакля «Жорсткія гульні» А. Арбузава і Дашай Мачалкінай у «Слане» А. Капкова, але і сёння яны напамінаюць

жанру твора. На маю думку, у гераіні Л. Кучарэнка з самага пачатку ўсё аб'яднана ў адзіную плынь.

Вось яна ў чаканні Якіма размаўляе са сваім сэрцам, разважае, спрачаецца і адначасова згаджаецца з ім. Але раз-пораз, незалежна ад жадання Паўлінкі быць вясёлай і бестурботнай, набяжыць на яе твар хмурынка, слязой затуманяцца вочы, перахопіць слова ў горле. Трывога яшчэ больш узмошніцца пры сустрэчы з Які-

жанру і ўменні арганічна існаваць у ім, то камедыіных фарбаў, лёгкасці пераўвасаблення Людміле Кучарэнка не займаць. Дастаткова папрэсутнічаць на вечарынцы ў Крыніцкіх. І тут яна становіцца ўладаром глядзельнай залы.

Камедыіны талент пацвердзіў сябе і ў наступнай яе рабоце ў спектаклі «Слон» А. Капкова, дзе Людміла Пятроўна сыграла нешматслоўную ролю Дашы Мачалкінай.

Аснову сюжэта камедыі складае анекдатычны выпадак. Бацька Дашы Гур'ян Мачалкін

«ПРАЦУЮ І СЁННЯ...»

мне аб сабе ціхай радасцю, трывогай, добрай і шчырай усмешкай.

Узяць, напрыклад, тую ж Паўлінку. Здавалася, ну што новага можа сказаць актрыса пасля «Паўлінкі» ў купалаўскім тэатры? І тым не менш, Людміла Кучарэнка здолела адкрыць у сваёй гераіні шмат нечаканага, прыўзняць яе над бытам, надзяліць значнасцю кожнае яе слова, знайсці адметныя рысы незвычайнасці не характару і неардынарнасці мыслення Паўлінкі. Менавіта ўсе гэтыя якасці і растлумачваюць нам шматлікія патаемныя вузельчыкі канфлікту: чаму Я. Купала назваў свой твор імем прастай сялянскай дзяўчыны, чаму па ёй аднолькава сохнуць сэрцы вясковага настаўніка Якіма Сярокі і нягледзячы на фанатэрыстага Адольфа Быкоўскага і чаму, нарэшце, Сцяпан Крыніцкі ідзе супраць волі дачкі і аддае перавагу апошняму...

У спектаклі гродзенцаў Паўлінка — асоба. Мабыць, таму Сцяпана Крыніцкага палюхае неўладкаванасць далейшага жыцця дачкі за «бунтаўшчыком» Якімам, а для Якіма яна не толькі каханне і жыццё, але і апора ў нялёгкіх выпрабаваннях лёсу. Адольф Быкоўскі, апрача багатага пасягу, бачыць у Паўлінцы яшчэ і гаспадыню, з якой не сорамна будзе з'явіцца ў месцачковым «свеце».

А што сама Паўлінка?

Яна даўно зрабіла выбар — альбо шчасце з каханым, альбо самагубства! Іншага выйсця дзяўчына і не прадбачыць. Менавіта гэта афарбоўка паводзін і ўчынкаў Паўлінкі становіцца вядучай у гратоўцы Людмілы Кучарэнка.

На абмеркаванні спектакля асобнымі крытыкамі была выказана заўвага, што, маўляў, артыстка такім бачаннем ролі прырэчыць адзінству і чысціні

мам, і яна будзе прысутнічаць незалежна ад таго, што з вуснаў дзяўчыны злітаюць пяшчотныя словы, вочы выпраменьваюць абяцанне, у гарэзлівай пластыцы — выклік каханаму, нават жаданне не балюча паздзекавацца з яго. І раптам рэзкая змена настрою, гарэзлівасць і свавольства саступілі месца сур'ёзнасці. Моўчкі слухае Паўлінка хваляючыя словы горкаўскай «Песні пра Буравесніка». Здаецца, свет страціў для яе звыклыя абрысы, не існуе больш Якіма, і крыўды няшчасця не існуе. Вось-вось яна прыўзняе рукі-крылы і пераадолее прыцягненне зямлі...

Напэўна, у такія моманты і нараджаецца цуд, за які так любіш тэатр.

І зусім іншы настрой апаноўвае табой, калі назіраеш за дыялогам Паўлінкі з фотаздымакам Якіма, за яе далейшымі дзеяннямі. З гэтага часу фота стала для яе жывым чалавекам і дарадчыкам. Яно прыбавіла дзяўчыне смеласці і рашучасці. Паўлінка нават запярэчыла бацьку, не адвяла перад пагрозай позірку ўбок, не схіліла перад ім галаву. Думка аб уцёках з Якімам авалодала ўсёй яе свядомасцю. На вечарынцы яна ўся ператварылася ў чаканне, а акно — гэта акно ў сапраўдны вялікі і свабодны свет. У якім бы месцы сцэны Паўлінка ні знаходзілася — ці то схавалася за ўслончыкам ад пана Быкоўскага, ці то прайшла з ім у лявонісе, альбо ўцякла ад назойлівага шляхцюка на другую лаву, — усё роўна яе цягне быць бліжэй да акна. Да высокага трагедыйнага гучання ўзнімаецца фінальная сцэна спектакля, якую ўспрымаеш як смерць Паўлінкі. Іншага і не чакаеш, бо такі фінал адпавядае логіцы ўсіх папярэдніх паводзін гераіні.

Ну, а калі гаварыць аб адчуванні артысткай камедыйнага

знайшоў слана... з чыстага золата. Знаходка абудзіла ў людзей сквапнасць, падазронасць і зайздасць. На імкненні аднаўваскоўцаў Гур'яна завалодаць яго капіталам і будзеца дзеянне камедыі. Не апошняю скрыпку адыграла ў ім і Даша. Здарылася так, што ў спектаклі яе «мелодыя» прагучала мацней, больш паслядоўна і эладжана, чым іншыя «сольныя партыі». А пачала яе Даша — Кучарэнка з ледзь прыкметнага і чутнага ўступу...

Спачатку над стракатай завескай печы з'явіліся коскі — мышынныя хвосцікі з заплечнымі яркімі стужкамі. Здзіўлены позірк заспаных вачэй спыніўся на стале, за якім спрачаліся дарослыя. Потым з-пад завескі высунуліся босыя ногі дзяўчыны. Вось яна аб матуз фіранкі пачухала нос (навошта рукамі, калі ёй прывычна і зручна так задаволіць патрэбу?), адкінула занавеску і салодка-салодка пазяхнула. Нечакана Даша заўважыла на лаве каля печы маладога хлопца Панцева...

З гэтай хвіліны цікавасць да прыгод Гур'яна канчаткова прапала. Яго перахапіла Даша. Кожны жэст гэтага «Ільі Муратца» ў спадніцы выклікае асаблівую павагу і адабрэнне глядзельнай залы. Яна літаральна заварожвае сваімі паводзінамі.

Мякка і нячутна, нібы кошка, спусцілася з печы ў доўгай зрэбнай кашулі. Божа барані, каб толькі бацька не заўважыў і не разгадаў яе намераў, — пашаравала далонню спачатку па пабелцы, а потым сябе па твары. Скончыўшы «туалет», прысла я побач з хлопцам і гэтак жа асцярожна, баючыся спалохаць яго, ледзь дакранулася да пляча... У другі раз Даша прыкладзе ўсе свае намаганні, каб звярнуць на сябе

АНДРЭЙ
МАКАЁНАК
ЧЫТАЕ КУПАЛАЎЦАМ
СВАЮ НОВУЮ П'ЕСУ.

Фотарэпартаж
Уладзіміра КРУКА.

На здымку: Маша ў «Жорсткіх гульнях» А. Арбузава.

ўвагу Панцева новай блакітнай сукенкай, бутэльчак адэкалону — падарункам бацькі, шчырай верай у сваю прыгажосць. Як многа працуюць знаходкі Л. Кучарэнка на вобраз Дашы ў цэлым! У гэтых дэталях актрысы — і страх герані, і жаданне спадабца, і самая што ні ёсць маляўнічая характарыстыка ідыятычнага існавання. Яе недарэчныя, па-дзіцячы безабаронныя і шчырыя хітрыкі выклікаюць смех, а потым не-не ды і адгукнуцца ў сэрцы крыўдай і болям за жыццё Дашы, якое ставілася да дзяўчыны толькі сваім жорсткім бокам. І гэта па-мастацку выразна раскрывае сутнасць аўтарскай задумы.

Некалькі новых штрыхоў дадае да партрэта Людмілы Кучарэнка роля Машы Зямцовай у спектаклі «Жорсткія гульні». Тут актрыса радуе творчай спробай раскрыць глыбінныя падтэксты гэтай ролі, выявіць месца і значэнне Машы ў сувязі з іншымі персанажамі, псіхалагічна апраўдаць яе апантанасць ідэяй знайсці нафту, жорсткі максімалізм у адносінах да самых блізкіх і родных людзей. Кожную праяву сілы і моцы сваёй герані актрыса ўраўнаважвае жаночай мяккасцю і абаяльнасцю, а жаданне Машы пайсці на пошукі нафты, як спробу пазбавіцца там, на прыродзе, ад пачуцця пастаяннай віны за Мішу, бо не складваецца з ім жыццё, бо сама ж «колькі бед пасеяла... без аглядкі», і, урэшце, прайсці выпрабаванні цяжкасцямі, каб знайсці сябе як чалавека.

Незайздросная і нязвыклая роля дасталася Л. Кучарэнка. Толькі з партэра гэтага не бачна. На пытанне: «Ці лёгка было працаваць над вобразам Машы Зямцовай?» актрыса адказала пытаннем: «Чаму было? Я і зараз працую — на спектаклі, па дарозе дадому, у час адпачынку. Інакш я не магу».

Дадаць да гэтага творчага імпульсу што-небудзь цяжка. Актрысу трэба глядзець у ролі.

Іван ЧАРКАС.

ГРАЦЬ БОЛЬШ, як мага больш — вось натуральнае імкненне і штодзённая прага маладога актёра. Адчуванне сцэны, свабоды ва ўсім целе, увага глядзельнай залы, і нават тое, што цябе пазнаюць, — усяго гэтага хочацца чалавеку ў 22 гады. Інстытут скончаны, зрабіць хочацца шмат, трэба паказаць сябе і даказаць іншым, што на многае, многае здольны. Ды першыя крокі ў прафесію, у тэатральнае жыццё нечым нагадваюць халодную ваду; наогул, дазваляюць і больш цяжка паглядзець на сябе самога.

Ігар Нікалаеў — актёр Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа — пяць гадоў назад скончыў Беларускае тэатральна-мастацкае інстытут. Кіраўніком курса ў яго быў заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Уладзімір Маланкін (дарэчы, многія аднакурснікі І. Нікалаева паступілі ў трупы коласаўскага тэатра). У Віцебску ён крыху больш чым тры гады. Напачатку былі ўвогуле ў спектаклі — адны цікавыя, другія менш... Гэта — необходимая праца, спроба сваіх сіл і магчымасцей. Калі рэжысёр В. Мазынскі думаў пра пастаноўку рамана А. Фадзеева «Разгром», ён меркаваў, што І. Нікалаеў з поспехам выканае адну са складаных роляў — Мечыка. Але так, на жаль, не атрымалася: Ігара напаткала няўдача. Актёр і рэжысёр адзін аднаго не зразумелі...

...Паўтара года Ігар служыў у арміі і вярнуўся да коласаўцаў. Зноў вялікая сцэна і вялікая глядзельная зала. Зноў — пачатак. Ужо не навочок, але творчы разбег у яго быў невялікі: многа «паветра» набраць яшчэ не паспел. Таму трэба было паглыблена працаваць над кожнай, нават маленькай, не вельмі значнай роляй. І працаваць над сабой. І калі яму даручылі ролю Алькі ў спектаклі «Скорыя цягнікі» па п'есе А. Паповай, ён адчуў нешта ўнутрана суладнае са зместам ролі і душэўным станам гэтага персанажа. Актёр «засвяціўся» жаданнем зрабіць ролю як мага лепш і цікавей.

...Былая жонка прафесара Чарапанова Серафіма прывезла сына Альку, які толькі што скончыў сярэднюю школу, да бацькі. У таго — новая сям'я, яны з Варварай Іванаўнай выходзяць роднага Алькавага брата Сяргея, якога Серафіма пакінула маленькім, і Ніку (яе ўзялі з дзіцячага дома, каб у сям'і было яшчэ дзіця). Не ўсё проста ў гэтым доме, у кожнага свае праблемы. Кожны тут паасобку вырашае жыццёва важныя пытанні. Прыезд Серафімы (ёй трэба ўладкаваць Альку ў інстытут) — як выбух. Высвятляюцца ўзаемаадносіны персанажаў і ў мінулым і цяпер. Алька аказваецца ў спектаклі цэнтрам, да якога

імкнуцца ўсе, ён становіцца, калі можна так сказаць, сумленнем тых, хто побач з ім: у яго прысутнасці нельга хлуціць, не хочацца апынуцца ў няёмкім становішчы — добры, адкрыты, крыху сарамлівы хлопец прыносіць у супярэчлівае жыццё Чарапанавых прыродную натуральнасць і цэльнасць.

дзе, які не мае тэатра юнага глядача. Адны з такіх спектакляў прыносяць задавальненне, свабоду пошуку ў выразных сродках, другія — не заўсёды цікавыя для актёра. Але працоўныя будні ёсць у кожнай прафесіі і, як трэнаж, дапамагаюць быць пастаянна «ў форме».

У «Тэлевізійных перашкодах» сцэна і сам спектакль нібыта размежаваны напалам; у кожнай

Атрымаўся вобраз максіміліста, які не хоча мірыцца са слабасцямі іншага, бо прымае гэту слабасць за духоўнае бяссілле і нават здраду сваёй веры, сваёй справе. Шкада толькі, што рэжысёр спектакля С. Артамонаў не вызначыў дакладна месца Імруша ў падзеях, таму лінія ролі прайшла ў спектаклі пункцірам паміж іншымі. Яркім, па-свойму прывоблівым, але — пункцірам.

Некалькі слоў пра эпізадычную ролю ў спектаклі-легендзе «Клеменс» (рэжысёр В. Маслюк). Ігар Нікалаеў — адзін з юнакоў вёскі, дзе разгортваюцца падзеі. Паўгалоднае, але вясёлае і нават шчаслівае, бо ўсе тут свабодныя, жыццё Дзевяцібедаўкі змянілася: прыйшла гэта вёска магутнага пародзістага быка Клеменса. Разбагацелыя людзі сталі забывацца на старыя звычкі, на добрыя сэрцы, на любоў адзін да аднаго. Бык Клеменс — вось хто цяпер уладар думак і сэрцаў людзей. Па яго загадзе яны адмовіліся слухаць тыя песні, якімі раней ганарыліся, — песні вясковага выхаванца Скалнаса...

Юнак, ролю якога іграе Нікалаеў, — аднагодак Скалнаса. Напэўна, яны сябры, бо ў страшныя часы забароны песень гэты дзіцюк адзін з першых прыходзіць за ваколіцу, каб на дудачцы падыграць Скалнасу. Пазней, калі Скалнас заб'е быка, гэты ж юнак разам з усімі іншымі накінецца на песняра. Ад здрады да раскаяння жывуць на працягу гэтага драматычнага дзеяння ўсе дзевяцібедаўцы, і персанаж І. Нікалаева сярод іх. Аднак будзе ў яго жыцці хвіліна, калі здзейсніць ён амаль герайчыны ўчынак. Скінуўшы куртку на зямлю, закрывыць бессаромнаму старасту: «А мы возьмем і не выберам цябе зноў!» Закрывыць першы, бо зразумее на момант усю абразліваю прыніжанасць цяперашняга дзевяцібедаўскага жыцця... Толькі на момант! Потым, мітусліва схпіўшы куртчку, памкнецца схавацца за плотам. Пры ўсім сваім раскаянні за здраду Скалнасу ён не можа пайсці супраць сілы, не можа пераадолець страх. Характар не такі ўжо і складаны, але ён ёсць, і зусім іншыя ў ім штрыхі, чым тыя, якімі актёр запамінаўся нам у мінулых работах...

Хочацца верыць, што актёр-сучаснік і глядач-сучаснік добра разумеюць адзін аднаго і іх дыялог будзе мець зместоўны працяг. Ігар Нікалаеў можа крытычна і сур'ёзна ацэньваць зробленае, можа настойліва і ўпарта працаваць. Значыць, будзе новая ўдалая роля, да якой ён праклаў сцежку, заўважаную дапытлівымі віцебскімі тэатраламі.

Татцяна КАТОВІЧ.

Віцебск.

Але вобраз атрымаўся не адразу. А першыя спектаклі нават далі падставу для расчаравання: персанаж быў... ніякі. Характар дакладна не вызначаны, не акрэслены. Спектакль паказвалі на сцэне не вельмі часта, і актёр не меў магчымасці раскрыцца да канца. Ды і, напэўна, былі не толькі знешнія прычыны. Так, не адразу прыйшоў Ігар Нікалаеў да разумення свайго героя.

Актёр дае стрыманы знешні малюнак, у яго не падкрэслена пластыка, ёсць нават пэўная хісткасць, і яго Альку не вылучыш адразу сярод іншых. І размаўляе Алька — Нікалаеў нягучна, рэдка пераходзячы на высокі тон. Мізансцэны пабудаваны так, што гэты персанаж нібы знарок трымаецца ў ценю. Рэжысёр В. Раеўскі ў многім дапамог І. Нікалаеву, дакладна вызначыўшы «межы» ролі і ўзаемаадносіны з партнёрамі (Ніка — С. Акружная, Сяргей — Б. Сяўко, Трушкін — Ю. Засядацэлеў, Серафіма — Г. Маркіна), якія таксама кожны па-свойму «іграюць» Альку, выяўляючы свае адносіны да яго і тады, калі ён — у ценю.

Сёлетні сезон быў для Ігара Нікалаева не надта багатым на ролі. Ён сыграў у казках і адну з асноўных роляў у спектаклі па п'есе венгерскага драматурга К. Сакані «Тэлевізійныя перашкоды» — Імруша, а таксама эпізод у пастаноўцы камедыі маладога літоўскага драматурга К. Саі «Клеменс».

Удзел у казках — асабліва сур'ёзнае выкліканне актёра ў гора-

най палавіне свае законы дзеяння, Імруш і яго старэйшая сястра Ванда аказваюцца ў драматычным становішчы: у родным доме іх не заўважаюць, родзічы абываюць да душэўных іх пошукаў і пакут. Тэлевізар, рэчы, дача, машына — на тым і замыкаецца кола інтарэсаў бацькоў Імруша і яго брата Дзэнцы з жонкай. Толькі нейкія водгукі асабістай трагедыі Ванды і напружаных думак Імруша пранікаюць у свет старэйшых Бодагаў. Ды што з таго? Сцяну абывацельшчыны, якой яны адгароджаны ад наваколля, нічым нельга прабіць.

Пра вобраз Імруша не скажаш, што «выпісаны» ён да статкова ясна. Ён аказаўся і не драматычным героем і не грацэскай фігурай. Ёсць адзін момант, калі даволі значны час ён знаходзіцца ў цэнтры: моўчкі глядзіць тэлевізар, дзе паказваюць высадку людзей на Месяц. Тэлевізара на сцэне няма, ён — уяўны — нібыта на сярэдзіне авансцэны, таму твар актёра звернуты да глядачоў. Актёру неабходна ў думках «намаляваць» сабе ўсё, што можа адбывацца на экране, каб глядачы паверылі, што актёр «бачыць» гэта. Нікалаеў здолеў сапраўды шчыра пра жыццё гэтыя хвіліны і нас зацікавіць таксама. Разумеем мы і адчай хлопца ў яго марнай спробе звярнуць увагу бацькоў на дзівоў, якія робіць іх кватэрант Эмберфі, і яшчэ больш спачуваем яму, калі ён расчароўваецца ў сваёй веры і адданасці словам і справам кватэранта — настаўніка.

БЛАКІТНЫ «АГЕНЬЧЫК» АЛІМПІЯДЫ

Што мы ўбачым на блакітных экранах у дні Алімпіяды? Якія тэхнічныя сродкі будуць скарыстаны пры трансляцыі рэпартажаў з Мінскага стадыёна «Дынама»? Па просьбе карэспанданта БЕЛТА на гэтыя і іншыя пытанні адказвае намеснік старшыні Дзяржтэлерадыё БССР В. Д. ЧАНІН.

Паклоннікі спорту, у прыватнасці, аматары футбола, даўно падлічваюць дні, што засталіся да адкрыцця Алімпіяды ў Маскве. Не менш зацікаўлена сочаць за календаром і работнікі Рэспубліканскага тэлебачання і радыёвяшчання. Растворыцца гэты няцяжка. Як вядома, у Мінску на стадыёне «Дынама» адбудуцца матчы футбольнага алімпійскага марафона. Тэлерадыёжурналістам, рэжысёрам, тэле-і кінааператарам, інжынерам і тэхнікам Беларускага тэлебачання і радыёвяшчання наладзіць трансляцыю гэтых спаборніцтваў для шматлікіх бальшчыкаў нашай краіны, а таксама краін Еўропы, Азіі і іншых кантынентаў. Яны прымуць таксама ўдзел у арганізацыі трансляцыі спаборніцтваў Алімпіяды непасрэдна з Масквы па Цэнтральным тэлебачанні.

Зразумела, што выкананне гэтых важнейшых задач работнікі тэлебачання і радыёвяшчання нашай рэспублікі разглядаюць як сур'ёзную праверку творчай і тэхнічнай сталасці, майстэрства і прафесійнай культуры. У той жа час гэта і іх уклад у развіццё і ўмацаванне алімпійскага руху, у прапаганду яго ідэй, заснаваных на прынцыпах міру і дружбы паміж народамі.

— Віталій Дамітрыевіч, раскажыце, калі ласка, як ідзе падрыхтоўка да адкрыцця Алімпіяды сродкамі тэлебачання і радыёвяшчання? Якімі будуць тэлерадыёпраграмы напярэдадні і ў дні Алімпійскіх гульняў?

— Стадыён «Дынама» хутка апынецца месцам адкрыцця Алімпіяды. Яго рэканструкцыя, якая праводзілася з улікам патрабаванняў тэлебачання і радыёвяшчання, практычна завершана. Пад трыбунамі размясціліся памяшканні рознага прызначэння, у тым ліку тэхнічная гаспадарка тэлерадыёкомплексу: апаратныя інтэршуму, сувязі, запісу і перазапісу, паўстацыянарны транспункт, кабінны тэхнікаў і студыя для інтэр'ю. Комплекс мае шмагканальную сувязь з Алімпійскім цэнтрам у Маскве, што дазваляе магчымаць заручэнне каментарарам выходзіць з рэпартажамі непасрэдна на сваю краіну.

Звяртаючы ўвагу і чыста знешнія прыкметы «тэлепрысутнасці» на стадыёне. На трыбунах зманціраваны кабінны і месцы для каментарараў, з якіх добра відаць футбольнае поле; маніторы, якія забяспечваюць прагляд не толькі перыпетыў барацьбы на зялёным дыяне Мінскага стадыёна, але і «падгляд» спаборніцтваў, што будуць праходзіць у гэты час у Маскве. Праведзена таксама рэканструкцыя сістэмы асвятлення стадыёна для арганізацыі перадач вечарам у каларовым адлюстраванні.

Вельмі важна для адлюстравання ходу футбольных паядынкаў, асобных іх фрагментаў зручна размясціць тэлевізійныя камеры. Стацыянарныя пляцоўкі для іх вызначаны на трыбунах і за варотамі ў адпаведнасці з алімпійскай канцэпцыяй паказу футбола.

Інжынеры і тэхнікі, журналісты, рэжысёры і іх асістэнты, тэлеаператары і іншыя спецыялісты, якія будуць асвятляць Алімпійскія гульні, праходзяць спецыяльную стажыроўку ў Маскве.

Улічваюцца неабходнасць пераадолен-

ня «моўнага бар'ера» пры сустрэчы з замежнымі прадстаўнікамі «электроннай прэсы». У нас наладжваюцца кароткатэрміновыя курсы англійскай мовы. Апрача гэтага, Мінскі дзяржаўны педагагічны інстытут замежных моў рыхтуе перакладчыкаў для абслугоўвання замежных работнікаў тэлебачання і радыё ў час футбольнага турніра ў Мінску.

Трэба падкрэсліць, што партыя і ўрад нашай рэспублікі ўдзяляюць вялікую ўвагу падрыхтоўцы да адкрыцця Алімпіяды сродкамі тэлебачання і радыё. Буйныя сродкі адпущаны на набыццё перасоўных тэлевізійных і відэазапісваючых у каларовым адлюстраванні станцыяў і іншага айнавага і імпартага абсталявання.

— Для кандыдатаў-алімпійцаў, для ўсіх спартсменаў і фізікультурнікаў перадстартавыя месяцы насычаны напружанай падрыхтоўчай работай. Як адлюстравяцца яны на тэлеэкранах?

— Вось ужо некалькі гадоў на рэспубліканскім тэлеэкране, вобразна кажучы, гарыць блакітны алімпійскі «агеньчык». Чым бліжэй дзень адкрыцця гульняў, тым больш цягнуцца да яго святла глядачы-бальшчыкі. У гэтым няма нічога дзіўнага. Фізікультура і спорт для мільянаў савецкіх людзей сталі неад'емнай часткай жыцця і быту. Тэлерадыёперадачы «Хто ты, алімпіец-80?», «Адзначка ГПА—да алімпійскага медаля», «Стадыён пад зоркамі», «Алімпійскі радыёкур'ер», «Я—трэнер», «Старт» і іншыя раскрываюць шырокаму панараму вялікай работы, якую праводзяць партыйныя, савецкія, спартыўныя і іншыя грамадскія арганізацыі нашай рэспублікі па выкананні рашэнняў XXV з'езда КПСС у галіне фізікультуры і спорту, па падрыхтоўцы да Алімпіяды. Рыхтуюцца таксама тэлевізійныя серыялы «Алімпійскія гарызонты свету», якія раскажа аб высакародных мэтах і задачах алімпійскага руху, выкладзеныя ў Алімпійскай харці, аб яго значэнні ва ўмацаванні міру і ўзаемаразумення паміж народамі, аб высокіх ідэйных і маральных якасцях спартсменаў, выхаваных у сацыялістычным грамадстве, аб лёсе спартсменаў у краінах капіталу.

Алімпійскія турботы заклапочаны не толькі спартсмены. У Мінск прыедуць тысячы замежных гасцей. Натуральна, што дзейныя асобы тэлерадыёперадач сёння з'яўляюцца праваднікамі пасажырскіх вагонаў, сцюардэсы, вадзіцелі аўтобусаў, урачы, прадаўцы, кухары, майстры мастацтваў, людзі дзясяткаў іншых прафесій, якія будуць гасцінна прымаць і абслугоўваць прыязджаючых. Дапамагаюць ім падрыхтавацца да гэтага тэлерадыёконкурсы «Мінск сустракае алімпійцаў».

Праграмы, якія будуць выдадзены ў эфір у дні футбольных матчаў, раскажучы аб нашым савецкім ладзе жыцця, аб гарадах і вёсках нашай рэспублікі, аб яе выдатных працаўніках, аб дружбе народаў Савецкай Айчыны, іх імкненні да міру на планеце. Да гэтых праграм мастацкі рыхтуюць застаўкі, малюнкі, а кампазітары—музычныя паўзы. Зацверджана тэматыка слайд-фільмаў.

Узел работнікаў Дзяржтэлерадыё БССР у асвятленні грандыёзнага алімпійскага свята, сказаў у заключэнне В. Д. Чанін, зробіць дабратворны ўплыў на рост іх майстэрства і прафесійнага прэстыжу, будзе садзейнічаць развіццю традыцый спартыўнага тэлерадыёвяшчання, з'явіцца нашым укладам ва ўмацаванне алімпійскіх ідэй міру і дружбы народаў.

У многіх беларускіх вёсках з пакалення ў пакаленне перадаецца любоў да народнай песні. Уззяць хоць бы вёску Дзяляцічы Навагрудскага раёна, дзе народнаму хору споўнілася пяцьдзесят гадоў. Такіх калектываў з высокай песеннай культурай у рэспубліцы няма.

Сёлетні агляд асабліва парадаваў поспехамі харавога мастацтва на Віцебшчыне. Гэтую вобласць я няблага ведаю, часта там бываю, і павінен сказаць, што

рах народнай і масавай песні, у народных (па манеры выканання) калектывах, у фальклорных ансамблях (гуртах). Хоць і нешматлікія, але ёсць у вёсках капэлы і ансамблі песні і танца. Творчы ўзровень многіх з іх высокі. Між іншым, хор можна было б у прынцыпе арганізаваць у кожным калгасе — аматары знойдуцца, ды толькі, на жаль, усё яшчэ не хапае прафесійна падрыхтаваных кіраўнікоў нават для існуючых калектываў, асабліва

СПЯВАЕ БЕЛАРУСКАЕ СЯЛО

Артыкулам народнага артыста СССР Г. І. Цітовіча мы завяршаем абмеркаванне вынікаў Рэспубліканскага агляду-конкурсу сельскай мастацкай самадзейнасці.

яшчэ 8-10 гадоў назад тут было вельмі мала добрых харавых калектываў. І вось цяпер на абласны агляд віцябяне прадставілі 14 хораў. Сярод іх такія вядомыя калектывы, як народны хор саўгаса імя Углюўскага Віцебскага раёна, Опсаўскі хор з Браслаўшчыны, Перабродскі калектыв з Міёрскага раёна і іншыя.

Дзесяць харавых калектываў вылучыла на абласны агляд Міншчына. Гэта і славуці Лебедзеўскі народны хор і хор калгаса «Светлы шлях» Маладзечанскага раёна, і іншыя калектывы.

Што ж тычыцца іншых абласцей, дык тут, на жаль, некаторыя раёны наогул не ўдзельнічалі ў аглядзе. Напрыклад, на Гродзеншчыне не былі прадстаўлены чатыры раёны, у прыватнасці, Слоніўскі, які некалі быў адметны сваімі харавымі калектывамі. У Гомельскай вобласці «выпалі» з агляду самадзейныя артысты пяці раёнаў. А такі раён, як Рэчыцкі, вядомы некалі сваімі песеннымі традыцыямі, прадстаўлены быў на аглядзе толькі мастацкім сівітам.

Слаба былі заяўлены на гэтым спаборніцтве сельскіх самадзейных артыстаў дзіцячыя харавыя калектывы. А між тым, яны ў нас ёсць, толькі, відаць, у апошні час на месцах ім не аддаюць належнай увагі.

Аналізуючы развіццё харавога мастацтва па асобных рэгіёнах, трэба яшчэ раз успомніць старую ісціну — добрая якавая самадзейнасць ёсць там, дзе пра развіццё духоўнай культуры дбаюць кіраўнікі гаспадарак. Уззяць, да прыкладу, калгас «Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна, дзе старшыня У. Бядуля. Тут ёсць выдатны Палац культуры, народны хор, які з году ў год павышае выканаўчае майстэрства, шмат твораў выконвае акапэльна. На абласной справаздачы самадзейнасць гэтага калгаса ў асноўным прадстаўляла ўвесь Камянецкі раён.

Або ўзяць калгас імя Урыцкага Гомельскага раёна. Яго старшыня А. Паташкін робіць вельмі многа для сельскай культуры. Народны хор калгаса з танцавальнай групай паспяхова выступіў на заключным канцэрце ў Мінску.

Вялікую ўвагу аддае аднаму са старэйшых калектываў рэспублікі — Падлескаму народнаму хору — старшыня калгаса імя У. І. Леніна Ляхавіцкага раёна В. Сапун. Дарчы, у гэтым хоры спявае і яго жонка. Праўда, калектыв амаль не папаўняецца моладдзю, а ветэраны паволі выбываюць. Трэба, аднак, спадзявацца, што адкрытая нядаўна ў калгасе дзіцячая музычная школа падрыхтуе калектыву маладую змену.

Мне давалося прысутнічаць амаль на ўсіх абласных справаздачах, на некаторых раённых і занальных аглядах мастацкай самадзейнасці. Усюды дамінавала вакальна-харавое мастацтва. Спявае беларускае сяло! Спявае пераважна ў хо-

раў для хораў з народнай манерай выканання...

Будзем спадзявацца, што неўзабаве з кадэрамі кіраўнікоў «народнікаў» будзе лепш. Хутка адбудуцца першы выпуск такіх хормайстраў, у Мінскім інстытуце культуры. Працягвае іх падрыхтоўку Мінскае музычылішча. На жаль, не ўсе выпускнікі гэтых навучальных устаноў ахвотна едуць у вёску. Трэба, нарэшце, вырашыць пытанне з калгаснымі стыпендыямі, дазволіць гаспадаркам пасылаць на вучобу ў інстытут культуры і культасветвучылішчы, музычныя вучылішчы сваю моладзь. Скончыўшы вучобу, такія юнакі і дзяўчаты, як птушкі ў гнёзды, з радасцю вернуцца ў родныя калгасы.

Не відаць пакуль што аддачы ў развіцці сельскага вакальна-харавога мастацтва і ад факультэтаў грамадскіх прафесій навучальных устаноў, звязаных з сельскай гаспадаркай.

Вялікае месца ў мінулым аглядзе займалі фальклорныя групы, асабліва ў п'яднёвай частцы Беларусі. Фальклорныя «гурты» — гэта групы спевакоў, якія, у адрозненне ад ансамбляў агульнай манеры спявання, карыстаюцца традыцыйным выканаўчым стылем і аснову іх рэпертуару складаюць мясцовыя старадаўнія і сучасныя песні. Праўда, яшчэ знаходзіцца «знаўцы», якія гатовы нават «Песняроў» назваць фальклорным калектывам. У адной з газет я нядаўна прачытаў артыкул, які хацеў пераканаць, што «Песняры» па духу — ансамбль фальклорны, а народная музыка «па сваёй прыродзе і пабудове вельмі блізка стаіць да джаза». Я не буду дыскуціраваць з новаз'яўленым «тэарэтыкам» і адкажу яму аўтарытэтнымі словамі выдатнага кампазітара і знаўцы фальклору Д. Б. Кабалеўскага, які кажа, што «мелодыі народных песень, ператвораныя ў твенты і зычкі, «апрацаваныя» ў модных стылях, якія прыйшлі з Захаду, абсалютна чужыя нашай музыцы! Народныя мелодыі задыхаюцца, гінуць у грукаце электрафікаваных ансамбляў, у надрыўным крыку спевакоў, што пакутуюць на згубную для мастацтва хваробу — дрэнны густ».

Вяртаючыся да выступлення фальклорных гуртоў, трэба адзначыць, што некаторыя цікавыя калектывы, аб'яднаныя на абласных справаздачах у т. зв. блокі, часта гублялі сваю індывідуальнасць, абязлічаліся. Часам у такіх блокі траплялі іншародныя целы, як гэта было ў Брэсце з арыгінальнай вакальнай групай Кобрынскага раёна, самастойнае выступленне якой цёпла сустрэлі мінчане. Выступленні аўтэнтчных фальклорных гуртоў ярка прадэманстравалі асабліваасці і традыцыі паасобных раёнаў Беларусі.

Г. ЦІТОВІЧ,
народны артыст СССР.

ДЫСКАТЭКА — ДОБРА, АЛЕ...

Некалькі гадоў назад у нас у краіне стала ўзнікаць новая форма арганізацыі адпачынку моладзі — дыскатэкі. Гэта месца, дзе можна пасля працоўнага дня адпачыць, патанцаваць, папоўніць свае веды пра музыку.

На жаль, такіх дыскатэк пакуль вельмі мала. Таму трэба ўспрымаць ініцыятыву Беларускага тэлебачання, якое арганізавала тэлевізійную дыскатэку, дыскатэку пранятчына для ўсіх. Вельмі важна было знайсці правільную танальнасць, патрэбны рытм, а галоўнае — сваю

непаўторную «аранжыроўку», якая і вызначае аблічча дыскатэкі. Здаецца, аўтары перадачы гэта ўсё цудоўна разумеюць, калі меркаваць па зылкіх да тэлеглядачоў выказаць свае водгукі і пажаданні. Што я і раблю.

Хаця ў эфір выйшаў толькі першы выпуск, але і ён ужо можа даць некаторую падставу для роздуму. Трэба сказаць, што перадача стваралася не на пустым месцы; вядома, што на тэлебачанні ГДР ужо даўно існуе «смейная дыскатэка», грузінскае тэлебачанне таксама

рэгулярна знаёміць сваіх глядачоў з навінкамі і «шэдэўрамі» музыкі дыска. Вопыт ёсць, яго трэба выкарыстоўваць, але гэтага якраз, здаецца, і не хапае ў рабоце беларускіх аўтараў.

Калі б мне было дазволена сфармуляваць задачу, лаяна стаіць перад тэледыскатэкай, то я б сказаў так: «забаўляючы, навучаючы». Штосьці падобнае, відаць, мелі на ўвазе і аўтары, калі ўзялі ў перадачу расказ пра музыку «дыска», паказ танцаў, якія можна танцаваць у гэтым стылі, віктарыну і г. д. Задума, трэба прызначыць, добра. Аднак перш за ўсё нідаецца ў вочы непрафесіяналізм дыск-жанея. Магчыма, у «Сусор'і» ён на сваім месцы, але на экране гэтага няма. Дыскжанеям у дыскатэках наогул, а ў тэледыскатэцы, у прыватнас-

ці, павінен быць чалавек, які не толькі любіць музыку, не толькі разумее яе, але і (гэта галоўнае) ведае яе і ўмее пра яе расказаць. Мне здаецца, што тэлебачанне можа запрасіць чалавек, папулярнага не ў адной дыскатэцы горада, а добра вядомага тэлеглядачам музыканта, кампазітара або кіраўніка вакальна-інструментальнага ансамбля. Калі арганізуюць «рэспубліканскую» дыскатэку, то ясна, што і да дыска-жанея павінны прад'яўляцца самыя высокія патрабаванні.

Цяпер пра танцы. Калі аўтары разлічалі на эфект прысутнасці, дык гэтага дасягнуць не ўдалося. Спраба навучыць правільна танцаваць вельмі своечасова, таму хацелася б параіць на будучае: запрашаць цэлы калектыв, які ўмее танцаваць і можа прадэманстравать

стыль, а не танцаваць у ботах, як гэта рабіла «масоўка» ў перадачы. І віктарыну трэба рабіць больш жывой, у добрым «дыска-»рытме.

І самае галоўнае — музычная частка перадачы. Акрамя навучання «азам» разумення музыкі, тэледыскатэка дазваляе на неспіку істотны ўдар па тых, хто спекулюе на «дысках». У Грузіі, напрыклад, тэлебачанне прадставіла сваім глядачам магчымаць запісаць на магнітафонны выступленні ансамбляў «АББА», «Боні М», «Эрапшэн» і інш. Нядрэнна было б, калі б і наша тэледыскатэка ўлічвала інтарэсы тых, хто запісвае музыку на магнітафоны, а для гэтага трэба папярэджаць аб пачатку запісу, а не «накладчыць» словы дыск-жанея на музыку.

Я. АНІСІМАУ,
інжынер.

МАСКВА. Заходняя сцяна Крамля. Тут, непадалёк ад магілы Невядомага салдата, узвышаецца гранітны абеліск. На ім напісаны імёны заснавальнікаў навуковага камунізму, іх папярэднікаў і прадаўжальнікаў. Сярод іх — імя сацыяліста-ўтаніста XVII стагоддзя Тамаза Кампанелы, аўтара бессмяротнай кнігі «Горад Сонца».

Ці не гэты вялікі італьянец падштурхнуў У. І. Леніна на думку, якая 62 гады назад знайшла сваё ўвасабленне ў гістарычным плане манументальнай прапаганды?

Як успамінае А. В. Луначарскі, на пачатку красавіка 1918 года Уладзімір Ільіч запрасіў яго — тагачаснага наркома асветы — да сябе і выказаў думку, якая ашаламіла смеласцю і навізнай. «Вы помніце, што Кампанела ў сваёй «Сонечнай дзяржаве» гаворыць пра тое, што на сценах яго фантастычнага сацыялістычнага горада чамалаяваны фрэскі, якія служаць для моладзі наглядным урокам па прыродназнаўстве, гісторыі, абуджаюць грамадзянскае пачуццё — словам, удзельнічаюць у справе стварэння, выхавання новых пакаленняў. Мне здаецца, што гэта далёка не наіўна і з вядомымі зменамі магло б быць намі засвоена і ажыццёлена цяпер жа... Я назваў бы тое, пра што я думаю, манументальнай прапагандай... Наш клімат наўрад ці дазволіць фрэскі, пра якія марыць Кампанела. Вось чаму я гавару, галоўным чынам, пра скульптураў і паэтаў... На сценах або на якіх-небудзь спецыяльных збудаваннях для гэтага можна было б раскідаць кароткія, але выразныя надпісы, якія змяшчаюць найбольш важныя, карэнныя прынцыпы і лозунгі марксізму... Яшчэ важнейшымі на надпісы я лічу помнікі: бюсты або цэлыя фігуры, магчыма, барэльефы, групы. Трэба склаці спіс тых папярэднікаў сацыялізму, або яго тэарэтыкаў і змагароў, а таксама тых светачаў філасофскай думкі, навукі, мастацтва і г. д., якія хоць і не мелі прамых адносін да сацыялізму, але з'яўляліся сапраўднымі героямі культуры».

Так у ленінскай трактоўцы мара Кампанелы набыла рэальны, глыбока і палітычна завостраны змест. Тады ж Ленін даручыў Луначарскаму дамовіцца з Маскоўскім і Петраградскім Саветаў аб тым, каб зняць з вуліц і плошчаў помнікі, «узведзеныя ў гонар цароў і іх слуг», і якія не ўяўляюць гісторыка-мастацкай каштоўнасці.

12 красавіка 1918 года быў зацверджаны, а 14 красавіка апублікаваны ў друку Дэкрэт «Аб помніках Рэспублікі», падпісаны Старшынёй СНК Леніным, наркомамі Луначарскім і Сталіным. А праз тры месяцы Уладзімір Ільіч зацвердзіў спіс асоб, якім трэба было паставіць манументы ў Маскве, Петраградзе і іншых гарадах маладой рэспублікі Саветаў. У гэтым спісе — імёны Маркса і Энгельса, Спартака і Марата, Разіна і Рылеева, Талстога і Пушкіна, Бялінскага і Мендзялеева, Рублёва і Урубеля, Мусаргскага і Шалена — амаль 70 прозвішчаў!

«Асабліваю ўвагу трэба звярнуць і на адкрыццё такіх помнікаў, — гаварыў У. І. Ленін. — Няхай кожнае такое адкрыццё будзе актам прапа-

ганды і маленькім святам, а потым з выпадку юбілейных дат можна паўтараць напамін пра гэтага вялікага чалавека, заўсёды, канечне, выразна звязваючы яго з нашай рэвалюцыяй і яе задачамі».

22 верасня 1918 года ў Петраградзе ля сцен Зімяга палаца быў адкрыты першы помнік на плане манументальнай прапаганды — А. Радзішчава. Крыху пазней ў Маскве адкрыліся манументы К. Марксу, С. Пяроўскай, І. Каляеву, С. Халтуріну, Ф. Ласалю. На фасадах і тарцах дамоў, на каменных агароджах з'явіліся мемарыяльныя дошкі і надпісы, прысвечаныя тэмам рэвалюцыі, працы, будаўніцтва будучыні.

Ажыццёўленню плана манументальнай прапаганды Ленін

Кастрычніка вуліцы і плошчы Віцебска апануліся ў святочнае ўбранне. Ствараліся жывапісныя пано, скульптуры, дэкаратыўныя аркі, плакаты, арыгінальныя «светлавыя газеты», дэманстраваліся на экранях кінаатэатраў цыкл карыкатур «Гісторыя Расійскай контррэвалюцыі». Віцебск робіцца своеасаблівай культурнай Меккай, куды імкнуліся з многіх гарадоў мастакі розных стыляў, кірункаў і перакананняў, супярэчлівых біяграфій і складаных, часам трагічных, лёсаў: Шагал, Малевіч, Лісіцкі, Цільберг, Дабужынскі, Фальк, Бразер, Якерсон, Кован і іншыя. Многія з іх уключаліся ў ажыццёўленне плана манументальнай прапаганды. Тут у 1919 — 1920 гг. ствара-

калі мітынгі, гучалі ўсхваляваныя прамовы. Словам, мастацтва вырвалася на вуліцы і плошчы, стаўшы здабыткам шырокіх працоўных мас.

Савецкае манументальнае мастацтва пачалося разам з ленінскім планам і вырасла з яго. З першых яго крокаў і да нашых дзён яно прайшло вялікі і складаны шлях. Гэта мастацтва ведала перыяды ўздымаў, вялікага распаўсюджвання асобных яго відаў і жанраў у параўнанні з іншымі. Але пры ўсім гэтым ленінскія прынцыпы грамадскага прызначэння мастацтва заўсёды заставаліся праграмнымі для савецкіх мастакоў. На станоўчы творчы вопыт першых гадоў Савецкай улады яны абавіра-ліся ва ўсёй сваёй рабоце.

П. Белавусаў. У. І. Ленін (дрэва).

«Вашым, таварыш, сэрцам і імем...»

ЛЕНІНСКІ ПЛАН МАНУМЕНТАЛЬНАЙ ПРАПАГАНДЫ — У ДЗЕЯННІ

1870-1980

надаваў велізарнае значэнне. Ён асабіста правараў выкананне дэкрэта, цікавіўся працэсам работы скульптараў над праектамі, выступаў на адкрыцці помнікаў. І што здзіўляе асабліва — усё гэта адбывалася ва ўмовах грамадзянскай вайны, жорсткага голаду, інтэрвенцыі, змоў контррэвалюцыі.

Адзін з фактаў асабліва цікавы. 6 ліпеня 1918 года — кульмінацыя эсэраўскага мячэжу ў Маскве і яго разгром. А ўжо праз два дні, 8 ліпеня (!) Ленін накіроўвае запыт і ставіць на від наркома Луначарскаму і Маліноўскаму, а таксама прэзідыуму Маскоўскага гарсавета, за іх «абсалютна недапушчальную бяздзейнасць па правядзенні ў жыццё дэкрэта ад 14 красавіка 1918 года».

Вяліч і навізна задачы, якая да гэтага не ставілася ў такіх маштабах і не вырашалася ў такіх кароткіх тэрмінах, сам пафас рэвалюцыйнай эпохі выклікалі велізарны ўздзям у асяроддзі мастакоў па ўсёй Савецкай рэспубліцы. Ва ўмовах, якія складаліся пасля Кастрычніка, мастацтва звярталася да нябачанай раней гіганцкай аўдыторыі. І яно павінна было ахапіць усю шматвобразнасць новага, гераічнага жыцця народа. Скульптурныя помнікі з'явіліся першымі твораў савецкага мастацтва. Яны павінны былі, кажучы словамі ленінскага дэкрэта, адлюстраваць «ідэі і пачуцці рэвалюцыйнай працоўнай Расіі».

Творчае жыццё прыкметна ажывілася і ў гарадах Беларусі. У першыя паслярэвалюцыйныя гады з прычыны іншаземнай інтэрвенцыі Мінск не здолеў стаць цэнтрам культурнага жыцця Беларусі. Цэнтрам выяўленчага мастацтва стаў Віцебск.

Да першай жа гадавіны

юцца помнікі К. Маркеу, К. Лібкнехту, швейцарскаму дэмакрату - педагогу Песталоці. «Астатнія помнікі, — прыгадвае М. Керзін, — былі зроблены фармалістычна. Іх напактаў той жа лёс, што і маскоўскія і ленінградскія помнікі: яны былі зняты ў 1923 годзе». Такая была, напрыклад, манументальная кампазіцыя «Перамога светлага новага», выкананая вучнямі К. Малевіча з гіпсу і афарбаванай фанеры і ўстаноўленая ля Духаўскага яра недалёка ад вуліцы Тадулінскай...

З 1922 года стварэнне помнікаў у Віцебску амаль спынілася. Цэнтрам мастацкага жыцця стаў Мінск. Тут у 20-я гады шырока разгарнулася работа ў гэтым кірунку. Перад будынкам тэатра ў цэнтры горада быў устаноўлены бюст К. Маркса, які, па сцвярджэнні З. Азгура, выканаў К. Елісееў. Да гэтага ж часу адносіцца стварэнне А. Грубэ праект помніка К. Каліноўскаму, а таксама выкананая А. Бразерам мадэль помніка ахвярам Курлоўскага расстрэлу 1905 года. Помнік меркавалася ўстанавіць на месцы трагічных падзей на цяперашняй Прывакзальнай плошчы.

Ствараючы праекты манументаў, скульптары не забывалі слоў Уладзіміра Ільіча: «Калі ласка, не думайце, што я пры гэтым уяўляю сабе мрамур, граніт і залатыя літары. Пакуль што мы павінны ўсё рабіць сціпла». Помнікі, якія ставіліся ў тых гадах, выглядалі сапраўды сціпла, і жыццё многіх з іх было непрацяглым. Але яны былі заўсёды на віду ў людзей, дапамагалі ім увачавідкі адчуваць ідэі Кастрычніка, гаварылі з імі высокай і чыстай мовай мастацтва. Іх называлі «вулічнымі кафедрамі», калі іх пастаянна збіраўся народ, узні-

Пачатак 30-х гадоў — вельмі важны і плённы этап у станаўленні манументальнага мастацтва Беларусі. Першыя буйныя дзяржаўныя заказы. Яны патрабавалі ад мастакоў неадкладнага, практычнага вырашэння самых складаных праблем. Сінтэз мастацтва, новая тэматыка, адлюстраванне ідэй рэвалюцыі, сучасная мова пластыкі — гэтыя задачы паўставалі ва ўвесь рост, прымушалі мастакоў верыць у свае сілы і працаваць, працаваць...

Менавіта ў гэтыя гады быў пабудаваны Дом урада ў Мінску (архітэктар І. Лангбард). Унікальны па сваім прызначэнні, гэты архітэктурны ансамбль па ідэіна - эстэтычнай і горадабудаўнічай ролі пераўтварае рамкі звычайнага адміністрацыйнага будынка. У яго мастацкай задуме, напоўненай высокім адчуваннем часу, выдатна ўвасоблены рысы наватарства, дэмакратызму, прастаты і яснасці кампазіцыі — якасці, характэрныя для сапраўднага твора дойдства.

Перад Домам урада, арганічна звязаны з усім архітэктурным ансамблем, вырас манумент У. І. Леніну работы М. Манізера.

Ва ўнутраным афармленні парадных памяшканняў — вестыбуля, залы пасяджэнняў і яе фая, канферэнцзалаў — прынялі ўдзел буйнейшыя савецкія мастакі М. Манізер, І. Бродскі, І. Фрэц, М. Лебедзева, М. Керзін і маладыя беларускія скульптары — А. Бембель, З. Азгур, А. Глебаў, Г. Ізмайлаў, А. Арлоў.

Да гэтага часу вялікае ўражанне выклікаюць шматфігурныя рэльефныя кампазіцыі на тэмы рэвалюцыйнай барацьбы і сацыялістычнага будаўніцтва, выкананыя брыгадай пад кіраўніцтвам А. Бембеля для залы пасяджэнняў Дома ўрада.

Сярэдзіна — канец 30-х гадоў. Краіна стаіць напярэдадні суровых ваенных выправаў. Натуральна, што ваенна - патрыятычная тэма заняла значнае месца ў творчасці беларускіх скульптараў - манументалістаў, тым больш, што Беларусь была ў той час фарпостам на мяжы з капіталістычным Захадам. Да лепшых твораў на ваенна-гістарычную тэму трэба адне-

сці створаную А. Глебавым да 15-й гадавіны вызвалення Беларусі ад беларыякаў мадэль коннага помніка: коннік са сцягам на ўздыбленым кані; справа і злева ад яго — чырвоная армія ў будзеўніцтве з віноўкай і рабочы з кулямётам. Перад самай вайной А. Жараў і А. Марыкс распрацавалі праекты двух помнікаў расстрэльным у 1920 годзе партызанам Дукоры.

Да таго часу ў Полацку, Слуцку, Барысаве, Талачыне стаялі помнікі У. І. Леніну, у Дзяржынску — Ф. Э. Дзяржынскаму, былі блізка да завяршэння іншыя манументы.

У агні Вялікай Айчыннай загінулі амаль усе работы, створаныя мастакамі ў 20—30-я гады. Зніклі і ўсе праекты помнікаў. Але большасць творчых ідэй пакінула свой след у мастацкім рэвізіі Беларусі.

З новай сілай гераічная тэма загучала ў пасляваенныя гады. Толькі за першае пасляваеннае дзесяцігоддзе былі створаны дзесяткі партрэтных статуяў і помнікаў-бюстаў гераічным сынам і дочкам беларускага народа, якія аддалі жыццё за Радзіму. З цягам часу задачы скульптараў - манументалістаў значна ўскладніліся, зрабіліся больш сінтэтычна - шматграннымі. «Голас» скульптара арганічна спалучаецца з «голасам» архітэктара, а ў іх садружнасці ўнікаюць складаныя мемарыяльныя комплексы, манументы, прынцыпова новыя ў параўнанні з бюставай або проста статуарнай скульптурай: можна прыгадаць помнікі падпольшчыкам «Асінторфа», партызанцы Ф. Конанавай, лётчыку М. Гастэлу пад Радашковічамі, Ф. Дзяржынскаму ў Стоўбцах, партызанам на возеры Палік...

За апошнія гады ў садружнасці мастакоў і архітэктараў былі выкананы такія вядомыя творы, як Хатынскі мемарыял, Курган Славы, манумент Савецкай маці-патрыётцы ў Жодзіне, мемарыяльныя комплексы «Брэсцкая крэпасць-герой» і «Прыраў», помнікі У. І. Леніну ў Пружанах, Лепелі, Бабруйску, Пінску, Я. Купалу, Я. Коласу, М. І. Калініну ў Мінску, Г. Скарыне ў Полацку...

А ў бліжэйшы час мы станем сведкамі адкрыцця новых помнікаў і манументаў, сярод якіх помнікі Леніну і Марксу ў Мінску, Леніну ў Салігорску і Століне, С. Прытыцкаму ў Гродне, змагарам за Савецкую ўладу ў Магілёве, М. Горкаму і М. Багдановічу ў Мінску.

Манументальнае пластыка... Што яна заклікана выяўляць? Самае значнае, узвышанае і вечнае, што кожная эпоха ўносіць у духоўную скарбніцу чалавецтва. Манументальнае мастацтва — гэта размова пакаленняў праз стагоддзі чалавечай гісторыі. Менавіта так, шырока і перспектыўна, трэба разумець цяперашнія задачы нашага мастацтва ў святле выдатнага ленінскага плана.

Барыс КРЭПАК.

А. Бембель. Барэльеф у Доме ўрада.

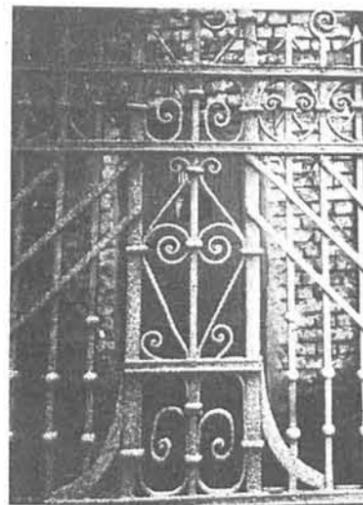
Мастацкае КАВАЛЬСТВА

Палац Бутрымовіча ў Пінску. Агароджа.

Парадны ўваход у палац Канічнага (першая палова XIX стагоддзя) у Магілёве.

Агароджа ля Петрапаўлаўскай царквы ў Мінску. Фота В. ДУБІНКІ.

Заслаўскі замак — зараз будынак музея гісторыі рамёстваў Беларусі. Каваныя вітражы рашоткі на вокнах.

Сафійскі сабор у Полацку. Банавы ўваход.

Брама насцёла ў Геранянах.

Беларускі політэхнічны інстытут. Галоўны ўваход.

Адметны факт: за апошнія некалькі год на пасяджэнне мастацка-тэхнічнага Савета Мінмашпрама БССР не было прадстаўлена ніводнага ўзору мастацкага вырабу, каванага з чорнага металу. Затое бясконцым патокам ідуць чаканеныя алені, прыгажуні, дэкаратыўныя талеркі з невядома якімі матывамі. За гэтым блякам паліраванай і таніраванай латуці ці медзі не заўважаецца сціплая прыгажосць мастацкага кавальства, якое ў народным мастацтве Беларусі, у адрозненне ад чаканкі, мае багатыя і даўнія традыцыі.

У параўнанні з ткацтвам, керамікай, разбой па дрэве і іншымі распаўсюджанымі відамі беларускага народнага мастацтва кавальства займае параўнальна сціплае месца. У першую чаргу гэта глумачыцца тым, што метал, нават звычайнае жалеза — матэрыял у колішнім сялянскім побыце не такі даступны, як скажам, лён, гліна ці дрэва. Зразумела, што кавалак жалеза, трапіўшы ў рукі добрага майстра — каваля, апрацоўваўся, бадай, не менш старанна, чым золата — рукамі ювеліра. Праўда, рыдлёўка ці нагор па прычыне чыстай функцыянальнасці былі пазбаўлены нейкага дэкару. Затое тыя рэчы хатняга ўжытку з металу, дзе дэкор не толькі не перашкаджаў функцыянальнасці, але і рабіў прадмет больш прыгожым і зручным, майстрамі-кавалямі апрацоўваліся часам з ювелірным майстэрствам.

Найбольшай разнастайнасцю форм і дэкару вызначаюцца металічныя вырабы, звязаныя з архітэктурай народнага жылля і яго інтэр'ерам. Асноўная ўвага звярталася на аздабленне ўваходных дзвярэй. Набраныя з вузкіх дошчачак «у ёлачку» ці ромбам, дзверы дэкарыравалі шырокімі паўкруглымі плешкамі каваных цвікоў, якімі гэтыя дошчачкі прыбіваліся. Такі спосаб арнаментальнасці быў распаўсюджаны ў архітэктуры гарадоў і мястэчак, а з канца XIX ст. ён пачынае сустракацца і ў вёсцы. У гэты ж час з'яўляецца дэкор і на металічных завесах, якія замянілі сабой старадаўні спосаб навешвання дзвярэй на калаўроце.

Разнастайную форму маюць дзвярныя замкі-клямкі. Канструкцыйна яны паўсюль аднолькавыя: ручка, прымацаваная да дзвярэй знадворку, уласна клямка з унутранага боку і лапаткападобны рычажок. Ніжні канец ручкі звычайна раскоўвалі ў выглядзе ліста ці ромба, верхняму ж надавалі больш разнастайную форму: трызубца, трылісніка, галолак птушак, жывёл, змей, павернутых у процілеглыя бакі. Так, напрыклад, рэчышчкі кавалі рабілі клямкі на варотах у выглядзе галолак вужоў і бараноў.

У культуры і сядзібнай архітэктуры бытавалі спружыныя замкі кавальскай работы, што замыкаліся ключом. Правушыны такіх замкоў са знадворнага боку закрываліся дэкаратыўнымі накладкамі. Іх разнастайная форма, атрыманая прафіляваннем краёў, завяршалася мастацкае аздабленне дзвярэй.

Найбольш прастая і пашыраная форма дэкаратыўнай накладкі — сэрцападобная. Такая форма ляжыць у аснове і многіх іншых аналагічных накладак з багата арнаментаванымі краямі. Значную групу складаюць таксама накладкі, у аснове якіх ляжыць прамавугольнік. Звычайна такія накладкі са стрымана дэкарыраванымі краямі маюць багата распрацаваную верхнюю частку. Тут можна бачыць трыліснік, галоўкі жывёл ці птушак і нават фігуру чалавека. На культурных будынках накладкі часта завяршаліся крыжыкам.

У інтэр'еры народнага жылля металічныя дэталі мастацкага характару сустракаліся на сямаробнай мэблі. Гэта былі ўсё тыя ж завесы, замкі, замковыя накладкі, толькі меншай памерамі і больш тонкай работы. Найчасцей металічныя дэталі ўпрыгожвалі куфры. Куфры ахоўвалі палосамі тонкага жалеза ці тоўстай бляхі. Краі палос наразалі зубцамі ці хвалістым контурам, радзей палосы аздаблялі чаканкай. На ўсходзе Беларусі куфры ахоўвалі крыж-накрыж, і такая ахоўка стварала прыгожы малюнак у выглядзе касой сеткі. Ахоўку куфра дапаўнялі фігурныя ручкі па баках і замковыя накладкі. Невялічкія ўнутраныя спружыныя замкі — таксама, як правіла, творчасць мясцовых кавалёў.

У другой палове XIX ст. на Беларусі набываюць распаўсюджанне вязаныя сані (вазкі) і калёсы (брычкі, каламажкі). Па знешнім выглядзе вазкоў і брычак меркавалі пра дамавітасць і заможнасць гаспадара, таму ў аздабленні вязнога транспарту вялося своеасаблівае спаборніцтва.

Калі звычайныя рабочыя сані і калёсы часта цалкам рабіліся з дрэва, то вязны транспарт меў шмат металічных частак: вості, ахоўка палазоў, утулкі, атосы, шворны, крапшэйны. Апошнія розным чынам аздабляліся, часцей за ўсё выгіналіся ў выглядзе лацінскай літары S, а таксама скручваліся вакол сваёй вості (калі для зырабу ўжываўся чатырохгранны прут), мелі фігурна выкаваныя канцы і г. д.

З асаблівай паўнатой выяўляўся талент вязковых кавалёў, калі яны атрымлівалі спецыяльны заказ і не былі абмежаваныя матэрыялам, напрыклад, пры аздабленні сядзібных і культурных збудаванняў. У розных кутках Беларусі

можна сустрэць нямала цудоўных узораў кавальскага майстэрства: вароты, балконныя агароджы, алтарныя перагародкі ажурнага малюнка з выкарыстаннем багата распрацаваных раслінных матываў. Звычайна аснову кампазіцыі складаюць вертыкальна пастаўленыя граўніцы ці кручаныя жалезныя палосы, раскаваныя па канцах у выглядзе ліста, ці вострыя пікі. Між сабой яны злучаюцца разнастайнымі элементамі, часцей за ўсё S-падобнымі завіткамі, а таксама рознымі іншымі фігурамі: сцяблінкамі, кветкамі, лісцем і інш. Вельмі часта такія вырабы народных майстроў-кавалёў нагадваюць плеченыя карункі: той жа самы характар стылізацыі раслінных матываў, тая ж кампазіцыя. У адных выпадках яна мае ярка выяўлены цэнтр, вакол якога размяшчаюцца ўсе іншыя элементы, у другіх — будзеца на шматразовым бясконцым паўтарэнні адных і тых жа элементаў.

Адным з такіх узораў высокага майстэрства мясцовых кавалёў з'яўляецца дэкор былога касцёла ў Цімкавічах на Капыльшчыне. Кожная металічная дэталі тут выкавана адмыслова, з густам. Замковыя правушыны аздаблены дэкаратыўнымі накладкамі рознай формы, ад прастай, сэрцападобнай, да багата арнаментаванай па краях. Зашчапка спружыннага замка апрацавана ў выглядзе галавы рыбкі. Аднак найбольшым майстэрствам вызначаюцца завесы, што «распускаюцца» дубовымі галінкамі з лісцем і жалудамі, прычым перададзены не толькі іх контуры, але і рэльеф.

На старых могілках, на прыдарожных крыжах і капліцах дзе-нідзе можна бачыць крыжы ажурнай формы, выкаваныя з адмыслова выгнутых металічных палос, гнутага і кручанага дроту, металічных накладак рознага профілю. Ускладненне іх формы ішло за кошт дабаўлення розных дэталей і накладак мастацкага характару. Часцей за ўсё ад цэнтра крыжа адыходзілі хвалістыя змеяпадобныя праменні, а цэнтр крыжа, у месцы іх сыходжання, закрываўся рэльефна выкаваным дыскам. Такія крыжы нагадвалі адлюстраванне сонца (не дарэмна ў Літве такія творы завуць «сонейкамі»). Нярэдка кампазіцыя такіх твораў была настолькі адмыслова, што нават гублялася першапачатковая форма крыжа і ён нагадваў нейкую незвычайную кветку.

Свой каваль, які задавальняў патрэбы наваколя ў неабходных вырабах кавальскага рамства, быў у кожнай акрузе. Вопытныя, умелыя кавалі карысталіся асаблівай пашанай, слава аб іх выходзіла далёка за межы акругі. Так, у Крошыне ля Баранавіч і цяпер расказваюць ле-

генды пра каваля Паўлюка Багрыма, які быў вядомы таксама як таленавіты паэт-самародак. Яго паэтычная натура праявілася і ў каваных вырабах, адзначаных высокім майстэрствам, тонкім густам, дасціннасцю. Пра гэта сведчыць адзіная ацалелая рэч яго работы — каваная металічная жырндоль, што і зараз вісіць у Крошынскім касцёле. Яна аздаблена адлюстраваннем кветак і фігуркамі жаваранкаў. У вёсцы Асташына на Карэліччыне памятаюць каваля Сямёна Манко, які мог выкаваць любую рэч. Сапраўдным мастаком быў Аляксандр Уласік з вёскі Сіначова на Капыльшчыне. Акрамя звычайнага гаспадарчага начыння, ён выкоўваў дэкаратыўныя скульптуры розных жывёл і нават праязічому гаршчэшніку надаваў прыгожыя мастацкія формы. Васіль Кошал з Чэрвеньшчыны кавалі адмыслова фігурныя клямкі, а Пятро Шарангоў з Мядзельшчыны аздабляў рознымі металічнымі дэталімі вазкі і брычкі, ім жа самім зробленыя.

У наш час народнае мастацкае кавальства — з'ява рэдкая. Праўда, амаль у кожнай калгаснай гаспадарцы ёсць свае кавалі, што задавальняюць патрэбы калгаса і калгаснікаў. Аднак гэта зусім не значыць, што сярод такіх кавалёў не знойдзецца сапраўдных мастак. Выяўленне такіх майстроў — у першую чаргу справа мясцовых культработнікаў, якія лепш чым хто павінны ведаць народную творчасць сваёй мясцовасці. Трэба спадзявацца, што творы майстроў-кавалёў з'явіцца на выстаўках народнага мастацтва, а шматвяковыя традыцыі іх творчасці будуць прадоўжаны сучаснай мастацкай прамысловасцю.

Ёсць яшчэ адна галіна сённяшняга дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, якая адкрывае шырокі прастор для адраджэння народнага мастацкага кавальства. Гэта сучасны грамадскі інтэр'ер. Трэба адзначыць, што ў гэтай галіне манументальна-дэкаратыўнага мастацтва ў апошні час ёсць нямала дасягненняў. Аднак многія ўвогуле нядрэнныя ўзоры дэкаратыўных перагародак, архітэктурных дэталей і аздаблення грашчэ залішняй дэкаратыўнасцю, імкненнем аўтараў насыціць каваны дэкор чаканенымі ўстаўкамі і іншымі аздабленнямі, а драўлянымі кампанентам надаць «багаты» выгляд. Між тым, шматвяковы вопыт мастацкага кавальства сведчыць, што выдатныя вынікі дае спалучэнне натуральных простых матэрыялаў (дрэва з металам), апрацаваных гэтак жа проста, без прэтэнзій на раскошу.

Яўген САХУТА.

АДЗІН З ПАЧЫНАЛЬНІКАЎ

Да 90-годдзя
з дня нараджэння
Янкі НЕМАНСКАГА

Янка Нёманскі (сапраўднае імя — Іван Андрэвіч Пятровіч) належыць да таго пакалення пісьменнікаў, якія стаяць ля вытокаў беларускай савецкай прозы.

Нарадзіўся Я. Нёманскі на Навагрудчыне ў беднай сялянскай сям'і. Але, нягледзячы на цяжкія жыццёвыя ўмовы, закончыў сельскую пачатковую школу, а потым настаўніцкую семінарыю. Жаданне вучыцца далей не пакідае юнака. Нарэшце яго мара збываецца: у 1914 годзе Я. Нёманскі залічваецца студэнтам Петраградскага ўніверсітэта.

Вучобу перапыніла першая сусветная вайна, і толькі пасля перамогі Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі ён змог вярнуцца ў Петраград. Я. Нёманскі адначасова вучыцца і прымае разам з Ц. Гартным самы актыўны ўдзел у выданні першай беларускай савецкай газеты «Дзяніс», у якой выступае па пытаннях гісторыі, эканомікі і культуры рэспублікі.

У гады грамадзянскай вайны Я. Нёманскі з вітоўкай у руках адстойвае заваёвы Савецкай улады. З красавіка 1919 года ён у радах Чырвонай Арміі, абараняе Петраград, затым ваяе на Заходнім фронце.

У 1922 годзе Я. Нёманскі прыязджае ў Беларусь і адразу ўключаецца ў грамадскую дзейнасць — працу ў планова-знамянічных органах рэспублікі, вучоным сакратаром Інстытута эканомікі АН БССР, намеснікам старшын Дзяржплана БССР. У 1928 годзе Я. Нёманскага выбіраюць акадэмікам АН БССР. З 1927 па 1936 год ён — член ЦВК БССР.

Я. Нёманскі ўнёс значны ўклад у беларускую літаратуру. Яго п'яру належыць шмат апавяданняў, большасць з якіх увайшла ў зборнік «На зломе», апавесць «Партызан», раман «Драпежнікі».

Першае сваё апавяданне «Над Кроманню» пісьменнік надрукаваў у «Полымі» ў 1922 годзе. Гэта і быў пачатак яго літаратурнай дзейнасці.

Рэвалюцыйная барацьба і паслярэвалюцыйнае будаўніцтва, перабудова псіхалогіі чалавека — вядучыя тэмы творчасці Я. Нёманскага. У апавяданні «Над Кроманню» аўтар апісвае цяжкае жыццё і працу смаленшчыкаў, паказвае, як у іх абуджаецца пачуццё чалавечай годнасці, як пачынаюць яны барацьбу з прыгнятальнікамі.

Дзеянне амаль усіх апавяданняў Я. Нёманскага адбываецца ў вёсцы. Пісьменнік глыбока адчувае душу сяліны, умее пастаці пераканальна выявіць унутраны супярэчнасці, якія не заўсёды даюць сяліну магчымасць убачыць і адразу прыняць тое новае, што прынесла рэвалюцыя. Але творы Я. Нёманскага нязменна прасякнуты верай у чалавека. Тут мы знаходзім шэраг чужоўных замалёвак сялянскай працы («Над Кроманню», «Партызан»), вясновага побыту.

Вялікае месца ў творчасці Я. Нёманскага займае тэма грамадзянскай вайны. Пісьменнік тонка і дакладна паказвае чалавека ў цяжкіх умовах ваеннага ліхалецця. Батальёныя сцэны, абмалёўка чалавека на вайне вельмі праўдзівыя і робяць на чытача моцнае ўражанне, хоць, можа, не заўсёды ў першых творах паводзіны герояў псіхалагічна матываваны («Дэзерцір»).

Есць у апавяданнях Я. Нёманскага і яшчэ адзін тып героя — тып старога чалавека,

пасіўнага, пакорлівага, пазбаўленага пачуцця годнасці. Але і ў гэтага чалавека пасля цяжкіх перажыванняў, пад уплывам падзей, якія адбываюцца навокал, абуджаецца актыўнасць, жаданне дапамагчы моладзі ў рэвалюцыйнай барацьбе. Гэта — дзед Язэп з апавядання «Над Кроманню» і Таццяна з апавядання «Маці».

Я. Нёманскі быў схільны да паказу рамантычных герояў. Аб гэтым сведчыць апавяданне «Рамэа і Джульета на Беларусі» — светлая і ўзнёслая гісторыя кахання Алесі і Яся. Гэтым успрыняццю дапамагаюць малюнк прыроды, на фоне якой адбываецца дзеянне.

Я. Нёманскі рашуча размяжоўвае сваіх герояў. На адным баку — тыя, хто трымаецца за старое, на другім — будаўнікі новага свету. Сімпацыі і антыпатыі аўтара выяўлены вельмі выразна.

Асабліва цёпла, з любоўю вылівае пісьменнік жаночыя вобразы. Да сваіх герань ён ставіцца з непрытоеным і глыбокім спачуваннем, верыць, што яны вынесуць увесь цяжар ваянных год, дапамогуць сынам, мужам, братам у справядлівай барацьбе («Маці», «Партызан»).

Незавяршаны раман Я. Нёманскага «Драпежнікі» друкаваўся ў часопісе «Полымя» ў 1928—1930 гг. У ім пісьменнік адлюстравваў уздым рэвалюцыйнай барацьбы на прамысловых прадпрыемствах Беларусі ў 1905 г. Аўтар паказвае, як цяжка працаваць прафесійным рэвалюцыянерам там, дзе большасць рабочых — з сялян, свядомасць якіх яшчэ не збудзілася. Але настойлівасць у барацьбе, веданне канчатковай мэты, мара аб будучым дапамагаюць майстру Зыкаву весці сваю работу рэвалюцыянера-прапагандыста. Пісьменнік праўдзіва выкрывае сутнасць прадстаўнікоў пануючых класаў, паказваючы, як у барацьбе з імі расце свядомасць рабочых, іх рэвалюцыйныя настроі. Галоўная ідэя рамана — ідэя перамогі рэвалюцыі.

На вялікі жаль, творы Я. Нёманскага — а яны, бяспрэчна, вытрымалі праверу часам — ужо даўно не перавыдаваліся. Варты ўвагі грамадскасці і навуковыя працы пісьменніка.

Т. СТРОЕВА,
навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР.

Невядомыя беларускія вершы Зоф'і ТШАШЧКОЎСКОЙ

У гісторыі беларускай літаратуры XIX стагоддзя 70—80-я гады ўяўляюць сабой як быццам белую пляму. Пасля прыкметнага ажыўлення і ўздыму напярэдадні паўстання 1863 г., пасля з'яўлення значнай колькасці вершаў, паэм, быліц і нават п'ес як быццам наступіў перыяд літаратурнага застою. В. Дунін-Марцінкевіч вымушаны быў хаваць ад чужога вока свае творы, многія з якіх да нас так і не дайшлі. Ф. Багушэвіч яшчэ не падаў голасу, хаця сябры ведалі яго як беларускага паэта. З'яўляліся публіцыстычныя артыкулы народнікаў (ды і то пераважна на рускай мове), пашыраліся ананімныя гутаркі, вылося вывучэнне народнай творчасці, этнаграфіі, мовы. Адбываліся тыя працэсы, без якіх немагчымай была б і сама літаратурная творчасць. А вось мастацкіх твораў на беларускай мове амаль што не было. І таму цікавымі з'яўляюцца беларускія вершы і песні Зоф'і Тшашчкоўскай, якая пісала іменна ў гэты перыяд пад псеўданімам Адам М-скі.

Пра беларускія творы паэтэсы паведамлялася ў свой час у часопісе «Малодосць» (1971, № 12), у «Беларускай Савецкай Энцыклапедыі» (т. 10, стар. 258). У манаграфіі «Ступені росту» былі апублікаваны дзве яе песні: «Каліна» і «Расце явар на прыгорку». Сёння яе прозвішча называецца ў даследаваннях па гісторыі беларускай літаратуры XIX стагоддзя. Але кожны аўтар піша яго па-свойму: Тшашчкоўская, Тшашчкова, Тшашчкова (на рускай мове). Думаецца, што па аналогіі з такімі прозвішчамі, як Пшэмыцкі і Тшэцескі, найбольш правільнай трэба лічыць форму: Тшашчкоўская (а па-руску Тшешчкова).

Нашаму чытачу пакуль што вядомы толькі два беларускія творы паэтэсы. У архівах Польскай Народнай Рэспублікі знойдзены яшчэ тры яе вершы. Адзін з іх быў змешчаны ў пісьме да вядомага польскага паэта Зянона Пшэмыцкага (Мір'яма) ад 12 (24) ліпеня 1888 г. з прыпіскай:

«А як Табе, браце, прыпадзе да густу беларуска малітва ў час гора (на мелодыю «Харала» Уейскага)?»

Далей прыводзіцца сам тэкст песні:

Божа, наш бацька,
мы твае людзі,
А неба цёмна ад чорных
хмар;
На свеце цяжка, аж баліць
грудзі,
Гдзе не пачуеш — голад,
пажар!
Гулялі ветры па нашым
полі
І сапсавалі нам ураджай,
І няма шчасця, і няма
долі:
Божа, наш бацька,
хлеба нам дай!
Дай нам здароўе, шчыру
ахвоту,
Калі з сахою пойдзем араць;

Ты бачыш цяжкую нашу
работу,
Дай жа пакытку з яе
прыждаць.
Пашлі нам сонца з цёплай
расою,
Каб зашумела ніва, як гай:
Кажуць — ты бацька — мы
пад табою —
Хлеба і сонца і шчасця
дай!

У канцы пісьма (яно захоўваецца ў рукапісным адзеле Нацыянальнай бібліятэкі Польскай Народнай Рэспублікі ў Варшаве) зроблена вельмі характэрная прыпіска: «Знаеш, Ш(аноўны) Пане, мае рэлігійныя перакананні, але ў народзе абсысіся без іх немагчыма...» Паэтэса тут сама называе той твор, якім яна натхнялася. «Харал» К. Уейскага — адна з вядомых польскіх песень XIX стагоддзя. Між іншым, творчасцю гэтага арыгінальнага паэта цікавіўся паэзій Янка Купала.

Другі беларускі твор — пераклад верша Марыі Кананніцкай «Ля аконца» — быў укладзены ў пісьмо да З. Пшэмыцкага, датаванае 6-м лютага таго ж 1888 года:

Гляджу на рэчку, там човен
поўна.
З берагу хутка соваюць
чоўна,
А наша рэчка, а наша сіна,
Плывецце — кажа — ідзі,
віціна...
Заціце явар, гавораць людзі,
Калі на свеце бяды не будзе,
Ні людской крыўды, калі
нам з хаты
Не будуць браці хлопцаў
ў салдаты.
Як кожан сядзе у сваёй
хаце
І людзей будзе называць:
браце! —
Няхай так кажа, калі
прыспела, —
Назвай братам — мне што
за дзела!
Толькі бы Янка даў бог
прыждаці,
Татка пазволю мілым
назваці.
Па мяжы татка ходзіць
і ходзіць,
Пытае — ці нам жыта
зародзіць?
Ой голад страшны —
скаранне з неба!
Дай жа нам, божа, чорнага
хлеба;
Божа, наш бацька, запалі
сонца,
Няхай засвеціць у нокна
аконца.

Песні «Божа, наш бацька» і «Ля аконца» блізкія па змесце, па настроі. Яны ўяўляюць сабой скаргу на горкую долю сяліны. Рэлігійная вобразнасць і сімволіка — гэта толькі мастацкая форма выяўлення пачуццяў, непрымання самой рэчаіснасці. Іменна так аўтар выказвае патрабаванне новай долі і сваю аптымістычную веру ў лепшую будучыню. Гэта вера выяўляецца і ў карэспандэнцыйных паэтэсах. Адно з пісем (ад 25 жніўня 1887 г.) яна канчае словамі: «... яшчэ пра беларускае пытанне хацела пагаварыць. Пакідаю гэта для будучага калісьці пісьма. Сумна, чорна — але будзем верыць у лепшае заўтра!» З неспакойнай думкай аб больш надзейным заўтрашнім дні беларускага мужыка пісала свае песні З. Тшашчкоўская.

Сярод твораў, прысланых у штотыднёвік «Жыцце» (рэдактарам якога быў З. Пшэмыцкі), захоўваецца беларускі пераклад верша Марыі Кананніцкай, зроблены З. Тшашчкоўскай:

Як жа мне цябе, дзяўчына,
За жонку ўзяці,
Калі бацькі з белай хаты
Не хочуць даці?
Ой, дзівачна, я не птушка,
Крыў не даў мне бог,
Каб з табою снім небам
Лятаці я мог.
Я не дух, мая галубка,
Бяда, я не дух,
Каб цябе з зямлі

здэмухнуці,
Як з той краскі пух.
Не магу я быць туманам
З над сенанаци,
Прыкрыць цябе ў дзень
бяленькі
І сабе ўзяці.
Не магу жа я, дзяўчына,
Як та магіла,
Панявоў шлюбу браці
З табою міла!
Ой, ляццяць з вярбінны слёзкі,
Горка мне, людзі!
А калі ж мне бог дасць
сонца?
Калі ж то будзе?

У гэтым вершы перакладчыцы не ўдалося з такім жа майстэрствам, як у іншых творах, перадаць меладыйную напеўнасць арыгінала. Тут таксама адчуваецца і перабор у рытме.

У цэлым жа песні З. Тшашчкоўскай сведчаць аб яе вялікім паэтычным таленце, аб добрым адчуванні беларускага мастацкага слова. У перакладах яна бачыла шлях да ўзбагачэння літаратуры і народнай культуры. Сама яна пісала, што кожная літаратура ў нейкім сэнсе з'яўляецца аднабаковай. «І толькі знаёмства з некалькімі, — сцвярджала паэтэса, — пашырае кругагляд нашага бачання». Адсюль зразумельным становіцца яе вывад: «Прысвойце чужыя творы — гэта як быццам адчыняць акно ў нейкі іншы, невядомы свет». Такую думку паэтэса выказала ў пісьме да З. Пшэмыцкага ад 18 (30) снежня 1887 года.

Пра іншай аказіі З. Тшашчкоўскай тлумачыла, чаму сама яна ў сваёй творчасці наогул (і ў беларускіх перакладах у асаблівасці) выключную ўвагу ўдзяляе песням: «Можа, камусьці здаецца, што занадта моцны напіск кладу на песні, калі ёсць справы больш важныя? Дык жа не! Верш у кнізе на многа менш значыць, але калі яго спяваюць гуртам у маладыя гады — ён становіцца сілай. Нездарма ўсе народы пад такт музыкі ідуць у бой...»

З. Тшашчкоўская па меры магчымасці прымала актыўны ўдзел у літаратурным руху на тэрыторыі Беларусі. Асабліва шмат намаганняў прыклала яна, каб ажыццявіць падрыхтоўку калектывага паэтычнага зборніка «Парнас», ініцыятарам якога з'яўляўся Янка Лучына.

Але гэта — тэма асобнага артыкула.

Уладзімір КАЗБЯРУК.

Віктар Іванавіч ГРОС

На 46-м годзе жыцця пасля цяжкай хваробы памёр с. п. — п.тар, член Саюза мастакоў БССР Віктар Іванавіч Грос.

Віктар Іванавіч Грос нарадзіўся 11 лістапада 1934 года ў вёсцы Дзяляцічы Навагрудскага раёна Гродзенскай вобласці ў сям'і сяліны. Пасля заканчэння ў 1958 годзе Вільнюскага дзяржаўнага мастацкага інстытута актыўна ўключыўся ў творчае жыццё Саюза мастакоў Беларусі.

В. І. Грос працаваў у розных жанрах скульптуры. Ён ствараў кампазіцыі «Працаўнікі мора», «Са школы на будоўлю», «Пагранічнікі», партрэты сучаснікаў — рабочых, калгаснікаў, ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, якія з рэспубліканскіх і ўсесаюзных мастацкіх выставаў. У манументальнай пластыцы В. І. Грос выканаў помнікі партызанам Вялікай Айчыннай вайны ў вёсцы Дзяляцічы Гро-

дзенскай вобласці, загінуўшым воінам Савецкай Арміі і партызанам у г. п. Пухавічы Мінскай вобласці і іншых.

Лепшыя творы В. І. Гроса вылучаюцца прафесійным майстэрствам, арыгінальным вобразна-пластычным вырашэннем, тонкім кампазіцыйным пачуццём. Усе мастацкія сродкі ён імкнуўся падпарадкаваць выключна высокай духоўнай сутнасці савецкага чалавека.

Імя Віктара Іванавіча Гроса — таленавітага мастака і душэўнага чалавека, які аддаў шмат сіл беларускаму савецкаму выяўленчаму мастацтву, на заўсёды застаецца ў памяці тых, хто яго ведаў і разам з ім працаваў.

ГРУПА ТАВАРЫШАУ.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Аляксандру Лявонцэвічу Петрашкевічу з прычыны напаткаўшага яго гора — заўчаснай смерці сястры Алы.

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці старэйшай супрацоўніцы паліклінікі СП БССР Паслядовіч Ядвігі Усцінаўны і выказвае спачуванне мужу, пісьменніку Макару Паслядовічу, родным і блізім нябожчыцы.

Выбранае з «Кнігі карысных парад»

Не сячы сук, на якім сядзіць твой начальнік. Будзе падаць — на цябе ж і абрушыцца.

Калі ўжо вырашыў вучыцца на памылках, дык лепш за ўсё вучыся завочна.

Чытаючы паміж радкамі, іншы раз звяртай увагу і на тэкст.

Хочаш пазбегнуць крытыкі ў свой адрас? Як мага хутчэй пачынай самакрытыку!

Не кідай слоў на вецер. Не забруджвай атмасферу.

Хочаш, каб апошнія слова заўсёды заставалася за табой? Не выказвай яго ўсвях.

М. МІРАНОВІЧ.

Міхась СКРЫПКА

МІНІЯЦЮРЫ

РЭЦЭНЗЕНТ ГЛУШАК

— Чаго наш Глушак
Заўжды глушыць так
Усіх немасцітых

Ці крыху пабітых?
— Яго ж гэта хобі.
На кім ён заробіць?
І класіка б спляжыў,
Каб сам штосьці важыў.

«МАКСІ» І «МІНІ»
«Разумнік» жыве «па таксе»,
Алоўкам усё прыкіне,
Каб грошай было «максі».
Ну, а работы — «міні».

РАБ ТЭЛЕВІЗАРА
На калені стаў Лявон
І пачаў прасіцца:
«Я ж аброс, як Рабінзон!
Дай мне пагалицца!»

Тлумачальны слоўнік

ЗАХРЫБЕТНІК — рукзак.
ПЕРАДАТЧЫК — пляткар.
ПАРАГРАФ — кароткая анкета.
ПАРАХОД — шпачыр удваіх.
МЯНТАШКА — язык.
КАСЕЦ — зайздроснік.
ПЯРУН — пісар.

К. КУДЛАЕУ.

АРБАЛЕТ — артыст балета.
БУСЛЯНКА — дзяўчына з бусамі.
ЖУРАВЕЛЬ — член журы.
ПРЭМ'ЕР — удзельнік прэм'еры.
П. РАМЯНЕЦ.

КУЛЬМІНАЦЫЯ — непападанне ў мішэн.

СЦЯБЛО — дзяга.

РАУНІВЕЦ — жыхар раўніны.

ГАТАВАЛЬНЯ — кухня.

НЕВІДЗІМКА — сапсаваны тэлевізар.

АДПУСКНІК — прадавец.
Б. МАРОЗ.

КНІГАЛЮБ

Спаткаліся ля кніжнага магазіна.

— Здароў, Іван! — усклікнуў даўжэзны дзяцюк і развёў рукі для абдымкаў.

Той, прысадысты, што быў з панукнам пад пахай, задраў галаву, паправіў акуллары.

— Здаецца, Пятрок? Здароў! Палляпалі па плячах, падзівіліся. Абодва прыкметна змяніліся з таго часу, як не бачыліся.

Іван пакруглеў, палысеў, Пятрок — нібы жэрдына.

— Дзе ж ты цяпер? — пытаецца першы.

— Мастаком у кінатэатры, — адказавае другі, — афішы афармляю. А ты дзе?

— Настаўнічаю ў вёсцы.

— Так, памятаю, літаратар, вершыкі пісаў. Бачу, кніг панануляў.

Пагаварылі пра хатнія бібліятэкі.

— Я таксама не адстаю ад моды, — пахваліўся Пятрок. — Гайда зараз да мяне, блізка тут, паглядзіш — пазайздросціш майму кніжнаму фонду.

Пакрочылі, зайшлі ў кватэру. Адрозні Івану кінулася ў вочы вялікая, на ўсю сцяну паліца.

Пад шклом адзін у адзін стаяць шыноўныя тамы. Класікі, вядомыя сучасныя аўтары, рэдкія выданні. Поўныя зборы

твораў. Вокладкі па колеры падабраныя.

У Івана ажно дух заняло: гэткае багацце нажыў Пятрок! А студэнтам, бывала, скарнічаў... Маляваў русалак ля сажалкі, капіраваў шышнінскіх мядзведзяў, што ў сасонніку. Збываў няк. Грошыні, назалі хлопцы, хаваў у панчоку. А хадзіў абшарпаны, сухарамі перабіваўся. Цяпер на табе — раскашліўся...

— Мабыць, знаёмства заўвёў, — уголас падумаў Іван, — столькі кніг каштоўных набыў.

Пятрок прычмоннуў ад задавальнення, загадкава прамовіў:

— Умець трэба...

Іван падышоў бліжэй, спануціўся ўзляць томкі, каб пагартыць. Працягнуў руку, а яна... упёрлася ў сценку. Прад вача-

мі была кніжка і не было яе.

«Што за цуд?» — азадчыўся ён, зняў акуллары, працёр, зноў напачаў. Памацаў, здалосся, кнігу, а ўзяць не змог. Нарэшце ўцяміў, што тут да чаго.

— Ну і фонуснік ты, Пятрок! Рот гаспадара ва ўсмешцы расцягнуўся ад вуха да вуха. Сказаў Пятрок па-эмоўніцку, шэптам:

— Можна, хто захоча мець класіка ў футарале, дык паведамі.

— Пад золата?

— Ага, аформлю — пальчыкі аблікаш.

Іван уздыхнуў:

— Што, дзешавей абыдзецца? — Так, — ухмыльнуўся Пятрок, — усё роўна ж некаторыя купляюць кнігі толькі для ўпрыгожвання інтэ'ера.

Р. БОХАН.

Азбука жыцця

Уздыхаюць нярэдна проста ад незанятасці.

● Верабей: «Эх, каб стаць мне арлом! Цікава, а пра што маюць арлы?»

● Ран гаварыў: «Самае няўцешнае, калі мяне называюць рыбай».

● Для некаторых «хіпаваць» — адзінае выйсце, каб прыкінуцца бедным.

● Звышкрытычны крытык суроа заявіў: «Пра барана і новавыя вароты хутка надумаюць пісаць трылогіі. Не выйдзе!»

М. МІНЧАНКА.

ДЗІВАК - ЧАЛАВЕК...

Мал. М. ФРАЛОВА.

Мал. А. ГАРМАЗЫ.

Мал. П. КОЗІЧА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 04155.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, нарэктарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕЎ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Юлія ЧУРКО.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.